DE DONATIONE CONSTANTINI QUID UERI HABEAT, ERUDITORUM QUORUNDAM...

Hoc in libello hæc continentur:

Donationis, quæ Conſtantini dicitur priuilegium, Bartholomeo Pincerno de monte arduo ad Iulium. II. Pont. Max. interprete.

Laurentij Vallenſis patritij Romani contra ipſum, ut falſo creditũ & ementitum priuilegiũ declamatio, cũ Vdalrici Hutteni equitis Germani ad Leonem. X. Pont. Max. pręfatione.

Nicolaus de Cuſa Tit. ſancti Petri ad uincula de donatione Conſtantini.

Antoninus archiepiſcopus Florentinus de eadem re.

DONATIO CONSTANTINI IMPERATORIS

Bartholomei Picerni de Monte arduo ad Iulium.II. Pontificem maximum præfatio edicti ſiue donationis diui Conſtantini, quam e græco in latinum ſe aſſeuerat conuertiſſe.

Vm inter legendum in hac tua celeberrima bibliotheca, beatiſſime pater, occurriſſet mihi libellus quidã græcus, qui donationem Conſtantini continebat, æquum mihi uiſum eſt illum e græco in latinum conuertere, & eum tibi ſanctiſſime pater inſcribere debere, qui uicarius Chriſti, & Petri, ac Siluestri ſucceſſor exiſtis. Quippe cũ multi ſint, qui falſam Conſtantini donationem eſſe aſſeruerint, inter quos eſt Laurentius Vallenſis, uir haud ſane ineruditus, qui librum de falſa donatione Conſtantini ſcribere auſus ſit. Cuius opinionibus optime refragatur Reuereñ. Cardinalis Alexandrinus Iuris utriuſq; conſultiſſimus, & illius obiecta diligentiſſime confutat. Exiſtimabat uir ille fortaſſe, ut quod ipſe non legerat, non poſſet apud alios reperiri. Nec mirum, cum tantę mordacitatis extiterit, ut Ariſtotelem philoſophorum principem carpere nõ dubitarit, & omnes linguæ latinæ autores ita taxare, ut nemini, perceperit. Sed ne longior ſim, Conſtantinũ ipſum audiamus.

Edictum Imperiale ſcriptum & datum ſacræ & ſanctę catholicæ & apoſtolicæ Ro. eccleſię a beato Conſtantino, primo inter Imperatores chriſtiano.

N nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis patris uidelicet & filij & ſpiritusſancti. Imperator Cæſar flauius Conſtantinus in Chriſto Ieſu unico eiuſdem Trinitatis ſaluatore domino & deo noſtro, fidelis, mitis, beneficus, alemanicus, gothicus, ſarmaticus, germanicus, bri-

tannicus, hunnicus, pius, felix, uictor, triumphator ſemper Auguſtus. Sanctiſſimo & beatiſſimo patri patrum Silueſtro epiſcopo & papæ magnæ urbis Romæ, & omnibus pontificibus ſucceſſoribus eius in cathedra beati Petri uſq; ad conſummationem ſæculi ſedentibus. Item omnibus reuerendiſſimis & religioſis catholicis epiſcopis huic ſacræ & ſanctæ Ro. eccleſiæ per hanc noſtram Imperialem conſtitutionem ſubiectis. Gratia, pax, amor, lætitia, magnanimitas, miſericordia ab omnipotente deo, & patre, & Ieſu Chriſto filio eius, & ſpirituſancto omnibus nobiſcum. Quæ a redemptore & ſaluatore noſtro domino Ieſu Chriſto, qui eſt filius altiſſimi patri, per ſanctos apoſtolos eius Petrũ & Paulum, mediante patre noſtro Silueſtro ſummo pontifice & catholico papa admirabiliter circa nos miſerationibus illius facta ſunt, manifeſta narratione per hãc imperialem noſtram ſcripturam, deinceps omnibus ſtuduimus tradere ad cognitionem, omniũ qui ſunt in orbe terrarũ populorum. Mãſuetiſſime enim noſtræ apparitionis ab intus, & ab ipſo corde procedit confeſſio. Primũ quidem noſtram fidem præ ſe fert, quam a prædicto beatiſſimo patre & interceſſore noſtro Silueſtro catholico hierarcha didicimus ad documentum intelligentiæ omniũ noſtrum. Deinde & effuſam ſuper nos dei miſericordiam omnibus nunciat. Scire enim uos omnes uolumus ſicut per prædictã noſtram Pragmaticam conſtitutionem uobis declarauimus nos ab Idolorũ cultu, quæ muta & ſurda & manu facta ſunt, diabolicisq; fictionibus, & ab omni ſatanæ pompa deſiliſſe, & ad integram chriſtianorũ fidem, quæ lux uera eſt & uita eterna deſcendiſſe, ſicut nos ipſe excelſus & ſummus pater noſter & magiſter Silueſter admonuit, in deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ uiſibiliũ omniũ & inuiſibiliũ. Et in Ieſum chriſtum filiũ eius unigenitũ dñm noſtrũ, per quem omnia facta ſunt. Et in ſpiritumſanctũ dominum & uiuificantem omnem creationem præcipiens credere. Nos patrem, filium, & ſpiritũſanctũ ſic confitemur, tanq; in per

ſecta trinitate, & perfectionem diuinitatis eſſe, & unitatem potētiæ, deus pater, deus filius, deus ſpiritusſanctus, & tres unū ſunt, tres igitur formæ, ſed una potentia. Perfectis igitur cœleſtibus uirtutibus & omnibus terrenis materijs miſericordi nutu ipſius ſapientiæ, primo ex limo terræ hominem formans ſcd'm imaginem & ſimilitudinem ſuijpſius in paradiſo hunc poſuit deliciarū, cui inuidens ſerpens, antiquus inimicus & diabolus amariſſimo guſtu inexperti ligni exulem fecit lætitiæ illius. Illumq; cū expuliſſet nō ceſſat ſuijpſius mortiferis ſagittis multis modis alios ſagittare, ut abſtrahens humanum genus a uia ueritatis Idolorꝫ cultui, id eſt creationis, ſed non creatoris ſeruire omnes perſuadeat, ut quos poſſibilis fuit ſuijpſius machinationibus colligare, hos æterno ſupplitio tradat puniēdos. Sed deus proprie formationis miſerationem capiens, miſit ſanctos eius prophetas, & per hos uitæ lucem aduentum uidelicet filij eius, domini autem noſtri, & ſaluatoris dei Ieſu Chriſti annuncians. Nouiſſime aūt miſit & unigenitū eius filium, & uerbum ſapientiæ, qui a cœlis deſcendit propter noſtram ſalutem, & genitus eſt ex ſpiritu ſancto & Maria uirgine. Verbum caro factū eſt, & habitauit in nobis, nō deponens quod fuit, ſed incipiens eſſe quod nō fuit, deus perfectus, & homo perfectus, tanq; deus miracula perficiēs, & tanq; homo humanas paſſiones ferens, ſic uerbum hominem, & deum uerbū intelligimus. Doctrinis noſtri patris Silueſtri ſummi pontificis tanq; deum uerū, & hominem uerū eundem eſſe nequaq; eſt ambigendum. Eligens igitur duodecim apoſtolos, hosq; innumerabiles populos antea ſuper naturalibus miraculis illuſtrauit. Confitemur ipſum dn̄m noſtrum Ieſum Chriſtū adimpleuiſſe leges & prophetas, paſſum & crucifixum eſſe ſcd'm ſcripturas, tertia die a mortuis reſurrexiſſe, aſſumptum eſſe in cœlos, ſedere a dextris patris, illinc uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Hæc eſt noſtra orthodoxa fides a beatiſſimo patre noſtro Silueſtro nobis antea lata. Admone-

mus igitur omnem populũ, & diuerſa gentiũ genera hanc fidem detinere, colere, prædicare, & in ſanctæ Trinitatis nomine baptiſmatis gratiam aſſequi, & dominũ noſtrũ & ſaluatorem Ieſum Chriſtum, qui cum patre & ſpiritu ſancto in infinita ſecula regnat reuerẽti corde adorare, quem beatiſſimus pater noſter Silueſter catholicus hierarcha prædicat. Ipſe enim dñs noſter mei peccatoris miſertus, miſit ſanctos apoſtolos eius nos uiſitaturos, & luce ſplendoris eius nos illuſtrauit, & tenebras attrahens ad ueritatis cognitionem me peruenire dignatus eſt. Quoniã grauis turpitudo lepræ omni mei corporis carni inſilijt, multiſq; conuenientibus medicis cura mihi adhibita eſt, & horum nullius ſtudio ſanitatẽ aſſequi potui. Ad hæc, acceſſerunt mihi & ſacerdotes Capitolij oportere dicentes ciſternã in Capitolio fieri, & hanc innocenti ſanguine & calido impleri, illicq; lauari, ſic mundationẽ aſſequi poſſe. Scd'm documẽta igitur ipſoꝝ cũ multi innocentes infantes cõgregati eſſent, & uellent impij & ſacrilegi ſacerdotes ipſos iugilare, & illoꝝ ſanguine ciſternã implere, lachrymis matrũ illoꝝ noſtra ſerenitas intendens, ſtatim rem nephandam exhorruit. Illaſq; tũc ego miſeratus, matribus tradi filios iuſſi, uehiculaq; exhibens, & dona cõcedens, gaudẽtes ad propria remiſi. Hic dies cũ præterijſſet, & nocturna quies ſuccederet, & ad ſomnũ opportunitas inuitaret, adſunt ſancti apoſtoli Petrus & Paulus mihi dicentes, quoniã ad peccata procedere nõ permiſiſti, & innocentis ſanguinis effuſionem es abominatus, a Chriſto domino & deo noſtro miſſi ſumus, dantes tibi conſilium per quod ſanitatem reſumes. Audi igitur noſtrum mandatũ, & fac quod te admonemus. Huius urbis epiſcopus Silueſter tuas perſecutiones fugiens, in cauernis lapidũ cũ proprijs clericis occultatur in monte Soratte. Hunc ad teipſum accerſens demonſtrante illo uerã religionis ciſternam addiſces, in qua cum tertio immerſus fueris, omnis uis lepræ te derelinquet. Quo facto hanc retributionem econtra metire ſaluatori tuo, ut tuis mandatis omnes

in orbe terrarum ecclesias renoues, & tu in hac parte te ipsum purga, ut oēm Idolorum infelicitatem relinquens, solū uiuentem & uerum deum, qui solus est uerus deus colas & adores, & illius uoluntatem adimpleas. Expergefactus igitur ſcd'm quæ ordinata fuerant ab apoſtolis operatus ſum, acceerſensq́ꝫ præcipuū & præclarū patrem Silueſtrum catholicum papam qui nos illuminauit, omnia ipſi a ſanctis apoſtolis mandata mihi uerba declaraui, quæſiuiq́ꝫ ab ipſo qui dij eſſent Petrus & Paulus qui appellātur. Dixitq́ꝫ ille. Nō uere deos hos appellari, apoſtolos aūt ſaluatoris noſtri & domini Ieſu Chriſti eſſe aſſeuerauit. Rurſus incepi interrogare beatiſſimū papam, ſi quæ manifeſte horum apoſtolorum eſſent imagines, ut ex pictura igitur poſſimus cognoſcere, ſi poſſibile eſt, illos eſſe quos a reuelatione didicimus. Tūc ille omni reuerentia dignus pater, diuinorum horum apoſtolorum imagines per propriū diaconū afferri iuſſit, quas aſpiciens & aſpectus illorum quos in ſomnis uideram in imaginibus perdiſcens magna uoce coram meis ſatrapis confeſſus ſum, hos illos eſſe in ſomnis mihi uiſos. Ad hæc beatiſſimus hic pater noſter Silueſter urbis Romæ epiſcopus, tempus nobis pœnitentię terminauit in uno cilicio, intra noſtrū Lateranenſe palatiū, ut omnia quæ a nobis impie operata ſunt, & iniuſte perpetrata, Ieiunijs, uigilijs, lachrymis, & orationibus apud dn̄m deum & ſaluatorem noſtrū placaremus. Deinde clericis imponentibus mihi manus uſq́ꝫ ad ipſum pontificem perueni. Illic aūt renuncians ſathanæ pompas, & opera eius & omnia Idola manufacta, credere in unū deum patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, uiſibilium omniū & inuiſibiliū, & in unum dn̄m Ieſum Chriſtum filiū dei unigenitū dominū noſtrum, qui genitus eſt ex ſpiritu ſancto, & Maria uirgine ſpontanea uoluntate coram omni populo confeſſus ſum. Benedicto aūt lauacro illic menſurabili demerſione ſalutarem aquam mundauit. In ſinu aūt lauacri poſitus manū tangentem me a cœlo proprijs oculis aſpexi, ſub qua mundus reſurgens ab omni

lepræ turpitudine, me ipſum mundatũ eſſe cognoui, ablatum aũt me a uenerando lauacro albis pallijs induerunt, ſeptiformeq́ꝫ ſpiritusſancti ſignaculũ præbuit beati criſmatis unctione, & ſignũ ſanctæ crucis meæ fronti ſignauit dicẽs. Sigillat te deus fidei eius ſignaculo. In nomine patris & filij & ſpiritusſancti, omniſq́ꝫ clerus reſpondit Amen. Et addidit pontifex, Pax tibi. Primo igitur die poſtq̃ cœpi miniſterium diuini baptiſmatis, & poſt medelã mei corporis a lepra, cognoui non eſſe alium deum præter patrem, & filiũ, & ſpiritumſanctũ, quem beatiſſimus pater Silueſter prædicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate, omnes enim dij gentiũ quos ſuperius colui dęmonia opera manuũ hominum manifeſte demonſtrantur. Ad hæc quantam poteſtatem ipſe ſaluator noſter proprio apoſtolo beato Petro præbuit in cœlo & in terra, manifeſte nobis ipſe uenerãdus pater expoſuit, quando illũ fidelem inueniens in interrogatione dixit. Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meã, & portæ inferi nõ pręualebunt aduerſus eam. Conſyderate potentes, & auribus cordis attendite, quid bonus magiſter & dñs proprio diſcipulo adiunxit, dicens. Et dabo tibi claues regni cœloꝝ, & quodcũq́ꝫ ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cœlis. Admirabile uerbũ & glorioſum & ſuper terrã ligare & ſoluere, & in cœlis ligatum eſſe & ſolutũ. Hæc igitur beato Silueſtro docente cognoſcens, & beneficentijs ipſius beati Petri integerrime ſanitatem ſentiens corpori redeuntem, dignũ iudicauimus cũ oĩbus noſtris ſatrapis, & uniuerſo ſenatu & optimatibus, & cuncto Romani imperij ſubiacenti populo, ut ſicut beatus Petrus uicarius apparet conſtitutus in terra a filio dei, ſic a nobis & a noſtro regno locũ tenentes principis apoſtoloꝝ ſuſcipiant, datũ ipſis poteſtatis principatũ maiorem, quam noſtra in terra ſerenitas & regnum ab omnibus habere cognoſcitur. Elegimus enim ipſum apoſtolorũ principem & eius ſucceſſores proprios nobiſipſis ad deũ eſſe patronos, & ſicut noſtram in terra imperialem poteſtatem ſic & illius

ſacram

ſacram & ſanctam eccleſiam Ro. decreuimus colere cū reuerentia, & ſacratiſſimā cathedram beati Petri magis ꝙ noſtrum regnum & terrenam ſedem exaltare, tradentes ipſi poteſtatem, & gloriæ dignitatem, vigorem & efficaciam, & honorificentiam imperialem. Atq; decernentes ſancimus principatū habere ſuper quatuor præcipuas ſedes, Anthiochiæ, Alexandriæ, Conſtantinopoleos, & Hieroſolymorū. Item ſuper omnes in uniuerſo orbe terrarum dei eccleſias, & pontificem pro temporibus exiſtentē ipſius ſacræ & ſanctæ Ro. eccleſiæ excelſiorem eſſe, & principem omnium ſacerdotū, qui ſunt in uniuerſo orbe terrarū, Et omnia quorum curam habere oportet ad diuinū cultū uel robur Chriſtianorum fidei, huius iudicio gubernari. Iuſtū enim eſt caput principatus ſanctam habere legem, ubi ſanctarū legū legiſlator ſaluator noſter beatum Petrum mandauit apſtatus habere cathedram, ubi crucis lignum, & ipſe ſuſtinens beatæ mortis piaculum bibit, Imitator proprij magiſtri & domini factus. Illicuſque ad finem & cōtinue magiſtrum quærant, ubi ſanctū magiſtri corpus quieſcit. Illic gentes ꝓ confeſſione nominis Chriſti colla inclinent, ubi horū magiſter beatus Paulus apoſtolus ꝓ Chriſto collū extendens corona martyrij coronatus eſt. Illic ſupini & humiliati cœleſtis regis & dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti officio ſeruiant, ubi ſuperbę terreni regis poteſtati ſeruiebant. Quorum gratia ſcire uolumus omnes in orbe terrarū gentium populos, ꝙ nos intra Lateranenſe noſtrū palatiū templum ereximus ipſi ſaluatori noſtro & deo & domino Ieſu Chriſto ab ipſis fundamentis cum baptiſterio. Sciatiſq; & duodecim cophinos terræ illinc nos ꝓprijs humeris extuliſſe, æquales numero duodecim apoſtolis, ędificauimuſq; eccleſias & beatis Petro & Paulo primis apoſtolis, quas argento & auro decentes & ornatas conſtituimus, ubi & ſacratiſſima ipſorum corpora ſepelientes magna cum reuerētia thecas ipſis ex electro, cuius nulla elemētí potentia eſt for

tior,conſtruximus; cruceṁq; auri puriſſimi & ex margari tis precioſis factam,per utranque thecam impoſuimus,au reis clauis affigentes,quibus eccleſijs pro cõtinuatione lu minariorum poſſeſſiones & agros contulimus, & noſtro imperiali & diuino mandato in oriente & occidẽte,ſepten trionali & meridionali climate,In Iudæa uidelicet,Aſia; Thratia, Græcia, Aphrica, Italia, & in diuerſis inſulis noſtram ipſis libertatem conceſſimus,ſic uidelicet,ut per manus beatiſſimi patris noſtri pontificis Sylueſtri & eius ſucceſſores omnia diſponantur. Exultet igitur nobiſcum omnis populus,omnia in orbe terrarum gentium genera admonemus,ut nobiſcũ & ſaluatori noſtro Ieſu Chriſto infinitas gratias confiteatur,quoniam ipſe deus in cœlo ſuperius,& in terra inferius,per ſanctos apoſtolos cum nos uiſitaſſet,ſanctum myſterium baptiſmatis & corporis ſanitatem nos dignos fecit ſuſcipere. Pro quibus etiã præbemus ipſis ſanctis Apoſtolis, & dominis meis beatiſſimis Petro & Paulo, & per hos beatos Sylueſtro noſtro patri & ſummo pontifici,& catholico urbis Romæ Papæ,& omnibus pontificibus ſucceſſoribus eius uſque ad conſumationem mundi in cathedra beati Petri ſedentibus,& in præſentiarũ tradimus, primum quidem Lateranenſe noſtri regni palatium,quod omnibus in orbe terrarum palatijs præfertur, & eminet.Deinceps diadema, id eſt, coronam capitis noſtri. Similiter autem & phrygium,id eſt,mitram,necnõ ſuperhumerale uidelicet lorum, quod imperiale collum circũdare cõſueuit.Item purpuream chlamydem & coccineam tunicam,& imperialia omnia indumenta,& imperialiũ præſidentiũ equitũ dignitatẽ, conferẽtes ei imperialia ſceptra,ſimulq; cuncta ſigna atque bãna,& diuerſa ornamenta imperialia,& omnem in proceſſionibus imperialis culminis gloriam & poteſtatem. Reuerendiſſimis autem uiris clericis ſecundum diuerſos ordines huic ſacræ & ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſeruientibus, illam circũſpectionem

& proprietatem potentiæ & præexcellentiæ habere ſanci mus, cuius ampliſſimus ſenatus noſter uidet gloria adornari, id eſt patricios & conſules ipſos effici, necnon & cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari, & ſicut imperialem exercitū, ſic & clerū ſanctę Romanæ eccleſiæ adornari decreuimus. Et quemadmodū imperialis potentia diuerſis officijs cubiculariorum, hoſtiariorum & excubitorum decoratur, ita & ſanctam Romanam eccleſiam decorari uolumus. & ut ampliſſime pontificale decus præfulgeat decernimus, & ut clerici eiuſdem ſanctę Ro. eccleſiæ mappulis & linteaminibus, id eſt, candidiſſimo colore decoratos equos equitent. & ſicut noſter ſenatus calciamentis utitur cum udonibus, id eſt candidiſſimo linteamine illuſtrētur, & ita cœleſtia ſicut terrena, ad laudem dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus ipſi ſanctiſſimo patri noſtro Sylueſtro, urbis Romæ Epiſcopo papæ, & omnibus poſt ipſum in eius ſucceſſionem uenturis per ſuperuenientia ſecula beatiſſimis pontificibus, pro honore & gloria domini noſtri Ieſu Chriſti in magna hac catholica poteſtate, ſi aliquem circunſpecti noſtri ſenatus uoluerit inter religioſos clericos connumerare, nullū' eorum, qui ad hoc uocantur, propter ſuperbiam ordinē hunc excuſare. Sancimus etiam hoc omni reuerentia dignū, patrem Sylueſtrum ſummum pontificem, & omnes pontifices ſucceſſores eius, diademate, uidelicet corona quam ex capite noſtro ipſi prębemus, ex auro puriſſimo & lapidibus precioſis & margaritis conſtructam, uti debere, & in capite geſtare ad gloriam dei pro beati Petri reuerentia. Quoniam autem ipſe beatiſſimus papa in corona clericatus, in tonſura capitis, quā pro reuerētia beati Petri habet, nō uerecundatus eſt ex auro uti corona, nos phrygium in hoc candidiſſimo colore ſplendidam domini reſurrectionem ſignantes, ſacratiſſimo eius uertici proprijs manibus impo-

ſuimus,& frena equi huius detinentes pro reuerentia bea ti Petri,ſtratoris officium illi exhibuimus, ſtatuentes eodem Phrygio omnes eius ſucceſſores ſingulariter uti in pceſſionibus ad imitationem imperij noſtri. Vnde ne pontificalis apex uileſcat, ſed magis quàm terrenum regnũ ipſe dignus & gloria & potentia decoretur,Ecce palatium noſtrum (ut ante dictum eſt) & urbem Romam, & totius Italiæ & occidentalium regionum prouincias,loca, ciuitates; ſæpenumero prędicto beatiſſimo patri noſtro Syluestro ca tholico Papę tradentes,& cedentes huius & ſucceſſoribus eius pontificibus poteſtati & iudicio, & per diuinum noſtrum pragmaticum edictum decreuimus diſponenda, atque iuri ſanctæ Romanæ eccleſiæ concedimus permanenda. Vnde congruum iudicauimus noſtrum regnum & huius gloriam ad orientales regiones transferre, & in urbe Bizantio optimo loco in noſtro nomine urbem ædificantes, illic noſtrum imperium conſtituere,ubi ſacerdotum principatus & Chriſtianæ religionis caput a cœleſti rege eſt cõſtitutum,non eſſe iuſtum illic poteſtatem habere terrenũ regem.Hæc igitur per hanc noſtram ſacram ſcripturam,& alia diualia decreta determinata & roborata uſque ad mundi conſummationẽ illibata & inconcuſſa permanere decre uimus. Vnde coram uiuente deo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obteſtamur omnes noſtros ſucceſſores imperatores uel cunctos optimates ſatra pas,etiam ampliſſimum ſenatum & uniuerſum populum in toto orbe terrarum,nunc & in poſterum nulli eorũ quo quomodo licere,aut confringere uel in quoquam cõuelli. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator aut contemptor extiterit, æternis condẽnationibus ſubiaceat innodatus,ſentiatque ſibiipſi contrarios ſanctos dei & principes apoſtolorum Petrum & Paulum in infimo inferno cruciandus, Deficiatque cum diabolo & omnibus impijs. Huius autem imperialis decreti paginam proprijs mani-

bus roborantes, ſuper uenerandum corpus principis Apo ſtolorum beati Petri manibus proprijs impoſuimus. Illic dei Apoſtolo promittentes illibata nos hæc omnia conſeruare, & noſtris ſucceſſoribus & Imperatoribus per noſtra mandata conſeruanda relinquere, & beato patri noſtro Sylueſtro, & catholico Papæ, & per ipſum omnibus eius ſucceſſoribus pontificibus, domino & deo & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto placide annuēte, ęterne & feliciter his hæc in poſſeſſionem futura, imperiali ſubſcriptione, diuinitas uos conſeruet in multis annis ſanctiſſimi & beatiſſimi patres. Datum Romæ tertio Calend. Aprilis, domino noſtro Flauio Conſtantino Auguſto & Gallicano uiris conſulibus & clariſſimis.

❧ VLRICHI HVT TENI IN LIBELLVM LAVRENTII contra effictam & ementitam Conſtantini do nationem, Ad Leonem. X. Pontificem Maximum, Præfatio.

TAndem eorum, qui à diuulgando Laurentij Vallæ in Conſtantini donationem libello deterrebant opinionem, tua peruicit ſplēdida & conſolationis plena promiſſio, pontificatus tui initio, iubēte te, expreſſa, pater beatiſſime. Poſtq̄ tu ſemel enim, conticeſcente iam bellica Iulij ſecundi tuba, ueluti pacis percuſſo cymbalo, orbem Chriſtianum ad ſpem libertatis erexiſti, omnia omnes quæ licere ſciunt, uſurpanda ſibi putant. Ego uero etſi ante perſuaſus eram, ſi te contingeret ſummæ rerum præeſſe, quandoquidem ſic coluiſti optima ſemper ſtudia, ut tuus in ijs profectus, cum eruditiſſimorum hoc tempore uirorum doctrina æquari facile mereatur, non paſſurum, ut ex ueterū monumentis quicq̄ te pontifice depereat, tamen ubi illam legi, publice in Italia propoſitam inſcriptionem, LEONI DECIMO PONTIFICI MAXIMO RESTAVRATORI PACIS, exilui repente quodam concitatus mirifice inopinato gaudio, mihiq̄ redditus, ex diuturna prius animi commotione, quod uiderem indigna multa ſub tyrannis pontificibus perpeti nationem hāc. Itaque huic gratulor ætati, quæ te auſpicatiſſimo pacis ſuborto ſydere, ex diuturna tyrannidis caligine, ad nouam libertatis lucem reſpicit. Te uere pontificem autem, qui pacem adfers, quam qui non habuerunt anteceſſores tui, pontifices non fuerunt. Neque enim ſequebantur Chriſtum, qui pacem ſuis dedit, eandemq̄ hæreditariam reliquit, Pacem in-

quiens meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Igitur & uicarij eius non fuerunt, cuius uicem non tenuerũt. Dei enim regnare, eſt pacem tenere, immo alieniſſimi fuerunt à Chriſto, cuius adſpernati ſtudia, diuerſum uitæ genus ſecuti ſunt. Illius pax eſt enim, hi bella ſequebantur. Ille ſeruare docendo homines ſtuduit, hi perdere armis ſatagebant. Ille ſuum cœleſte regnum eſſe oſtẽdit, hi primo loco mundi imperia quæſiuerunt. Ergo nec beati fuerunt, quia pacifici non fuerunt. Nec filij dei fuerunt, quia beati, Chriſtus inquit, pacifici, quoniam uocabuntur filij dei. En per te reſtauratam pacem igitur, quæ iſtorum peruerſitate collapſa ferebatur. Atque hanc literati imprimis homines magno acceperunt exhibente te gaudio. Deinde ij quoque, à quibus iniuſte ablata per fraudẽ multa fuerant, cupidiſſime complexi ſunt. Venit enim cum pace una, reſtituente te, iuſtitia, quoniam iuxta prophetæ uerbum, hoc potiſſimum tempore iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Venit & fides, & illa uenit tẽporis filia Veritas, Ac regiæ abunde uirtutes, clementia & mãſuetudo. Vides quot ſimul bonorum author fueris Leo decime? Tu pacem adferens, pacis ſimul, hoc eſt optimarũ artium inuexiſti ſtudia. Et iuſtitiam reddidiſti, quia in pace leges ſunt, ex legibus uero iuſtitia eſt. Et libertatem reduxiſti, quã comitata ueritas, magno & ipſa temporũ tuorum hominibus emolumẽto fuit. Pax etenim eſſe in tyrãnide nulla poteſt, quia fides nõ eſt, Nec iuſtitia eſſe poteſt, quia ſuum cuiq; non eſt. & quia leges opprimunt tyranni, nec uerum dicere licet, quia libertas non eſt. At nunc uere liberi ſumus, quia pacem habemus, quã habentes, pacis quoq; adhibebimus ſtudia. Qđ ſub Iulio igitur bellorum authore non licuit, ut eſſet hæc tranquillitas, id ſub te pacis reſtauratore uſurpabimus, ut in literis conquieſcamus. Proinde in lucem prodeat, ſi quid diu latuit, & eo maiori cum fiducia prodeat, quanto quidq; uerius, quantoq; ſyncere magis ſcriptum eſt. Qua-

lis hic eſt liber, quem alij idcirco non tulerunt pontifices? quia uerum audire noluerunt, tu idcirco amabis, quia ueritatis iam ante poculū nobis propinaſti. Nā ad te meliore conſcientia pontificem quid pertinet, quod cōtra Eccleſiaſtici ſtatus dignitatē ſcriptus ab illis ferebatur? Aut qđ in Pontifices maledicum eſſe dicebant? Profecto enim neque fuerunt pontifices illi, qui finxerunt Cōſtantini donationem, quia paſtores nō fuerunt. Neq; eccleſia fuit que eū accepit, quia Chriſtifidelium cōuentus non fuit. Si fuiſſent paſtores enim, pauiſſent oues Chriſti, nō deuorando inuaſiſſent. Et ſi eccleſia fuiſſet, utiq; uocaſſet ad uitam & libertatem gentes, nō ſub iugum traxiſſet Imperia & nationes. Sic illa enim loquitur, Venite ad me omnes, qui concupiſcitis me, & à generationibus meis adimplemini. Certe implet quos accepit hæc, ille malignantiū cōuentus inanibat & exhauriebat. Tū paſtores eſſe bonos uicarios ſuos iuſſit Chriſtus, non uoraces lupos. Sic Petro dixit enim, Petre amas me, paſce oues meas. Paſce dixit oues meas, non deuora plebem meam, ſicut eſcam panis. Et in apoſtolatum uocans, faciam uos, inquit, piſcatores hominū, hoc eſt, faciam ut prædicando, & bona exempla edendo, alliciatis ad ueritatem errantes à fide. Quod quia tu ſequeris, ad officium rediſſe hunc ordinem, te id efficiente, te pacē, te libertatē, te iuſtitiam, & ueritatem reuocante gaudemus & exultamus. Quæ lætior nanq; audiri uox potuit? Quod ſuauius uerbū? Itaq; paruo negotio, puta uno propoſito uerbulo. magnam ſuſtuliſti è medio hominū ueſtrorū indignationē uehementeis compoſuiſti animorū motus, exitia interuertiſti, tumultus compeſcuiſti. Quod futurū igitur fuit, ſi in malū aliquem pontificem incidiſſent hæ hominū cogitationes, ut ui & uiolentia eriperemus ab iniuſtis poſſeſſoribus multa, hoc per te factum eſt, ut citra turbā quieſcendo conſequamur omnia. Vides quale tuum factū interpretor uere pontifex Leo? Quod armis perſequendum erat, id be-

neficentiæ acceptum tuæ referre licet. Quapropter deſinant quidã metuere ne tu ægre feras,ſi edatur hic denuo liber,quod illi ante præpoſteri põtifices,ne haberetur in manibus,uetuerunt. Nihil eſt tibi enim commune cum illis, quia nihil fuit ipſis cum Chriſto. Nam illi ſub fraudis fuco ſecularia ad ſe imperia traxerũt,tu in ſyncero ueritatis ſplẽdore cœleſtem dominationem,id eſt pacis regnum aperuiſti.Per te illa igitur Chriſtiana reuiuiſcit ueritas, quæ cum oppreſſa diu fuerit,nunc ſe colligit,& captiua iampridẽ ab illo reducta obſcuriatis carcere lucem reuidere meretur. Qua fiducia elatus,audet ab inferis exurgens Valla, in hominum aures atq; oculos recipere ſeſe,ob id magis etiã qđ fuit tuis olim maioribus charus,à quibus ut hãc ueluti hæreditariam accepiſti uirtutẽ,ita in alijs minime degeneras Nam ſicut eruditiõe illum magiſtrũ tuum Politianum refers,ita moribus ab atauo Coſmo alienus minime uideris. cuius quẽadmodũ prima laus fuit,qđ in ſua ciuitate unus oĩa potuit,non oĩa uoluit,ita tuũ quoq; encomion eſto, ꝙ cũ regnare ut Imperator poſſes,cuſtodire ut paſtor mauis. Sed in Coſmo fuit hoc imprimis admirãdũ,qđ ineruditus ipſe coluit eruditos,undiq; ad ſeſe accerſens,& ope atq; opibus iuuans, Laurentius uero pater & coluit doctos, & fuit ipſe doctrina inter primos ſuę ætatis commemorandus. Felicem hanc igitur domum, quæ iuuandis inſtituta eſt literis. Cui alteri enim debentur ſeculi huius dotes? Cuius alterius benficio reuocatæ ab interitu græcæ pariter ac latinæ ſunt literæ? Vt ſoli ſint in Italia Florentini, quos tanto accepto cõmodo,tyrannorũ pœnitere non debeat. Scilicet charus fuit maioribus tuis Valla,cum uiueret, tibi ob illorum reuerẽtiam,ne mortuus quidẽ negligendus eſt. Vbi ſunt illi itaq; metuendũ qui putabant, ut ferres tu operis huius diuulgationem? Quaſi uero unq; ab animo tuo recepta ſit fraus eorum, qui ſcelerate mentiti ſint de Cõſtantino,aut non is ſit libellus hic, qui legi ab oĩbus nõ poſſit

tantũ, ſed neceſſario debeat etiam, cũ permagnus ſit ex eo
fructus, dum ueritas pernoſcitur. At maledicus eſt, immo
uero idcirco bonus, quia in malos acerbus eſt. At in ponti
fices impius eſt, imò in tyrãnos eius. Nam ſi præmia debe-
tur apud Græciæ ciuitates tyrannicidis, quid ijs dabimus,
qui tyrannidem quoq; ipſam impugnãt? Aut ſi pietas eſt
amare patriã, quõ impie agit qui hoſtem illius odit? An nõ
fuerunt Chriſtianorum hoſtes illi pontifices, qui omnium
ad ſe opes traxerũt, oĩbus liberis ſeruitutem moliti ſunt?
Qui imperio reges, pecunia ciues diſpoliabãt? Qui pallia-
tos nobis ab urbe tanto patrimoniorũ noſtrorũ diſpendio
epõs mittebant? Aut uicarij fuerũt Chriſti, qui illius uicẽ
nõ geſſerũt, quo de ſcriptũ eſt, In pace factus eſt locus eius?
Vel ſi tyranni ſunt qui in liberos imperium ſibi deſumũt
quis hoc magis facit, q̃ is, q libertatis cõſeruatorẽ, hoc eſt
Romanorũ principem in ſeruitutem adſerit? Ergo nõ ma
ledicit pontificibus Valla, ſed in tyrãnos uera dicit, ob idq;
tibi ualde placere putari debet, tibi inquã hoc genere, his
maioribus ædito, hac eruditione, hoc etiã nomine prędito.
Nõ debet ex Medicibus uni cõuenire mendaciũ. Et in tan
tam doctrinã peruerſitas nõ admittitur. Nec fraudis humi
litatem ad ſeſe accipit Leonina magnitudo, quæ hanc uer-
ſat in ore Græci poëtæ ſententiam. ψεύδος ἀνελεύθερον, ἀλ
θεια γενναῖον. Præterea hoc in libello, ſi uſquam, oſtendit
Laurentius, qui uir, quanto præditus animo fuerit, qui ma
ximo etiã propoſito, ut illa tempeſtate, periculo, ueritatem
deſerere noluit, quanto rectius & Chriſtiane magis, q̃ ille
nuper aſinus, qui Iul. ſecundo pulchræ illius donationis
priuilegiũ, quod è Græco tranſtuliſſe dicit ſe, cũ nos græce
ſcriptũ eſſe ignoraremus, nõ citra doctiſſimi uiri, & ſe per
oĩa melioris contumeliã dedicauit. Adſentebatur ille enĩ
ut uni placeret, hic uerũ dixit ut multis prodeſſet. Quid ad
Chriſtiani hominis & boni uiri perfectionẽ deeſt? Quàm
te nõ nouerunt igitur, qui metuunt ingratũ hunc fore tibi

Vallæ laborẽ. Si noſſent enim, nõ ex prædonũ põtificũ mo ribus tuam æſtimarent uitã. A quibus ego multum diſſentio, & cum tuã prædicari famam audio, & hãc optimæ opinionis plenã promiſſionẽ ubi cõſydero. Reſtauras tu enim pacem. At pax eſſe inter raptores, & eos à quibus rapitur, niſi ſuũ reddatur, nulla poteſt. Neq; tu, niſi rem ipſam præſtare uelles, inania nobis ꝓponeres uerba. Itaq; ſic opinor ualde ſuccenſuiſſes tu mihi, ſi non tam cõtra animi ſententiam mei, quàm etiã contra cõmunem omniũ ſenſum (quis eſt eñ qui ita ſentiat) probaſſem apud te piaculare figmentum, quod de Conſtantino mentiti ſunt illi pſeudopontifices, qui occidentis imperiũ cum urbe Roma gentium domina, conceſſum ab hoc ſibi contenderunt. Quorũ in hoc potiſſimũ audaciam miror, quod ueriti nõ ſunt id affirmare, quod crediturũ neminẽ ſcirent. Sed Germanis perſuaſuros ſe putabant, utpote quos cerebrum non habere fama eſt, atque igitur ingenio uſi nõ ſunt. Quippe ſi fuiſſet cum aliis ſibi gentibus negocium, utiq; non ſic frigida eſſet hæc effictio, & cautius moliti hoc cõmentum eſſent, niſi reperitur qui oſtendat ex Imperatoribus ulli, antequàm ad Germanos perueniret imperij nomen, intentatam fuiſſe hanc fraudem. Nimium me ergo, nimium proh Chriſte pœnitet ibi maiorũ noſtrorũ, qui ſic obtuſi fuerunt, ut eos falleret captio, pueris etiam cognitu facilis. Sed eo maiori fraus illorum odio digna eſt, quo deterius ſimplicitate abuſi ſunt noſtra. Tuam uero beatiſſime Leo, quis ſatis admirari poteſt felicitatem, in quo iſtã uerti contigit in melius pontificum mutationem? Habebit enim meliores ab hoc tempore Pontifices eccleſia, niſi non ex animo fiat iſta promiſſio, ſed ex animo fit. Atque igitur quædam eſt hæc iniuria tua ab ijs, qui uel dubitant, contra impudentiſſime effictam Conſtantini donationem ſcribentes an laturus ſis. In illos uere deteſtandi ſceleris commentores pontifices, omnia acerbiſſima dicta, oĩaq; ferociſſima facta cõueniunt.

Quid ni? In depeculatores, in fures, in tyrannos, in latro-
nes. Quis uiolentior enim latro eſt, quam qui ita rapit, ut rapi
endi modū nullum ſtatuat? Hi fuerūt qui in minimo arre
pta occaſione, ad immenſum progreſſi ſunt diripiēdi licen
tia, Qui gratias uenū expoſuerunt, qui cōdonationes, qui
diſpenſationes, & infiniti generis bullas qui uendiderunt
tanto iam tempore. Qui in peccatorū remiſſione precium
ſtatuerunt, & in pœnis inferorum inuenerūt ſibi lucrum.
Qui ſacerdotia hic, eleemoſynam parentū noſtrorum paſſi
ſunt ab ſe mercari. Qui Germanis perſuaſerunt epiſcopos
non eſſe, qui ab ſe pallia non emerint, multis aureorū mi-
libus. Qui cōtenti nō ſunt exigere extra ordinē quotannis
ſemel, ſed mittebant quoties in mentē ueniſſet, q colligerēt
aliis alij de cauſis, nonnulli quaſi bellum apparaturi cōtra
Turcas, Alij ut templū, quod perfici nō curant, Romæ di-
uo Petro extruant. Qui cū hæc omnia facerent, tamen ſa-
lutari ſe uulgo beatiſſimos & ſanctiſſimos uolebāt, nec ali-
quid in ſuos mores dici patiebantur, nedū fieri. Si quis ue-
ro libertatis meminiſſet, aut ſi quis rapiētibus impedimen-
tum, aut moram ſiquis omnino obieciſſet, in eius ſæuiebāt
animā, perdentes actutū. His talibus iam inſatiandis latro
nibus, tam immitibus tyrānis, nōne inimicū tibi ualde pu-
tas, ſi quis te inſerat Leo maxime? Aut non optime de ſta
tu pontificio meritus uidetur, qui te magna uoce, quia ni-
hil cum illis cōmune habeas prædicet, illis contra oīa quæ
ad ſucceſſionem Petri attinent, detrahat? Vel non benedi
ces illi pacis reſtaurator, qui his maledixerit bellorū & ſedi
tionum autoribus? Quinimò te noui maledices his ipſe,
ut in quemlibet eorū conueniat propheticum hoc, Dilexit
maledictionem, & uenit ei, noluit benedictionē, & elonga
bitur ab eo. Sic maledicendo perdebāt illi enim animas ho-
minum, quaſi non eſſet deo chara hæc poſſeſſio. Ergo non
fuerunt paſtores, quia non cuſtodiebant animas, ſed perde
bant, & circūeuntibus dominicū gregem lupis obijciebāt.

Chriſti oues. Non paſtores fuerunt illi inquam, ſed lupi. Non cuſtodes, ſed proditores & fures. Quamobrem iure optimo maledicere illis licet, quia deo curæ non ſunt, quibus pax dei curæ non fuit. Tandem igitur põtifex in eccleſia non fuit, ꝗdiu pax nõ fuit. Quinetiam nec dicere bene, nec facere licebat, ꝗdiu quidem illi graſſabantur per ouile dei uoraces lupi, illæ deuaſtabant uineam domini ſingulares feræ, Illi dominabantur orbi Chriſtiano incõparabiles tyranni, Quibus de Hieremias dicit, Paſtores multi demoliti ſunt uineam meam, conculcauerunt partem meã. Nam ſi tanto quiſꝗ peior tyrannus eſt, quanto ex ciuium corporibus plura, ut tutus ipſe graſſetur, necauerit, quid de illis dicendum eſt, qui ut opes haberent, animarũ paſſim cædẽ inſtituebant? Qui ob adſertam ueritatem, non corpora hominum trucidare contenti erant, ſed illam perimebant etiã amicam dei animam, ſponſam dei, illud nobile inferorum ſpolium, illam tãti laboris mercedẽ, illud ſanguine Chriſti quæſitum præmiũ peſſundabant, occidebant, deuorabant. Quibus nos uiciſſim nõ inuidebamus, quia potentes erãt, ſed oderamus, quia nocentes. Tui uero amorẽ profundiſſime inſitum iam Chriſtianorũ animis, quæ ſatis erit alacritas beatiſſime Leo, ut oſtendamus? Tu ille orbis amor, illud humani generis deliciũ, reſtaurator pacis, bellorum extinctor, autor ſecuritatis, turbarũ ſedator, pater ſtudiorũ, fomes literarũ, optimarũ artium, felicis ingeniorũ cultus reparator. Quo de ſcriptum eſt per prophetam, Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis. Quanto ſolidiorẽ hæc laudem complectuntur, quàm illa nuper de ſuis bellis ſuis triumphis decantata Iulio. Sunt enim laudabilia pontificis opera. Illa ferociſſima erant tyranni facta, Scilicet põtifex nemo fuit, qui ſecularia ad ſe regna quomodocunꝗ etiã pertraxit, nec uicarius Chriſti aut Petri ſucceſſor fuit, quiſquis piacularem Conſtantini donationem, quæ nec facta unꝗ eſt, nec fieri potuit, adſeruit. Cuius ego improba-

tionem, tantum abeſt ut impiam putem, ut uehementer pontificiæ dignitati detrahere eos exiſtimem, qui hãc probent. tibi uero gratiſſimum facere me confidam, qui reiectum nuper & damnatum hac de re Vallæ libellum, ueluti ex tenebris in lucem, ab interitu ad uitam reuocem. Quin etiam ipſum tibi illum dedico, ut teſtatum ſit, quàm te pontifice renata libertate, uerũ dicere licuerit omnibus, uerũq; ſcribere. Quod etſi non dubitem, quin ualde tibi placeat; tamen ubi hoc publico aliquo teſtimonio adprobatũ abs te intellexero, dabo operam ut ſæpe aliquid tale inueniam. Interea Chriſtus Opt. Max. ſic bonum te, ſic uerũ pontificem nobis diu incolumem ſeruet. Ex arce Steckelberg. Calen. Decemb. Anno poſt milleſimũ & quingenteſimũ, decimo ſeptimo.

F I N I S.

R. P. D. HIERONYMVS PAV. CATthalanus Canonicus Barcinonenſis, iuris utriuſque doctor, ac Cubicularius Alexandri VI. Pontificis Max. uir fide digniſs. in libello quem uocant Practicam Cancellariæ Apoſtolicæ, ſic ſcribit.

QVod donatio Conſtantini etiam de facto non fuerit, lege Laurentium Vallam, & Papam Pium in dialogo. nec de tali donatione quicquàm legi apud probatum hiſtoricum, præſertim eos qui ſcripſerint illa ætate, uel illi proxima. nam nec Euſebius, qui fuit diligentiſſimus ſcrutator & narrator rerum Chriſtianarum meminit, quod tamen nullo modo uidebatur obmittēdum. nec Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius, Baſilius, Ioannes Chryſoſtomus, nec Ammianus, nec hiſtoria tripertita; nec ipſemet Damaſus Papa in ſua Chronica, nec Beda, nec Oroſius meminerunt. Et conſtat per plures quàm CCC. annos poſſe Conſtantinū, Imperatores tenuiſſe gubernacula urbis & Italiæ per duces, præſides, & exarchos, & urbis Romanæ, uſque ad tempora Innocentij. II. ut patet aperte in Chronicis & hiſtorijs, & de Iuſtiniano patet. l. 1. &. 2. de offi. præſe. prætor. africe. & in procemio Inſtit. & in epiſtola, inter claras. ibi, noſtrum firmat imperium. & in. l. fin. C. de uet. iur. enucl. & in. l. bene à Zenone. & in aut. ut etiam Romana eccleſia. ibi, ad eccleſias noſtras, & uſque ad Oceani receſſus, & in aut. ut proprio nomine Imperato. Et in uita Phocæ Imperatoris legitur impetraſſe Pantheon Boniſacium Papam ab eo. Vnde ergo habuerit terras Eccleſia,

Pa. Pius dialogū ſcripſit cōtra donationē Cōſtātini.

Argumentum forte.

Car. M. & Pipinus, ſpoliatis ueris Imperatoribus eccl'iam Ro. ditarunt.

Dialogus Pij contra. d. C. B. Platyna.

uide geſta Caroli magni, & Pipini. & Pium in dicto dialogo, & collecta nouiſſime per dominum Bartholomęum de Platyna bibliothecarium, qui omnia inſtrumenta pertinentia ad ſtatum eccleſię in temporalibus, præſertim circa acquiſitionem terrarũ. & aliorum iurium & cenſuum, collegit in ualde magno uolumine, ad cuius collectionem etiã operam noſtram præbuimus in reuidendo. Et de dicta donatione & curatione lepræ Conſtantini, lege quæ late ſcribit Renus epiſcopus Paduanus in hiſtoria ſua de uitis Pontificum.

Renus epſ.

FINIS.

Hæc libuit præmittere, quo lector ceu argumento inſtructus, ad legendũ Laurentium paratior ueniat.

LAVRENTII VALLENSIS PATRI-
tij Romani de falſo credita & ementita Con-
ſtantini donatione declamatio.

P Lures a me libri complureſq; emiſſi ſunt in omni fere doctrinarum genere. In quibus qđ a nonnullis magniſq; & longo iam æuo probatis autoribus diſſentio, cũ ſint qui indigne ferant, meq; ut temerarium ſacrilegũq; criminentur. Quid tandem nunc facturi quidam putandi ſunt? quantopere in me debacchaturi? & ſi facultas datur quam auide me ad ſuppliciũ feſtinanterq; rapturi? qui non tantũ aduerſus mortuos ſcribo, ſed aduerſus etiam uiuos. nec in unum alterumue, ſed in plurimos. nec contra priuatos modo, uerumetiam cõtra magiſtratus. At quos magiſtratus? nempe ſummũ Pontificem, qui non temporali ſolũ armatus eſt gladio, regum ac principum more, ſed eccleſiaſtico quoq;, ut ab eo neq; ſubter ipſum, ut ſic loquar, clipeum alicuius principum protegere te poſſis, quo minus excõmunicatione, anathemate, execratione feriare. Quod ſi prudenter ut dixit, ſic feciſſe exiſtimatus eſt, qui inquit. Nolo ſcribere in eos, qui poſſunt proſcribere, quãto mihi magis idẽ faciendum eſſe uidetur in eum qui ne proſcriptioni quidẽ reliquerit locũ, quiq; inuiſibilibus me poteſtatis ſuę iaculis perſequatur, ut iure poſſim dicere quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a tua fugiã facie? Niſi forte putemus, patientius hæc eſſe laturum ſummũ ſacerdotem, q̃ cæteri facerent. Nihil minus ſiquidem Paulo quod bona ſe conſcientia conuerſatum eſſe diceret, Ananias princeps ſacerdotum coram tribuno qui iudex ſedebat iuſſit obuerberari, & Phaſſur eadẽ preditus dignitate Hieremiam ob loquendi libertatem cõiecit in carcerem. Sed illum tribunus ac præſes, hunc rex aduerſus iniuriam pontificis tutari & potuit & uoluit. Me uero quis tribunus, quis præſes, quis rex e manibus ſum-

mi ſacerdotis,ſi me rapuerit ille,etiam ut uelit, eripere po‑
terit? Verum nō eſt cauſa cur me duplex hic periculi ter‑
ror conturbet, arceatq; a propoſito. Nam neq; contra ius
phasq; ſummo pont.licet aut ligare quippiā aut ſoluere &
in defendenda ueritate atq; iuſtitia profundere animā ſum‑
mæ uirtutis,ſummæ laudis,ſūmi prǫmij eſt. An uero mul
ti ob terreſtrem patriam defendendam mortis adiere diſcri
men,ego ob cœleſtem patriam aſſequendam (aſſequuntur
aūt eam qui deo placent,nō qui hominibus) mortis diſcri‑
mine deterrebor? Faceſſat igitur trepidatio,procul abeant
metus,timores excidāt. Forti animo magna fiducia,bona
ſpe,defendenda eſt cauſa ueritatis,cauſa iuſtitiæ, cauſa dei.
Neq; enim is uerus habendus eſt orator,qui bene ſcit dice
re,niſi & dicere audeat. Audeamus igitur accuſare,quicū‑
que digna committit accuſatione. Et qui in omnes peccat,
unius pro omniū uoce carpatur. At non debeo palam ob‑
iurgare fratrem,ſed inter me & ipſum. Immo publice pec‑
cans,& qui priuatum conſilium non admitteret,publice ar
guendus eſt,ut cæteri timorem habeāt. An non Paulus,cu‑
ius uerbis modo ſum uſus,in os Petrum coram eccleſia re
prehendit,quia reprehenſibilis erat? & hoc ad noſtram do
ctrinam ſcriptum reliquit. At nō ſum Paulus,qui Petrum
poſſum reprehendere. Immo Paulus ſum qui Paulū imi‑
tor,quemadmodū,quod multo plus eſt,unus cum deo ſpi
ritus efficior,cum ſtudioſe mandatis illius obtēpero. Neq;
aliquem ſua dignitas ab increpationibus, tutū reddit, quæ
Petrum non reddidit, multoſq; alios eodem preditos gra‑
du ut Marcellum,quod dijs libaſſet,ut Celeſtinū, quod cū
Neſtorio hæretico ſentiret. Vt quoſdam etiam noſtra me‑
moria,quos ab inferioribus. (Quis enim non eſt inferior
papa?) reprehenſos ſcimus,ut taceam cōdemnatos. Neq;
uero id ago,ut quenpiā cupiā inſectari,& in eū quaſi Phi‑
lippicas ſcribere. Hoc em̄ a me facinus procul abſit,ſed ut
errorem a mentibus hominū conuellā,ut eos a uicijs ſcele

tibuſq; uel admonendo uel increpando ſummoueam. Nõ auſim dicere, ut alij per me edocti, luxuriantem nimijs ſarmentis papalem ſedem, quæ Chriſti uinea eſt, ferro coerceant, & plenas uuas, non graciles labruſcas ferre compellãt. Quod cum facio. Num quis erit qui aut mihi os, aut ſibi aures uelit occludere, ne dicam ſuppliciũ mortemq; proponere? Hunc ego ſi hoc faciat, etiam ſi papa ſit, quid dicam eſſe? Bonum ne paſtorem? an aſpidem ſurdam, quæ nolit exaudire uocẽ incantantis, uelit eiuſdem membra morſus pſtringere ueneno q;. Scio iamdudũ expectare aures hoĩm quod nam põtificibus Romanis crimen impingam, profecto ingens, ſiue ſupinæ ignorantiæ, ſiue immanis auaritiæ, quæ eſt Idolorũ ſeruitus, ſiue imperãdi uanitatis, cuius crudelitas ſemper eſt comes. Nã aliquot iam ſæculis aut uero intellexerunt donationem Conſtantini cõmentitiã fictãq; eſſe, aut ipſi finxerunt, ſiue poſteriores in maiorum ſuorũ dolis ueſtigia imprimentes, pro uera, quã falſam cognoſcerent, defenderunt. Dedecorantes pontificatus maieſtatem, dedecorãtes ueterum pontificũ memoriam, dedecorantes religionẽ chriſtianã & omnia cædibus minis flagicijſq; miſcentes. Suã eſſe aiunt urbem Romã, ſuũ regnum Siciliæ, Neapolitanũq;. Suã uniuerſam Italiam, Gallias, Hiſpanias, Germanias, Britãnos, ſuũ deniq; occidentẽ. Hæc enim cuncta in ipſa donationis pagina cõtineri. Ergo hæc omnia tua ſunt ſumme pontifex? omnia tibi in animo eſt recuperare. omnes reges ac principes occidentis ſpoliare urbibus, aut cogere ut annua tibi tributa penſitent, ſententia eſt? At ego cõtra exiſtimo, iuſtius licere principibus ſpoliare te imperio omni quod obtines. Nam ut oſtendam, donatio illa unde natũ eſſe ſuũ ius ſummi pont. uolũt, Silueſtro pariter & Conſtãtino fuit incognita. Verũ anteq; ad cõfutandã donationis paginã uenio, qđ unũ iſtorũ patrociniũ eſt, nõ modo falſum, uerũ etiã ſtolidũ, ordo poſtulat, ut altius repetã. Et primũ dicã, nõ tales fuiſſe Cõſtantinũ Silueſtrũq;, illum

quidem qui donare uellet, qui iuri donare poſſet, qui, ut in manum alteri ea traderet, in ſua haberet poteſtate. Hunc autem qui uellet accipere, quiq́ iure accepturus foret. Secundo loco, ſi hæc nō eſſent, quæ ueriſſima atq́ clariſſima ſunt, neq́ hunc acceptaſſe, neq́ illum tradidiſſe poſſeſſionem rerum quæ dicuntur donatæ, ſed eas ſemper in arbitrio & imperio Cæſarum permanſiſſe. Tertio nihil datū Silueſtro a Conſtantino, ſed priori pontifici, ante quem & baptiſmū acceperat, donaq́ illa mediocria fuiſſe, quibus papa degere uitam poſſet. Quarto, falſo dici, donatiōis exemplū aut apud decreta reperiri, aut ex hiſtoria Silueſtri eſſe ſumptū, quod neq́ in illa neq́ in ulla hiſtoria inuenitur. In eo quędam cōtraria, impoſſibilia, ſtulta, barbara, ridicula contineri. Præterea loquar de quorundam aliorum Cæſarum uel ſimulata, uel friuola donatione. Vbi ex abundanti adijciam, ſi Silueſter poſſediſſet, tamen ſiue illo ſiue quouis alio pontifice a poſſeſſione deiecto, poſt tantū temporis intercapedinē, nec diuino nec humano iure poſſe repeti. Poſtremo ea quæ a ſūmo pontifice tenentur nullius temporis longitudine poſſe præſcribi. Atq́ quod ad primā partem attinet. (loquamur aūt de Conſtantino prius, deinde de Silueſtro) non eſt cōmittendum, ut publicam quaſi & cæſaream cauſam, nō maiore q̄ priuatæ ſolent, ore agamus. Itaq́ quaſi in contione regum ac principum orans, ut certe facio, nā mea hæc oratio in manus eorum uentura eſt, libet tanq́ præſentes, & in conſpectu poſitos alloqui. Vos appello reges ac principes. (Difficile eſt enim priuatū hominem animi regij concipere imaginem.) Veſtram mentem inquiro, conſcientiā ſcrutor, teſtimonium poſtulo. Nunquid ueſtrū quiſpiam ſi fuiſſet Conſtantini loco, faciendum ſibi putaſſet, ut urbē Romam, patriam ſuam, caput orbis terrarū, reginam ciuitatū potentiſſimam, nobiliſſimā, ditiſſimam populo℞, triumphatricem nationum, & ipſo aſpectu ſacram, liberalitatis gratia donaret alteri, & ſe ad humile oppidū cōferret, deinde By-

zantium? Donaret præterea, una cum Roma, Italiam, non prouintiam ſed prouintiarum uictricem, donaret tres Gallias, donaret duas Hiſpanias, donaret Germanos, donaret Britannos, totum donaret occidentem, & ſe altero ex imperij oculis orbaret? Hoc ego, ut quis faciat compos mentis, adduci non poſſum, ut credam. Quid enim uobis expectatius, quid iocundius, quid gratius contingere ſolet, q̃ imperijs acceſſionẽ ueſtris uos regniſq; adiungere? & longe lateq; q̃ maxime proferre ditionem? In hoc, ut uidere uideor, omnis ueſtra cura, omnis cogitatio, omnis labor dieſq; nocteſq; conſumitur. Ex hoc præcipua ſpes gloriæ, propter hoc uoluptates relinquitis, propter hoc mille pericula aditis, propter hoc cariſſima pignora, propter hoc partẽ corporis æquo animo amittitis. Siquidem neminem ueſtrũ aut audiui aut legi a conatu ampliandi imperij fuiſſe deterritũ ꝙ aut luminis, aut manus, aut cruris, aut alterius membri iacturam feciſſet. Quin ipſe hic ardor, atq; hæc late dominandi cupiditas, ut quiſq; maxime potens eſt, ita eum maxime angit atq; agitat. Alexander non contentus deſerta Lybiæ pedibus peragraſſe, orientẽ ad extremũ uſq; Oceanum uiciſſe, domuiſſe Septentrionẽ, inter tot uulnera, tot caſus recuſantibus iam deteſtãtibuſq; tam longinquas, tam aſperas expeditiones militibus, ipſe ſibi nihil effeciſſe uidebatur, niſi & occidentem, & omnes nationes, aut ui, aut nominis ſui autoritate, ſibi tributarias reddidiſſet. Parum dico Iam Oceanum tranſire, & ſi quis alius orbis eſſet explorare, ac ſuo ſubijcere arbitrio deſtinauerat. In cœlum tandem ut opinor, tentaſſet aſcendere. Talis fere eſt omnium regũ uoluntas, & ſi non omnium talis audacia. Taceo quãta ſcelera, quot abominanda propter imperium aſſequendũ ampliandumue admiſſa ſunt, ut nec fratres a fratrum, nec filij a parentum, nec parentes a filiorum ſanguine nefarias abſtineant manus. Adeo nuſquã magis, nuſq; atrocius, graſſari ſolet humana temeritas, & quod mirari poſſis, nõ ſegnio-

res ad hoc uideas animos ſenum ꝙ iuuenũ, orborũ ꝙ parentum,regum ꝙ tyrannorꝝ. Qꝫ ſi tanto conatu dominatus peti ſolet,quanto maiore neceſſe eſt conſeruetur. Neq enim tantopere miſerum eſt non ampliari imperium,ꝙ imminuere. Neq tam deforme,tibi alterius regnum non accedere tuo,ꝙ tuũ accedere alieno. Nam,quod ab rege aliquo aut populo,legimus,nõnullos præpoſitos regno aut urbibus,id factum eſt nõ de prima, nec de maxima,ſed de poſtrema quodammodo ac minima imperij parte. Atq ea ratione,ut donantem,qui donatus eſt,quaſi dñm,& ſe miniſtrum illius ſemper agnoſceret. Nunc queſo nõne abiecto animo, & minime generoſo uidentur eſſe, qui opinantur Conſtantinum meliorem a ſe imperij alienaſſe partẽ? Nõ dico Romam Italiamq & cætera,ſed Gallias, ubi ipſe prælia geſſerat,ubi ſolum diu dominatus fuerat,ubi ſuæ gloriæ ſuiq imperij rudimenta poſuerat. Hominem,qui cupiditate dominãdi nationibus bella intuliſſet. Socios affineſq bello ciuili perſequutis imperio priuaſſet Cui nondũ perdomitæ ac profligatę reliquię eſſent alterius factionis. Qui cũ multis nationibus bella gerere nõ modo ſoleret ſpe gloriæ imperijq,ſed & neceſſe haberet, utpote a Barbaris quotidie laceſſitus. Qui filijs,qui coniunctis ſanguine,qui amicis abundaret. Qui Senatũ populũq Ro. huic facto repugnaturum noſſet. Qui expertus eſſet,inſtabilitatem uictarũ nationũ,& ad oẽm fere Ro. principis mutationẽ rebellantiũ. Qui ſe meminiſſet more aliorũ Cæſarum non electione patrum conſenſuq plebis,ſed exercitu,armis,bello,dominatum occupaſſe. Quæ tam uehemẽs cauſa & urgens aderat,ut iſta negligere,& tanta liberalitate uti uellet? Aiunt, quia effectus erat Chriſtianus. Ergo ne imperij optima parte ſe abdicaret? Credo,ſcelus erat,flagitium,nephas,iam regnare,nec cum chriſtiana religione cõiungi poterat regnũ. Qui in adulterio ſunt,qui uſuris rem auxerunt, qui aliena poſſident,hi poſt baptiſmũ alienã uxorẽ,alienã pecuniam,

aliena bona reddere ſolent, hanc cogitationem ſi habes Cō ſtantine, reſtituere urbibus libertatem, nō mutare dominū debes. Sed non id in cauſa fuit, tantum in honorem religionis, ut faceres, adductus es. Quaſi religioſum ſit magis, regnum deponere ꝙ pro tutela religionis illud adminiſtrare. Nā quod ad accipientes attinet, neq; honeſta erit illis neq; utilis iſta donatio. Tu uero ſi chriſtianū te oſtendere, ſi pietatem indicare tuā, ſi conſultū nō dico Ro. eccleſiæ uis, ſed eccleſię dei, nunc præcipue, nunc principē agas, ut pugnes ꝓ his, qui pugnare nō poſſunt, nec debent. Vt eos tua auctoritate tutos reddas, qui inſidijs iniurijſq; obnoxij ſunt. Nabuchodonoſor, Cyro, Aſſuero, multiſq; alijs principibus ſacramentū ueritatis deus aperire uoluit, a nullo tamen eorum exegit, ut imperio cederet, ut partem regni donaret, ſed tantū libertatē Hebræis redderet, eoſq; ab infeſtantibus finitimis ꝓtegeret. Hoc ſatis fuit Iudæis, hoc ſat erit & chriſtianis. Factus es Conſtantine chriſtianus. At indigniſſima res eſt, chriſtianū te nunc imperatorē, minorē eſſe principatu, ꝙ fueras infidelis. Eſt enim principatus præcipuū quoddam dei munus, ad quem Gentiles etiam principes a deo eligi exiſtimantur. At erat leuatus a lepra, ideo ueroſimile eſt referre gratiam uoluiſſe, & maiore menſura reddere qđ acceperat. Ita ne? Naaman ille Syrus ab Heliſæo curatus, munera tantum offerre uoluit, non dimidium bonorum, Conſtantinus dimidium imperium obtuliſſet? Piget me impulenti fabellæ tanꝗ indubitatæ hiſtoriæ reſpōdere. Sic enim hæc fabula, ex hiſtoria Naaman & Heliſæi, ut altera draconis, ex fabuloſo dracone Beli adumbrata eſt. Sed ut iſta concedā, nunquid in hac hiſtoria de donatione fit mentio? Minime. Verum de hoc cōmodius poſtea. Leuatus eſt a lepra, cœpit ob id mentē chriſtianā, dei timore, dei amore imbutus eſt, illi honorē habere uoluit. Nō tamen pſuaderi poſſum eū tāta donare uoluiſſe. Quippe cū uideā neminem, aut Gentilē in honorē deoꝝ, aut fidelē in honorē dei

uiuentis imperium depoſuiſſe, ſacerdotibuſq; donaſſe. Si-
quidem ex regibus Iſrael nemo adduci potuit, ut priſtino
more ad templum Hieruſalem populos ſacrificaturos ire
permitteret, eo uidelicet timore, ne forte ad regem Iudæ a
quo defecerant redirent, ſacro illo cultu religionis admoni
ti ac templi maieſtate. At quanto hoc magis eſt, quod fe-
ciſſe dicitur Conſtantinus? Ac ne quid tibi propter cura-
tionem lepræ blādiaris, Hieroboam primus a deo in regem
Iſrael electus eſt, & quidē ex infima conditione, quod mea
ſententia plus eſt, q̄ eſſe lepra lauatum, & tamen is non eſt
auſus regnum ſuum deo credere, & tu uis Conſtantinum
regnum deo donaſſe, quod ab illo nō accepiſſet? Qui præ
ſertim id quod in Hieroboam nō cadebat offenderet filios
deprimeret amicos, negligeret ſuos, lederet patriam, mœro
re omnes afficeret, & quaſi in alium hominem uerſus. Cer
te non defuiſſent qui eū admonerent, & in primis filij, pro
pinqui, amici. Quos quiſquis eſt qui non putet, ꝓtinus Im
peratorē fuiſſe adituros? Ponite igitᷣ illos ante oculos men
te Cōſtantini audita, trepidos, feſtinātes, cū gemitu lachry
miſq; ad genua principis procūbentes, & hac uoce utentes

Ita ne pater antehac filioꝝ amantiſſime, filios priuas, ex
hæredas, abdicas. Nam ꝙ te optima maximaq; Imperij par
te exuere uis nō tam querimur q̄ miramur. Querimur aūt
ꝙ eam ad alios defers, cum noſtra & iactura & turpitudi-
ne. Quid enim cauſæ eſt, ꝙ liberos tuos expectata ſucceſ-
ſione imperij fraudas, qui ipſe una cū patre regnaſti? Quid
in te cōmiſimus? qua in te, qua in patriam, qua in nomen
Romanum, ac maieſtatē imperij impietate digni uidemur,
quos præcipua optimaq; priues principatus portione, qui
a patrijs laribus a cōſpectu natalis ſoli, ab aſſueta aura, a ue
tuſta conſuetudine relegemur? Penates, phana, ſepulchra
exules relinquemus, neſcio ubi aut qua terrarū regione ui-
cturi? Quid nos propinqui, quid nos amici, qui tecum to-
ties in acie ſtetimus, qui fratres parentes filios hoſtili mu-
crone

crõne confoſſos,palpitãteſq; conſpeximus,nec aliena morte territi ſumus,& ipſi parati pro te mortem oppetere,nũc abs te uniuerſi deſtituimur? Qui Romę gerimus magiſtratus,qui urbibus Italiæ,qui Gallijs,qui Hiſpanijs,qui cæteris prouintijs præſumus,aut præfuturi fuimus, omnes ne reuocamur,omnes priuati iubemur eſſe? An iacturã hanc aliunde penſabis? Et quomodo pro merito ac pro dignitate poteris,tanta orbis terrarũ parte alteri tradita? Num qui præerat centum populis,eũ tu Cæſar uni præficies? Quomodo tibi iſtud in mentem uenire potuit? quomodo ſubita tuorũ te cœpit obliuio,ut nihil te miſereat amicorũ, nihil proximorũ,nihil filiorum? Vtinam nos Cæſar ſalua tua dignitate atq; uictoria in bello contigiſſet occumbere potius, q̃ ut iſta cernamus. Et tu quidẽ de imperio tuo ad tuum arbitratum agere potes,atq; etiam de nobis,uno dũtaxat excepto,in quo uel ad mortem uſq; erimus contumaces, ne a cultu deorum immortalium deſiſtamus,magno etiã alijs exemplo,ut ſcias tua iſta largitas quid mereatur de religione chriſtiana. Nam ſi non largiris Silueſtro imperium, tecũ Chriſtiani eſſe uolumus, multis factum noſtrũ imitaturis. Sin largiris,non modo chriſtiani fieri nõ ſuſtinebimus, ſed inuiſum,deteſtabile,execrãdum,nobis hoc nomen efficies. Taleſq; reddes,ut tandem tu & uitæ & mortis noſtræ miſerearis. Nec nos ſed te ipſum duriciæ accuſes. Nonne hac oratione Conſtantinus,niſi extirpatam ab eo uolumus humanitatẽ,ſi ſua ſponte nõ mouebatur,motus fuiſſet? Quid ſi hos audire noluiſſet? Nonne erant qui huic facto & orãtione aduerſarentur & manu? An S.P.Q.R. ſibi tanta in re nihil agendum putaſſet? Nonne oratorem,ut ait Virgilius grauem pietate & meritis aduocaſſet,qui apud Conſtantinum hanc haberet orationem.

Cæſar,ſi tu tuorũ immemor es,atq; etiam tui,ut nec filijs hęreditatem,nec propinquis opes,nec amicis honores,nec tibi imperium eſſe integrum uelis. Non tamen S.P.Q.R.

D

immemor poteſt eſſe ſui Iuris, ſuęq; dignitatis. Etenim quō tibi tantū pmittis de imperio Ro. qđ nō tuo ſed noſtro ſanguine partū eſt? Tu ne unū corpus in duas ſecabis partes? & ex uno duo efficies regna, duo capita, duas uoluntates? & quaſi duobus fratribus gladios, qui de hereditate decernant, porriges? Nos ciuitatibus, quæ de hac urbe benemeritæ ſunt, iura ciuitatis damus, ut ciues Ro. ſint. Tu a nobis dimidiū imperij aufers, ne hanc urbē parentē ſuā agnoſcat. Et in alueis quidē apiū ſi duo reges nati ſint, alterū q̄ deterior eſt occidimus. Tu ne in alueo imperij Ro. ubi unus & optimus princeps es, alterū & hūc deterrimū, & nō apem, ſed fucū collocandū putas? Prudentiā tuā uehementer deſyderamus Imperator. Nā quid futurū eſt, ſi uel te uiuo, uel poſt tuā mortē, aut huic parti quē alienas, aut alteri quā tibi relinquis, bellū a barbaris nationibus inferat? Quo robore militū, quibus copijs occurremus? Vix nunc totius imperij uiribus poſſumus, tunc poterimus? An perpetuo membrum hoc cū illo in concordia erit? Vt reor, nec eſſe poterit, quū Roma dominari uelit, nolit pars illa ſeruire. Quin & te uiuo, breue intra tēpus, reuocatis ueteribus præſidijs, ſuffectis nouis te in tuum regnum profecto & longe agente hic altero dominante, nonne omnia noua, id eſt diuerſa atq; aduerſa erunt? Regno fere inter duos fratres diuiſo, protinus & populoꝝ animi diuiduntur, & prius a ſeipſis, q̄ ab externis hoſtibus bellum auſpicantur. Idem euenturum in hoc imperio quis nō uidet? An ignoras hanc olim imprimis fuiſſe cauſam optimatibus cur dicerent citius ſe in cōſpectu po. Ro. eſſe morituros, q̄ rogationem illam ferri ſinerent, ut pars Senatus ac pars plebis ad incolēdum Veios mitteretur, duaſq; urbes communes pop. Ro. eſſe? Si enim in una urbe tantū diſſenſionum eſſet, quid in duabus urbibus futurū? Ita hoc tēpore, ſi tantū diſcordiaꝝ, in uno imperio, teſtor conſcientiā tuā ac labores, quid in duobus imperijs fiet? Age uero putas ne hinc fore, qui tibi bellis

occupato eſſe auxilio aut uelint, aut ſciant? Ita ab armis atq; ab omni re bellica abhorrentes erunt, qui p̄ficientur mi litibus atq; urbibus, ut ille qui p̄ficit. Quid? nõne hunc tã imperitũ regnandi, & iniuriæ facilẽ, aut Ro. legiones, aut ipſæ, puintiæ ſpoliare tentabunt? Vt quẽ ſperabunt uel nõ repugnaturũ, uel pœnas nõ repetiturũ, Credo me hercule ne unũ quidẽ mẽſem illos in officio mãſuros, ſed ſtatim, & ad primũ ꝓfectionis tuæ initiũ rebellaturos. Quid facies? Quid cõſilij capies, quũ duplici atq; adeo multiplici bello urgebere? Nationes, quas ſubegimus, cõtinere uix poſſu- mus, quõ illis accedente ex liberis gentibus bello reſiſtẽt? Tu Cęſar, qd ad te ſpectet, ipſe uideris, nobis aũt hęc res nõ minus, ꝗ̃ tibi, curæ eſſe debet. Tu mortalis es, Imperiũ po- puli Ro. decet eſſe immortale, & quantũ in nobis eſt, erit, neq; imperium modo, uerum etiam pudor. Scilicet, quorũ religionem contemnimus, eorum accipiemus imperium? & principes orbis terrarum huic contemptiſſimo homini ſeruiemus? Vrbe a Gallis capta, Romani ſenes demulceri ſibi barbam a uictoribus paſſi non ſunt. Nunc ſibi tot ſena- torij ordinis, tot prætorij, tot tribunitij, tot conſulares, triũ- phaleſq; uiri, eos dominari patientur, quos ipſi tanꝗ̃ ſeruos malos omni cõtumeliarũ genere ſuppliciorũq; affecerunt? Iſti ne homines magiſtratus creabunt? prouintias regent? bella gerent? de nobis ſententias capitis ferent? Sub his no bilitas Romana ſtipẽdia faciet? honores ſperabit? munera aſſequet? Et qd maius, quodq; altius penetret uulnus acci pere poſſumus? Nõ ita putes Cæſar Ro. degeneraſſe ſan guinem, ut iſtud paſſurus ſit æquo animo, & nõ quauis ra tione deuitandũ exiſtimet, qd mediuſſidius neq; mulieres ſuſtinerent, ſed magis ſe una cum dulcibus liberis, ſacriſq; penatibus concremarent. Vt non Carthaginenſes fœminę fortiores fuerint, ꝗ̃ Romanæ. Etenim Cęſar ſi regem te de legiſſemus, haberes tu quidem magnum de imperio Ro. agendi arbitrium, ſed non ita ut uel minimum de ipſius im

minueres maieſtate. Alioquin qui te feciſſemus regem, eadem facultate te regno abdicare iuberemus, nedum poſſes regnum diuidere, nedum tot prouintias alienare, nedum ipſum regni caput peregrino atq; humillimo homini addicere. Canem ouili præfecimus, quẽ, ſi lupi mauult officio fungi, aut eijcimus, aut occidimus. Nunc tu cum diu canis officio in ouili Romano defendendo ſis functus, ad extremum in lupum nullo exemplo conuerteris? Atq; ut intelligas, quandoquidem nos pro iure noſtro coges aſperius loqui, nullum tibi in populi Ro. imperio ius eſt. Cæſar ui dñatum occupauit, occupauit Auguſtus, & in uitiũ ſucceſſit, & aduerſarioꝝ partium profligatione ſe dñm fecit. Tiberius, Gaius, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Veſpaſianus, cæteriq;, aut eadem aut ſimili uia libertatem noſtram prædati ſunt. Tu quoq;, alijs expulſis, aut interemptis dominus effectus es. Sileo, ꝙ ex matrimonio natus non ſis. Quare ut tibi noſtram mentem teſtificemur Cæſar, ſi non libet tibi Romæ principatum tenere, habes filios, quorum aliquem in locum tuum nobis quoque permittentibus, ac rogantibus naturæ lege ſubſtituas. Sin minus, nobis in animo eſt, publicam amplitudinem, cum priuata dignitate defendere. Neq; enim minor hæc iniuria quiritũ, ꝙ olim fuit uiolata Lucretia. Neq; nobis deerit Brutus, qui cõtra Tarquinium ſe ad libertatem recuperandam huic populo præbeat ducem. Et in iſtos primum quos nobis præponis, deinde & in te ferrum ſtringemus. Quod in multos Imperatores, & quidem leuiores ob cauſas, fecimus. Hæc profecto Conſtantiuũ, niſi lapidem eum aut truncum exiſtimamus, permouiſſent. Quæ, ſi populis non dixiſſet, tamen dicere apud ſe, & his paſſim uerbis fremere, credibile erat. Eamus nunc, & dicamus Conſtantinũ gratificari uoluiſſe Silueſtro, quem tot hominum odijs, tot gladijs ſubijceret, ut uix, quantum ſentio, unum Silueſter diem in uita facturus fuiſſet. Nã eo, paucisq; alijs abſumptis, uidetur omnis ſub-

latum ire de pectoribus Romanorum, tam diræ iniuriæ contumeliæque ſuſpitio. Age porro ſi fieri poteſt concedamus, neque preces, neque minas, neque ullam rationem aliquid profeciſſe, perſtareque adhuc Cōſtantinum, nec uelle a ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcedere. Quis nō ad Siluestri orationē ſi res uera fuiſſet, unquam commotum aſſentiatur? quæ talis haud dubie fuiſſet.

Oratio Silueſtri ad Conſtantinum.

Princeps optime, ac fili Cæſar. Pietatem quidem tuā tam pronam, tamque effuſam, non poſſum nō amare atque amplecti, ueruntamen quod in offerendis deo muneribus, immo landiſque uictimis nonnihil erres, minime demiror, quippe qui adhuc es in chriſtiana militia Tiro. Vt nō decebat olim a ſacerdote omnem pecudem, feramque, & ouem ſacrificari, ita non omne ab eodem accipiendum eſt munus. Ego ſacerdos ſum, ac Pontifex, qui diſpicere debeo, quid ad altare patiar offerri. Ne forte, non dico immundū animal offeratur, ſed uipera aut ſerpens. Itaque ſic habeas. Si foret tui iuris, partem imperij cum regina orbis Roma alteri tradere quam filijs, quod minime ſentio, ſi populus hic, ſi Italia, ſi cæteræ nationes ſuſtinerent, ut quos oderunt, & quorum religionem adhuc reſpuunt, capti illecebris ſæculi, eorū imperio obnoxij eſſe uellent, quod impoſſibile eſt, tamen ſi quid mihi credendum putas fili amantiſſime, ut tibi aſſentiar, ulla adduci ratione non poſſum, niſi uellem mihi ipſi eſſe diſſimilis, & conditionem meam obliuiſci, ac propemodū dominū Ieſum abnegare. Tua enim munera, ſiue ut tu uis, tuæ remunerationes, & gloriam, & innocentiā, & ſanctimoniā meam, atque omnium qui mihi ſucceſſuri ſunt, polluerent, ac prorſus euerterent, uiamque ijs qui ad cognitionem ueritatis uenturi ſunt, intercluderent. An uero Heliſæus a Naaman Syro, a lepra curato, mercedem accipere noluit, ego te curato accipiam? Ille munera reſpuit, ego regna mihi dari ſinam? Ille perſonam prophetæ maculare noluit, ego per-

ſonam Chriſti,quã in me gero,maculare potero? Cur aũt
ille accipiendis muneribus perſonam prophetæ maculari
putauit? Nempe quod uideri poterat,uendere ſacra,fœne
rare donum dei,indigere præſidijs hominum, eleuare atq;
imminuere beneficij dignitatẽ.Maluit ergo ſibi principes
ac reges bñficiarios facere,q̃ ipſe beneficiarius illorũ eſſe.
Immo ne mutua quidem beneficẽtia uti. Beatius eſt enim
multo,ut inquit dominus,dare q̃ accipere.Eadẽ mihi atq;
adeo maior eſt cauſa,cui etiam a domino præcipitur dicen-
te,infirmos curate,mortuos ſuſcitate,leproſos mũdate, dæ
mones eijcite,gratis accepiſtis, gratis date. Ego ne tantum
flagitium admittam Cæſar,ut dei præcepta non exequar?
ut gloriam meam polluam? melius eſt, ut inquit Paulus,
mihi mori,q̃ ut gloriam meã quis euacuet. Gloria noſtra
eſt,apud deum honorificare miniſteriũ noſtrum, ut idem
inquit,uobis dico gentibus,q̃diu ego quidem ſum gentiũ
Apoſtolus,glorificabo miniſterium meum,ego Cęſar alijs
quoq; ſim,& exemplum,& cauſa delinquendi, chriſtianus
homo,ſacerdos dei,pontifex Romanus, uicarius Chriſti?
Iam uero innocentia ſacerdotum quomodo incolumis erit
inter opes,inter magiſtratus,inter adminiſtrationem ſecu-
larium negotiorũ? Ideo ne terrenis renunciamus,ut eadem
uberiora aſſequamur? Et priuata abiecimus,ut aliena poſſi
deamus,& publica? Noſtræ erunt urbes,noſtra tributa,no
ſtra uectigalia.Et cur clericos, ſi hæc fecerimus, nos uocari
licebit? pars noſtra,ſiue ſors, quæ græce dicitur κλῆρος,do
minatus eſt non terrenus ſed cœleſtis.Leuitę,qui idem cle
rici ſunt,partem cũ fratribus non fuere ſortiti,& tu nos iu-
bes etiam fratrum ſortiri portionem? Quo mihi diuitias
atq; opes,qui domini uoce iubeor nec de craſtino eſſe ſolli
citus? & cui dictũ eſt ab illo,nolite theſaurizare ſuper ter-
ram,nolite poſſidere aurũ,neq; argentũ,neq; pecuniam,in
zonis ueſtris. Et,difficilius eſt diuitẽ introire in regnũ cœ-
lorum,q̃ Camelũ per foramen acus tranſire.Ideoq; paupe

res ſibi miniſtros elegit,& qui omnia reliquerunt, ut eũ ſe-querentur,& paupertatis ipſe fuit exemplũ. Vſq; adeo diui tiarum pecuniarũq; tractatio innocẽtiæ inimica eſt,nõ mo-do poſſeſſio illarũ atq; dominatus. Vnus Iudas,qui loculos habebat,& portabat quæ mittebantur,præuaricatus eſt, & amore pecuniæ cui aſſueuerat,magiſtrũ,dñm,deũ,& repre hendit,& prodidit Itaq; uereor Cæſar,ne me ex Petro fa-cias Iudã. Audi etiã quid Paulus dicat. Nihil intulimus in hunc mundum.haud dubiũ,quod nec auferre quid poſſu-mus,habentes aũt alimenta,& quibus tegamur,his conten ti ſumus. Nã qui uolunt diuites fieri,incidunt in tentatio-nem,& in laqueũ diaboli,& deſyderia multa,& inutilia, & nociua,quæ mergũt homines in interitũ & perditionẽ. Ra dix enim omniũ malorũ eſt cupiditas,quã quidem appetẽ-tes,errauerunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu aũt homo dei hæc fuge,& tu me accipere iubes Cæſar quæ uelut uenenũ effugere debeo? & quis præterea, pro tua prudentia Cæſar cõſyderes, quis inter hæc diuinis re-bus faciendis locus? Apoſtoli,quibuſdã indignãtibus quod uiduæ ipſorũ in miniſterio quotidiano deſpicerentur,reſpon derunt,non eſſe æquum relinquere ſe uerbum dei,& mini ſtrare menſibus,& tamen uiduis miniſtrare,quanto aliud eſt quam exigere uectigalia? curare ærarium? ſtipendium nu merare militibus? & mille alijs curis huiuſmodi implicari? Nemo militãs deo,implicat ſe negotijs ſecularibus, inquit Paulus. Nunquid Aaron,cum cæteris leuitici generis,ali-ud quam domini tabernaculum procurabat? Eius filij, quia ignem alienum in thuribula ſumpſerant,igni cœleſti cõfla grauerunt. Et tu iubes nos ignẽ ſecularium diuitiarũ,uetitũ, ac prophanũ,in ſacrata thuribula, id eſt in ſacerdotalia opera ſumere? Nũ Eleazar, nũ Phinees,nũ cæteri pontifices,mi niſtriq;,aut tabernaculi,aut tẽpli,quicquam, niſi quod ad rem diuinã pertineret,adminiſtrabant? Adminiſtrabãt dico. Im mo,adminiſtrare poterãt, ſi officio ſuo ſatiſfacere uolebãt?

Quod ſi nolint,audiant execrationẽ domini dicentis.Male dicti qui opus domini faciunt negligenter.Quæ execratio quũ in omnes,tum tn pontifices maxime cadit. O quantum eſt pontificale munus.Quantum eſt caput eſſe eccleſiæ. Quantum eſt præponi paſtorem tanto ouili, e cuius manu uniuſcuiuſq; agni, ouiſq; amiſſæ ſanguis exigitur. Cui dictum eſt, ſi amas me pluſq; alij, ut fateris, paſce agnos meos. Iterum ſi amas me,ut fateris,paſce oues meas. Tertio ſi amas me,paſce oues meas. Et tu iubes Cæſar capras etiam paſcere,& porcos,qui nequeunt ab eodem paſtore cuſtodiri. Quid,quod me regẽ facere uis, aut potius Cæſarem,id eſt regũ principem? dominus Ieſus chriſtus, deus & homo,rex & ſacerdos,quũ ſe regem affirmaret,audi de quo regno locutus eſt. Regnũ meũ inquit non eſt de hoc mundo. Si enim de hoc mundo eſſet regnũ meũ, miniſtri mei utiq; decertarẽt. Et quæ fuit prima uox, ac frequenter clamor prædicationis eius? Nonne hæc? Pœnitentiã agite,appropinquauit enim regnũ celorum. Appropinquauit regnũ dei,cui cõparabitur regnũ celorũ. Nonne cũ hęc dixit,regnũ ſæculare nihil ad ſe pertinere declarauit? Eoq; non modo regnũ huiuſmodi nõ quæſiuit, ſed oblatũ quoque accipere noluit. Nam cũ intelligeret aliquando,populos deſtinaſſe ut eum raperent,regemq; facerent,in montiũ ſolitudines fugit. Quod nobis qui locũ ipſius tenemus,nõ ſolũ exemplo dedit imitandum,ſed etiã præcepto,inquiẽs Principes gentiũ dominantur eorũ. Et qui maiores ſunt, poteſtatem exercent in eos. Non ita erit inter uos,ſed quicunq; uoluerit inter uos maior fieri, ſit ueſter miniſter. Et qui uoluerit primus inter uos eſſe,erit ueſter ſeruus. Sicut filius hominis nõ uenit ut miniſtrẽt ei, ſed ut miniſtret, & det animam ſuam redemptionem pro multis. Iudices olim deus,ut ſcias Cæſar,conſtituit ſuper Iſrael,nõ reges,populumq; ſibi nomen regium poſtulantem,deteſtatus eſt. Nec aliter ob duritiã cordis illorum regem dedit,q̃ ꝙ repudiũ permi

permiſerat,qđ in noua lege reuocauit. Et ego regnū accipiā qui uix iudex eſſe permittor? An neſcitis, inquit Paulus, ꝙ ſancti de hoc mundo iudicabunt? Et ſi in uobis iudica bitur mundus,indigni eſtis,qui de minimis iudicetis. Ne ſcitis quod angelos iudicabimus, quanto magis ſecularia? Secularia igitur iudicia ſi habueritis, contemptibiles qui ſunt in eccleſia,eos conſtituite ad iudicandum. Atqui iudi ces de rebus controuerſis tantūmodo iudicabant, nō etiā tributa exigebant. Ego exigam,qui ſcio a dn̄o interrogatū Petrum,a quibuſnam reges terræ acciperent tributum,cen ſumue, a filijs an ab alienis? Et quum hic reſpondiſſet,ab alienis,ab eodem dictum,ergo liberi ſunt filij. Q̃ ſi omnes filij mei ſunt Cæſar,ut certe ſunt, omnes liberi erunt, nihil quiſꝙ ſoluet. Igitur non eſt opus mihi tua donatione, qua nihil aſſecuturus ſum,præter laborem,quē ut minime de beo,ita minime poſſum ferre. Quid quod neceſſe haberē. poteſtatem exercere ſanguinis,punire ſontes,bella gerere, urbes diripere,regiones ferro ignicꝙ uaſtare? Aliter nō eſt quod ſperem,poſſe me tueri,quæ tradidiſſes. Et ſi hæc fece ro,ſacerdos,pontifex, Chriſti uicarius ſum? Vt illū in me tonantem audiam,atꝙ dicentem. Domus mea domus ora tionis uocabitur,omnibus gentibus, & tu feciſti eā ſpelun cam latronum. Non ueni in mundum, inquit dominus,ut iudicem mundum,ſed liberem eum, & ego qui illi ſucceſſi cauſa mortiū ero? Cui in perſona Petri dictum eſt. Cōuer te gladium tuum in locum ſuum. Omnes enim qui accepe rint gladium, gladio peribunt. Ne defendere quidem no bis ferro nos licet. Siquidem defendere dn̄m Petrus uole bat,cum auriculam abſcidit ſeruo, & tu diuitiarꝫ aut cōpa randarum aut tuendarꝫ cauſa,uti ferro nos iubes? Noſtra poteſtas eſt poteſtas clauiū,dicente domino. Tibi dabo cla ues regni cœlorꝫ. Quodcunꝙ ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunꝙ ſolueris ſuper terrā, erit ſolutum & in cœlis, & portæ inferi nō præualebunt aduer

E

ſus eas. Nihil ad hanc poteſtatem, nihil ad hanc dignationẽ: nihil ad hoc regnum adijci poteſt. Quo qui contentus non eſt, aliud ſibi quoddam a diabolo poſtulat, qui etiam domi. no dicere auſus eſt. Tibi dabo omnia regna mundi, ſi cadẽs in terram adoraueris me. Quare Cæſar, cum pace tua di- ctum ſit, Noli mihi diabolus effici, qui Chriſtum, id eſt me. regna mundi a te data accipere iubeas. Malo enim illa ſper nere ꝙ poſſidere. Et ut aliquid de infidelibus, ſed ut ſpero, futuris fidelibus loquar, noli me de angelo lucis reddere il lis angelũ tenebrarꝫ, quorꝫ corda ad pietatẽ inducere uolo, nõ ipſorꝫ ceruici iugũ imponere, & gladio qđ eſt uerbũ dei nõ gladio ferri mihi ſubijcere, ne deteriores efficiantur, ne recalcitrent, ne cornu me feriẽt, ne nomen dei meo irritati errore blaphemẽt. Filios mihi chariſſimos uolo reddere, nõ ſeruos. adoptare, nõ emere. generare, nõ manucapere animas eorꝫ offerre ſacrificiũ deo nõ diabolo corpora. Di ſcite a me inquit dñs, qui mitis ſum, & humili corde. Capi te iugũ meũ, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Iugũ enim meũ ſuaue, & põdus meũ leue. Cuius ad extremũ finẽ faciã, illã in hac re ſententiã accipe, quã quaſi inter me & te tulit. Reddite quę ſunt Cęſaris Cęſari, & quę ſunt dei deo. Quo ſit, ut nec tu Cæſar tua relinquere, neꝗ ego quæ Cæſaris ſunt, accipere debeã, quæ uel ſi millies offeras nun quam accipiam. Ad hanc Siluestri orationem apoſtoli co uiro dignã, quid eſſet, quod amplius Cõſtantinus poſ ſet opponere? Quod quũ ita ſit, qui aiunt donationem fa- ctam eſſe, nonne iniurioſi ſunt in Conſtantinũ, quem ſuos priuare, imperiumꝗ Ro. uoluiſſe conuellere, Iniurioſi in S.P.Q.R. Italiam totumꝗ occidentem, quem contra ius phaſꝗ imperiũ mutari permiſiſſe. Iniurioſi in Siluestrum, quem indignã ſancto uiro donationẽ acceptã habuiſſe, Iniu rioſi in ſummũ pont. cui licere terrenis potiri regnis, & Ro. moderare imperiũ, arbitrantur? Hæc tamen omnia eo per- tinent, ut appareat Conſtantinũ, inter tot impedimẽta, nun

quam fuiſſe facturũ, ut rem romanã Silueſtro ex maxima parte donaret, quod iſti aiunt. Age porro, ut credamus iſtã donationem, de qua facit pagina ueſtra mentionem, debet conſtare etiã de acceptatione Silueſtri. Nunc de illa nõ cõſtat. At credibile eſt dicitis ratam hunc habuiſſe donationẽ, ita credo, nec ratam habuiſſe modo, uerum etiam petiſſe, rogaſſe, precibus extorſiſſe credibile eſt. Quid uos credibile quod præter opinionem eſt hominũ, dicitis? Nec quia in pagina priuilegij de donatione fit mentio, putandũ eſt fuiſſe acceptatã. Sed econtrario, quia nõ fit mentio de acceptatione, dicendum eſt nõ fuiſſe donatũ. Ita plus cõtra uos facit, hunc donũ reſpuiſſe, ꝗ illum dare uoluiſſe. & beneficiũ in inuitum nõ confertur. Neq; uero tantũ donata reſpuiſſe Silueſtrum ſuſpicari debemus, ſed tacite etiã indicaſſe, nec illum dare iuſte. nec ſe iure accipere poſſe. Sed o cæcã ſemper inconſultamq; auaritiam. Demus, ut tabulas quoq; de aſſenſu Silueſtri proferre poſſitis, ueras, incorruptas, ſynceras, num protinus donata ſunt, quæ in tabulis cõtinentur? Vbi poſſeſſio? Vbi in manus traditio? Nam ſi cartam modo Conſtantinus dat, non gratificari Silueſtro uoluit, ſed illudere. Veriſimile eſt dicitis, qui donat quippiam, eum & poſſeſſionem tradere. Videte quid loquamini, quũ poſſeſſionem nõ eſſe datã conſtet, & an datum ſit ius ambigitur. Veriſimile eſt, qui poſſeſſionẽ nõ dedit, eũ ne ius quidẽ dare uoluiſſe. An nõ cõſtat poſſeſſionẽ nũꝗ traditã fuiſſe, qđ negare impudẽtiſſimũ eſt. Nũquid Silueſtrũ Cõſtantinus in Capitoliũ, quaſi triũphantẽ, inter frequẽtiũ quiritũ ſed infideliũ plauſum duxit? In ſella aurea ſimul aſſiſtẽte uniuerſo Senatu collocauit? Magiſtratus ꝓ ſua quenq; dignitate regẽ ſalutare & adorare iuſſit? Hæc erga nouos principes fieri ſolẽt, nõ tantũ aliquod pallatium uelut Lateranenſe tradi. Nã poſtea per uniuerſam Italiã circũduxit? Adijt cũ illo Gallias? Adijt Hiſpanias? Adijt Germanos, cęterũq; occidẽtem? Aut ſi grauabant ambo tantũ obire terraꝝ, quibuſnã

tam ingens officium delegarunt? qui & Cæſaris uice tra-
derent poſſeſſionem, & ſiluestri acciperent? Magni hi uiri,
atq; eximiæ autoritatis eſſe debuerūt, & tamen qui fuerint
ignoramus. Noſtra memoria, ut exempla uetuſta omittā,
nunq; aliter factitatum uidimus, quū quis aut urbis, aut re-
gionis, aut prouintiæ dominus factus eſt, ita demum tradi-
tam exiſtimari poſſeſſionem, ſi magiſtratus priſtini ſummo
ueantur, nouiq; ſubrogentur. Hoc ſi tunc Silueſter fieri nō
poſtulaſſet, tamen magnificentię Cōſtantini intererat, ut de
clararet non uerbo ſed, ſed re poſſeſſionē tradere, ſuos præ-
ſides amouere, alioſq; ab illo ſubſtitui iubere. Non traditur
poſſeſſio, quæ penes eoſdem remanet, qui poſſidebant, &
nouus dominus illos ſummouere non audet. Sed fac iſtud
quoq; non obſtare, & nihilominus putari Silueſtrū poſſe-
diſſe, atq; omnia præter morem, præterq; naturam tunc eſſe
dicamus adminiſtrata. Poſtq; ille abijt, quos prouintijs ur
bibuſq; rectores Silueſter præpoſuit? quę bella geſſit? quas
nationes ad arma ſpectantes oppreſſit? per quos hæc admi
niſtrauit? Nihil horum ſcimus, reſpondetis. Ita puto, no-
cturno tempore hæc omnia geſta ſunt, & ideo nemo uidit.
Age fuit in poſſeſſione Silueſter? Quis eum de poſſeſſio-
ne deiecit? Nam perpetuo in poſſeſſione non fuit, neq; ſuc
ceſſorum aliquis ſaltem, uſq; ad Gregorium magnū, qui &
ipſe caruit poſſeſſione. Qui extra poſſeſſionē eſt, nec ſe ab
ea deiectum probare poteſt, is profecto nunq; poſſedit, &
ſi ſe poſſediſſe dicat, inſanit. Vides ut te inſanum etiam pro
bo? Alioquin dic quis papam deiecit, ipſe ne Cōſtantinus,
an eius filij, an Iulianus an aliquis alius Cæſar? Profer no-
men expulſoris, ꝓfer tempus, unde primū, unde ſecūdo, ac
deinceps expulſus eſt. Num per ſeditionem, & cædes, an
ſine his? coniurarunt in eum pariter nationes, an quæ pri-
ma? Quid? nemo omniū auxilio fuit? Ne illorum quidē
qui per Silueſtrū aliumue papā præpoſiti urbibus ac pro-
uintijs erant? Vno die uniuerſa amiſit? an paulatim & per

partes? Reſtitit ipſe ſuiq́ magiſtratus, an ad primũ tumultum ſe abdicarunt? Quid? ipſi uictores non in eam fecem hominũ, quam indignam imperio ducebant, ferro graſſati ſunt? In ultionem contumeliæ, in tutelam occupatæ domi nationis, in contemptum religionis noſtræ, in ipſum etiam poſteritatis exemplũ. Omnino eorũ qui uicti ſunt, nemo fugam cœpit? nemo latuit? nemo timuit? O admirabilem caſum. Imperiũ Romanũ tantis laboribus tanto cruore partum, tã placide tã quiete a chriſtianis ſacerdotibus uel partum eſt, uel amiſſum, ut nullus cruor, nullũ bellũ, nulla querela interceſſerit. Et quod non minus admirari debeas, per quos hoc geſtũ ſit, quo tempore, quomodo, quãdiu, prorſus ignotũ. Putes in ſyluis inter arbores regnaſſe Silueſtrũ, non Romæ, & inter homines, & ab hybernis imbribus frigoribusq́, non ab hominibus eiectum. Quis non habet cognitum, qui paulo plura lectitarit, quot reges Romę, quot conſules, quot dictatores, quot tribuni plebis, quot cenſores, quot ædiles creati fuerint, nemoq́ ex tanta hominũ copia, ex tanta uetuſtate nos fugit. Scimus item quot Athenienſium duces, quot Thebanorũ, quot Lacedemoniorũ extiterint, pugnas eorum terreſtres naualesq́ uniuerſas tenemus. Non ignoramus qui reges Perſarũ, Medorũ, Chaldęorum, Hebræorũ fuerint, aliorũq́ plurimorũ. Et quõ horũ quiſq́ aut acceperit regnũ, aut tenuerit, aut pdiderit, aut recuperauerit. Romanũ aũt, ſiue Silueſtrianũ imperiũ, qua ratione inceperit, aut qua deſierit, quando, per quos, in ipſa quoq́ urbe neſcitur. Interrogo enim quos harum rerum teſtes, auctoresq́ proferre poſſitis? nullos reſpondetis. Et nõ pudet uos non tam homines q́ pecudes dicere ueriſimile eſſe Silueſtrum poſſediſſe? Quod quia uos non poteſtis, ego econtrario docebo, ad ultimũ uſq́ diem uitæ Cõſtantinũ, & gradatim deinceps oẽs Cęſares poſſediſſe, ut ne quid habeatis quod hiſcere poſſitis. At perdifficile eſt, & magni ut opinor operis hoc docere. Euoluãtur omnes latinæ græ

eæq̃ hiſtoriæ, citentur cæteri autores, qui de illis meminere temporibus, at neminem reperies, in hac re ab alio diſcrepare. Vnũ ex mille teſtimonijs ſufficiat. Eutropius, qui Cõſtantinum, qui tres Conſtantini filios a patre relictos, dominos orbis terrarũ uidit, qui de Iuliano filio fratris Conſtantini ita ſcribit. Hic Iulianus qui fuit Diaconus in Ro. ec. Imperatorq̃ effectus apoſtotauit in Idolorũ cultu, rerũ potitus eſt, ingentiq̃ apparatu Parthis intulit bellũ. Cui expeditioni ego quoq̃ interfui. Nec de donatione imperij occidẽtis tacuiſſet, nec paulo poſt de Iouiano, qui ſucceſſit Iuliano, ita dixiſſet. Pacem cũ Sapore neceſſariã quidẽ, ſed ignobilẽ fecit, mutatis finibus, ac nõnulla imperij Ro. parte tradita, qđ ante, ex quo Ro. imperiũ conditum erat, nunq̃ accidit. Quinetiã legiones noſtre apud Claudiũ propontũ Teleſtinum, & in Hiſpania apud Numantiam, & in Numidia ſub iugo miſſæ ſunt, ut nihil tñ finiũ traderetur. Hoc loco libet uos q̃ nuperrime defuncti eſtis, cõuenire pon. Ro. & te Eugeni, qui uiuis cũ felicis tamen uenia. Cur donationẽ Cõſtantini magno ore iactitatis, frequẽterq̃ uos ultores erepti imperij quibuſdã regibus principibuſq̃ minamini? & confeſſionẽ quandã ſeruitutis a Cæſare, dũ coronandus eſt, & a nonnullis alijs principibus extorquetis? Veluti ab rege Neap. atq̃ Siciliæ, id qđ nunq̃ aliquis ueterũ Ro. pont. fecit, nõ Damaſus apud Theodoſiũ, nõ Syrinus apud Archadium, nõ Anaſtaſius apud Honoriũ, nõ Ioãnes apud Iuſtinianum, nõ alij apud alios ſanctiſſimi Papæ apud optimos Cæſares, ſed ſemper illorũ Romã Italiãq̃ cũ ꝓuincijs quos nominaui fuiſſe profeſſi ſunt. Eoq̃ numiſmata aurea, ut de alijs monumentis ſileã, tẽpliſq̃ urbis Ro. circũferuntur, nõ græcis, ſed latinis literis inſcripta, Conſtantini iam chriſtiani, & deinceps cunctorũ ferme Imperatorũ, quorũ multa penes me ſunt, cũ hac plerunq̃ ſubſcriptione, ſubter imaginẽ crucis, Concordia orbis, qualia infinita reperirẽtur ſummorum pont. ſi unq̃ Romæ imperaſſetis, quæ nulla reperiun

tur, neq; aurea, neq; argentea, neq; ab aliquo uiſa memorantur, & tamē neceſſe erat illo tēpore propriū habere numiſma, quiſquis imperiū Romæ teneret, ſaltē ſub imagine ſaluatoris aut Petri. Proh imperitiā hominū, nō cernitis ſi donatio Cōſtantini uera eſt, Cæſari, de latino loquor, nihil relinqui? En qualis Imperator, qualis rex Ro. erit, cuius regnū ſi qs habeat, nec aliud habeat, omnino nil habeat. Q̃ ſi itaq; palā eſt Siluestrū non poſſediſſe, hoc eſt Conſtantinū nō tradidiſſe poſſeſſionē, haud dubiū erit, ne ius quidem, ut dixi, dediſſe poſſidendi, niſi dicitis. Ius quidem datū, ſed aliqua cauſa poſſeſſionē non traditā. Ita plane dabat, qđ minime futurū intelligebat, dabat, qđ tradere non poterat, dabat, quod nō prius uenire in manus eius cui dabatur poſſibile erat, q̃ eſſet extinctū. Dabat donū quod ante quingentos annos, aut nunq̃ ualiturū foret. Verum hoc loqui aut ſentire inſanum eſt. Sed iam tēpus eſt, ne longior fiam, cauſæ aduerſariorum iam conciſſæ atq; laceratæ lętale uulnus imprimere, & uno eam iugulare ictu. Omnis fere hiſtoria quæ nomen hiſtorię meretur, Conſtantinum a puero cum patre Conſtantio chriſtianum refert multo etiam ante pontificatum Silueſtri, ut Euſebius eccleſiaſticæ ſcriptor hiſtoriæ, quem Rufinus non in poſtremis doctus, in latinum interpretatus, duo uolumina de ęuo ſuo adiecit, quoꝝ uterq; pene Conſtantini tēporibus fuit. Adde huc etiam teſtimonium Romani pont. qui his rebus gerendis non interfuit, ſed præfuit, nō teſtis, ſed autor, nō alieni negotij, ſed ſui narrator. Is eſt Melchiades papa qui proximus fuit ante Silueſtrum, qui ita ait? Eccleſia ad hoc uſq; peruenit, ut non ſolum gentes, ſed etiam Romani principes, qui totius orbis monarchiā tenebant, ad fidē Chriſti, & ad fidei ſacramenta concurrerent. E quibus uir religioſiſſimus Cōſtan. primus fidē ueritatis patēter adeptus, licentiā dedit per uniuerſum orbē ſub ſuo degentibus imperio, nō ſolum fieri chriſtianos, ſed etiā fabricādi eccleſias, & prędia cōſtituit tribuēda.

Deniq́ præfatus princeps dona immenſa contulit,& fabricam templi primæ ſedis beati Petri inſtituit,adeo ut ſedem imperialē relinqueret,& beato Petro ſuiſq́ ſucceſſoribus pro futuram concederet.En nihil Melchiades a Conſtantino donatum ait,niſi palatium Lateranenſe,& prędia,de quibus Gregorius in regiſtro facit ſæpiſſime mentionem. Vbi ſunt qui non in dubium uocari nō ſinunt,donatio Conſtātini ualeat,nec ne,cum illa donatio fuerit & ante Siluestrum & rerum tantummodo priuatarū? quæ res quanq́ plana & aperta ſit,tamen de ipſo,quod iſti ſtolidi proferre ſolent, priuilegio differendū eſt.Et ante omnia non modo ille,qui Gratianus uideri uoluit,qui nonnulla ad opus Gratiani adiecit,improbitatis arguendus eſt,uerum etiam inſcitiæ, qui opinantur paginam priuilegij apud Gratianum contineri, quod neq́ docti unq́ putarūt,& in uetuſtiſſimis quibuſq́ codicibus decretorū non inuenitur.Et ſi quo in loco huius rei Gratianus meminiſſet,non in hoc ubi iſti collocant,ſeriē ipſam orationis abrumpentes,ſed in eo ubi agit de Ludouici pactione,meminiſſet. Præterea duo milia locoꝝ in decretis ſunt,quæ ab huius loci fide diſſentiant. Quorū unus eſt ubi, quæ ſuperius retuli, Melchiadis uerba ponuntur. Nonnulli eum qui hoc capitulū adiecit,aiunt uocatū paleā uel uero nomine,uel ideo,ꝙ quæ de ſuo adiunxit, ad Gratianum cōparata,inſtar palearum iuxta frumenta exiſtimentur. Vtcunq́ ſit, indigniſſimū eſt credere, quæ ad hoc adiecta ſunt,ea decretorū collectorem,aut ignoraſſe,aut magni feciſſe, habuiſſeq́ pro ueris. Bene habet. ſufficit. uicimus. Primum ꝙ hoc Gratianus non ait,ut iſti mentiebantur, immo adeo ut ex infinitis locis datur intelligi,negat atq́ confutat. Deinde,quod unum & ignotum & nullius autoritatis ac nauci hominem afferunt,ita etiam ſtolidum,ut ea Gratiano affinxerit, quæ cum cæteris illius dictis cōgruere nō poſſent. Hunc ergo uos autorē profertis? Huius unius teſtimonio utimini? Huius cartulam,ad tantæ rei confirmationem,

mationem, contra ſex centa probationū genera recitatas? At ego expectaueram, ut aurea ſigilla, marmoratos titulos mille autores oſtenderetis. Sed ipſe (dicitis) palea autorem profert, fontem hiſtoriæ oſtendit, & Gelaſium papā cum multis epiſcopis in teſtimonium citat. Ex geſtis inquit Silueſtri, quæ beatus Gelaſius in concilio. lxx. epiſcoporum a catholicis legi cōmemorat, & pro antiquo uſu multas hoc dicit eccleſias imitari. In quibus legitur Conſtantinus &c. Multo ſuperius, ubi de libris legendis & non legendis agitur, etiā dixerat, actus beati Silueſtri præſulis, licet eius qui ſcripſit nomen ignoramus, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognouimus, & pro antiquo uſu imitantur eccleſiæ. Mira hæc autoritas, mirum teſtimonium, inexpugnabilis probatio. Dono uobis hoc, Gelaſium dum de concilio. lxx. epiſcoporū loqtur id dixiſſe. Nū id dixit, paginā priuilegij in beatiſſimi Silueſtri geſtis legi, & hoc Romæ, cuius eccleſiæ autoritatē multę aliæ ſequuntur. Quod ego non nego, concedo, fateor. Me quoq; una cum Gelaſio teſtem exhibeo. Verum quid uobis iſta res prodeſt, niſi ut in adducendis teſtibus mentiri uoluiſſe uideamini. Ignoratur nomen eius, qui hoc decretis adſcripſit, & ſolus hoc dicit. Ignoratur nomen eius qui ſcripſit hiſtoriam, & ſolus is & falſo teſtis affertur. Et uos boni uiri atq; prudētes hoc ſatis ſuperq; eſſe ad tantæ rei teſtimoniū exiſtimatis? At uidete, quantū inter meum interſit ueſtrumq; iudicium. Ego ne ſi hoc quidem apud geſta Silueſtri priuilegiū contineretur, pro uero habendum putarem, cum hiſtoria illa non hiſtoria ſit, ſed poetica & impudentiſſima fabula, ut poſterius oſtendam. Nec quiſq; alius, alicuius duntaxat autoritatis, de hoc priuilegio habeat mētionem. Et Iacobus Voraginēſis propenſus in amorem clericorū, ut Archiepiſcopus, tamen in geſtis ſanctorū, de donatione Conſtantini, ut fabuloſa nec digna quæ inter geſta Silueſtri poneretur, ſilentiū egit, lata quodammodo ſententia contra eos, ſi qui hæc li-

teris mandauiſſent. Sed ipſum falſarium, ac uere paleam, non triticum, obtorto collo in iudiciũ trahere uolo. Quid ais Falſarie? Vnde fit, quod iſtud priuilegiũ inter Siluestri geſta non legimus? Credo rarus hic liber eſt, difficiliſq́ inuentu, nec uulgo habetur. Sed tanq̃ faſti olim a põtificibus aut libri Sibillini, a decem uiris cuſtoditur. Lingua græca, aut Syriaca, aut Chaldaica ſcriptus eſt. Teſtatur Gelaſius a multis catholicis legi, Voraginenſis de eo meminit. Nos quoq́ mille & antique ſcripta exemplaria uidimus, & in omni fere cathedrali eccleſia, cũ adeſt Silueſtri natalis dies, lectitantur, & tamen nemo ſe illic legiſſe iſtud ait, quod tu affingis, nemo audiſſe, nemo ſomniaſſe. An alia quædã for taſſis hiſtoria eſt? Et quænam iſta erit? Ego aliam neſcio, nec abs te aliam dici interpretor. Quippe de ea tu loqueris quam Gelaſius apud multas eccleſias lectitari refert. In hac aũt tuum priuilegium non inuenimus. Quod ſi iſtud in uita Silueſtri non legitur, quid tu ita legi tradidiſti? Quid in tanta re iocari es auſus? & leuiũ hominũ cupiditatem eludere? Sed ſtultus ſum, qui illius potius inſector audaciã, q̃ iſtorum dementiam qui crediderunt. Si quis apud Græcos, apud Hebræos, apud barbaros diceret, hoc eſſe memoriæ proditum, nonne iuberetis nominare autorem proferri codicem? & locum ab interprete fideli exponi, anteq̃ crederetis? Nũc de lingua ueſtra, de notiſſimo codice fit mentio, & uos tam incredibile factum, aut non inquiritis, aut cũ ſcriptum non reperiatis, tam prona eſtis credulitate, ut pro ſcripto habeatis, atq́ pro uero. Et hoc titulo contenti, terras miſcetis & maria, & quaſi nullum ſubſit dubium, eos qui uobis non credunt, terrore bellorum aliĳſq́ minis proſequimini. Bone Ieſu, quanta uis, quanta diuinitas eſt ueritatis, quæ per ſeſe, ſine magno conatu, ab omnibus dolis ac fallacĳs, ſeipſa defendit, ut non immerito, cum eſſet apud Darium regem exorta contentio, quod foret maxime ualidũ, & alius aliud diceret, tributa ſit palma ueritati.

Quia cum ſacerdotibus, non cum ſecularibus mihi res eſt, eccleſiaſtica magis, quam ſecularia ſunt exempla repetenda. Iudas Machabeus, cum dimiſſis Romam legatis, fœdus, amicitiamque a Senatu impetraſſet, curauit uerba fœderis in æs incidenda, Hieroſolymamque portanda. Taceo de lapideis decalogi tabulis, quas deus Moyſi dedit. Iſta uero tam magnifica Conſtantini, & tam inaudita donatio, nullis neque in auro, neque in argento, neque in ære, neque in marmore, neque poſtremo in libris, probari documentis poteſt. Sed tantum, ſi iſti credimus, in charta ſiue membrana. Iobal primus Muſices autor, ut eſt apud Ioſephum, cum eſſet a maioribus tradita per manus opinio, res humanas ſemel aqua, iterum igni delendas, doctrinã ſuam duabus columnis inſcripſit, lateritia contra ignem, lapidea contra aquas. Quæ ad Ioſephi æuum, ut idem ſcribit, permanſit. Vt ſuum in omnes beneficium ſemper extaret. & apud Romanos ruſticanos adhuc, & agreſtes, cum paruæ & raræ literæ eſſent, tamen leges duodecim tabularum in æs fuerunt inciſſæ, quæ in capta atque incenſa a Gallis urbe, incolumes poſtea ſunt repertæ. Adeo duo maxima in rebus humanis, diuturnitatem temporis, & fortunæ uiolentiam, uincit circunſpecta prouidentia. Conſtantinus uero, orbis terrarum donationem, papyro tantũ & atramento ſignauit, cũ præſertim machinator fabulæ quiſquis ille fuit, faciat Conſtantinum dicentem, ſe credere, non defore, qui donationem hanc impia auiditate reſcinderẽt. Hoc times Conſtantine, & non caues, ne ij qui Romam Silueſtro eriperent, cartulam quoque ſurriperent? Quid ipſe Silueſter? pro ſe nihil agit? Ita omnia Conſtantino remittit? Ita ſecurus ac ſegnis eſt? In tanto negotio, nihil ſibi, nihil eccleſiæ ſuæ nihil poſteritati proſpicit? En cui imperiũ Ro. adminiſtrandum committis, qui tam magnæ rei, tantoque aut lucro aut periculo indormit. Siquidem ſublata chartula, priuilegij

donatio; utiq; ætate procedente probari non poterit. Paginam priuilegij, appellat homo ueſanus priuilegium ne tum libet uelut præſentem inſectari, uocas donationē orbis terrarum, & hoc in pagina uis eſſe ſcriptū, & iſto genere orationis uſum eſſe Conſtantinū. Si titulus abſurdus eſt, qualia cætera exiſtimemus?

Conſtantinus Imp. quarto die ſui baptiſmatis priuilegium Ro. eccleſiæ pontifici contulit, ut in urbe Roma ſacerdotes, ita hunc caput habeant, ſicut iudices regem. Hoc in ipſa Silueſtri hiſtoria continetur. Ex quo dubitari non poteſt, ubi nam ſcriptum ſignificetur priuilegium. Sed more eorū, qui mēdacia machinantur, a uero incepit, ut ſequētibus, quæ falſa ſunt, conciliet fidem. Vt Sinon apud Virg. Cuncta equidem tibi rex fuerint quæcunq; fatebor, uera inquit, nec me argolica de gente negabo. hoc primum, dein de falſa ſubiecit. Ita hoc loco noſter Sinon facit, qui quū a uero incepiſſet, adiecit. In eo priuilegio, ita inter cætera legitur. Vtile iudicauimus una cum omnibus Satrapis noſtris, & uniuerſo Senatu, optimatibus etiam, & cū cuncto populo imperio Romanæ eccleſiæ ſubiacenti, ut ſicut beatus Petrus in terris uicarius dei uidetur eſſe conſtitutus, ita & pōtifices ipſius principis apoſtolorum uicem, principatus poteſtatem, amplius q̄ terrenæ imperialis noſtræ ſerenitatis manſuetudo habere uideretur, cōceſſam a nobis noſtro que imperio obtineant. O ſcelerate atq; malefice, eadē, quam affers in teſtimonium, refert hiſtoria, longo tempore ſenatorij ordinis uoluiſſe accipere religionem chriſtianam: & Conſtantinum pauperes ſollicitaſſe precio ad baptiſmū. Et tu ais intra primos ſtatim dies, Senatum, optimates, ſatrapas, quaſi iam chriſtianos de honeſtanda eccleſia Ro. cum Cæſare decreuiſſe. Quid q̄ uis interfuiſſe ſatrapas? O caudex, o ſtipes. Sic loquuntur Cæſares? Sic concipi ſolent decreta Romana? Quis unq̄ ſatrapas in conſilijs Romanorum nominari audiuit? Non teneo memoria unq̄ legiſſe

me ullum, non modo Romanũ, ſed ne in Romanorꝝ quidem prouintijs Satrapam nominatum. At hic Imperatoris Satrapas uocat. eoſq́ꝫ Senatui præponit, quũ omnes honores, etiam qui principi deferuntur, tantum a Senatu decernantur, adiuncto populoq́ꝫ Romano. Hinc eſt quod in lapidibus uetuſtis, aut tabulis æreis, aut numiſmatis duas literas uidemus. S. C. id eſt Senatus conſulto, uel quatuor. S. P. Q. R. hoc eſt, Senatus populuſq́ꝫ Romanus. Et, ut Tertulianus meminit, quũ Pontius Pilatus de admirandis chriſti actionibus ad Tiberium Cæſarem, non ad Senatum ſcripſiſſet, ſiquidem magiſtratus ad ſenatum de magnis rebus ſcribere conſueuerant, Senatus hanc rem indigne tulit, Tiberioq́ꝫ prærogatiuam ferenti, ut Ieſus pro deo coleretur, repugnauit, ob tacitam tantũmodo indignationem, offenſę ſenatoriæ dignitatis. Et ut ſcias quantum ſenatus ualeat autoritas, ne pro deo coleretur obtinuit. Quid, quod ais optimates? quos aut primarios in rep. intelligimus uiros, qui cur nominantur, quũ de cęteris magiſtratibus ſilentium ſit? aut eos qui populares non ſunt, beneuolentiam populi aucupantes, ſed optimi cuiuſq́ꝫ & bonarum partium ſtudioſi, ac defenſores, ut Cicero quadã oratione demonſtrat. Ideoque Cæſarem ante oppreſſam remp. popularem fuiſſe dicimus, Catonem ex optimatibus, quorum differentiam Saluſtius explicauit. Neq́ꝫ hi optimates magis, ꝙ populares, aut cæteri boni uiri, dicuntur in conſilio adhiberi. Sed quid mirum ſi adhibentur optimates, ubi cunctus populus, ſi homini credimus. cum Senatu & Cæſare iudicauit? Et is quidem Ro. eccleſiæ ſubiacens? & quis iſte eſt populus? Romanus ne? Ac cur non dicitur populus Ro. potius ꝙ populus ſubiacens? Quæ noua iſta cõtumelia eſt in quirites, de quibus optimi poetæ elogium eſt, Tu regere imperio populos Romane memẽto? Qui regit alios populos, ipſe uocatur, populus ſubiacens, quod inauditum eſt. Nam in hoc, ut in multis epiſtolis Gregorius teſtatur, differt Roma

nus pontifex a cæteris, quod ſolus eſt princeps liberi popu li. Cæterũ ita ſit, ut uis. Nõne & alij populi ſubiacent? An alios quoq; ſignificas? Quõ fieri iſtud triduo poterat, ut oẽs populi ſubiacentes Ro. ec. illi decreto adeſſent? Tã & ſi nõ oĩs fex populi iudicabat. Quid anteq̃ ſubieciſſet Ro. pontifici populũ Conſtantinus, ſubiectũ uocaret? Quid, q̃ hi qui ſubiacentes uocantur, faciendo dicũtur præfuiſſe de creto? Quid, q̃ hoc ipſum dicuntur decreuiſſe, ut ſint ſubia centes, & ut ille cui ſubiacet hos habeat ſubiacẽtes? Quid agis aliud infelix, niſi ut iudices te uoluntatẽ fallẽdi habere, facultatẽ nõ habere? Eligẽtes nobis ipſum principem apo ſtolorũ, uel eius uicarios, firmos apud deũ eſſe patronos. Et ſicut noſtra eſt terrena imperialis potentia, ita eius ſacro ſanctã Ro. ec. decreuimus uenerãter honorare, & amplius q̃ noſtrũ imperiũ, terrenũq; thronũ, ſedem ſacratiſſimã be ati Petri glorioſe exaltare, tribuentes ei poteſtatẽ, & gloriã & dignitatẽ, atq; uigorẽ, & honorificientiã imperialẽ. Re uiuiſce pauliſper firmiane lactanti, reſiſteq; huic aſino tam uaſte, immaniterq; rudẽti. Ita uerborũ turgentiũ ſtrepitu de lectatur, ut eadem repetat, & incultet, quæ modo dixerat. Hunc ne in modũ æuo tuo loquebãtur Cæſarũ ſcribæ, ne dicã agaſones? Elegit ſibi illos Cõſtantinus nõ patronos, ſed eſſe patronos. Interpoſuit illud eſſe, ut numerũ redde ret cõcinniorẽ. Honeſta ratio, barbare loqui, ut uenuſtius currat oratio, ſi modo quid in tãta ſcabritia uenuſtũ eſſe po teſt. Eligentes principẽ apoſtolorũ, uel eius uicarios. Nõ elegis Petrum, & eius deinceps uicarios, ſed aut hunc, ex cluſis illis, aut illos hoc excluſo. Et pontifices Ro. appellat uicarios Petri, quaſi uel uiuat Petrus, uel minori dignitate ſint cæteri, q̃ Petrus fuit. Nonne & illud barbarũ eſt, a no bis noſtroq; imperio? quaſi imperium habeat animũ con cedendi & poteſtatẽ. Nec fuit contentus dicere, obtineant, niſi etiã diceret conceſſam, quũ ſatis alterũ eſſet. Et illud, fir mos patronos, perq̃ elegãs eſt. Scilicet firmos uult, ne pe

cunia corrumpantur,aut metu labantur. Et illud, terrena imperialis potētia, duo adiectiua ſine copula,& illud, ueneranter honorare, & illud, noſtræ imperialis ſerenitatis manſuetudo, Lactantianā eloquentiam redolet,quum de potentia agatur imperij,ſerenitatē nominare,& manſuetudinem,non amplitudinem & maieſtatem. Quod etiā tumida ſuperbia inflatum eſt,ut in illo quoq;, glorioſe exaltare per gloriam & poteſtatē & dignitatē & uigorē & honorificentiam imperialem, quod ex Apoc. ſumptū uidetur,ubi dicitur,dignus eſt agnus qui occiſus eſt,accipere uirtutem & dignitatem,& ſapientiā,& fortitudinem , & honorē, & benedictionem.Frequenter , ut poſterius liquebit, titulos dei ſibi arrogare fingitur Conſtantinus,& imitari uelle ſermonem ſacrę ſcripturæ,quē nunq̃ legerat. Atq; decernentes ſancimus,ut principatū teneat,tam ſuper quatuor ſedes, Alexandrinā,Antiochenā,Hieroſolymitanā, Conſtantinopolitanam,q̃ etiā ſuper oēs,in uniuerſo orbe terrarū,dei eccleſias. Etiam pontifex,qui per tempora ipſius ſacroſanctę Ro.eccleſiæ extiterit,celſior & princeps cunctis ſacerdotibus,& totius mundi exiſtat,& eius iudicio,quæ ad cultum dei,& fidē chriſtianoꝝ, uel ſtabilitatē procurandā fuerint, diſponant.Omitto hic barbariē orationis,ꝙ princeps ſacerdotibus, ꝓ ſacerdotū dixit, & ꝙ in eodē loco poſuit,extiterit & exiſtat, & quū dixerit, & in uniuerſo orbe terrarū, iterū addit, totius mūdi, quaſi quiddā diuerſū,aut cœlū, quæ mundi pars eſt,cōplecti uelit,quū bona pars orbis terrarū ſub Roma nō eſſet,& qđ fidē chriſtianoꝝ, uel ſtabilitatem procurandā,tanq̃ nō poſſint ſimul eſſe,diſtinxerit,& ꝙ decernere & ſancire miſcuit.& ueluti prius cum cæteris Conſtantinus nō iudicaſſet,decernere eū,& tanq̃ pœnam proponat ſancire,& quidem una cum populo ſancire facit. Quis hoc chriſtianus pati queat,& nō papam,qui hoc patitur,ac libens audit,& recitat,cenſorie ſeuereq; caſtiget, ꝙ quum a chriſtiano primatū acceperit Romana ſedes,& id

Gratiano teſtante,multiſq; Græcorum,octaua ſynodus de
clararit,accepiſſe dicatur a Conſtantino uix dum chriſtia-
no,tanq̃ a Chriſto? Hoc ille modeſtiſſimus princeps,hoc
pijſſimus pontifex audire uoluiſſet? Abſit tam graue ab
utroq; eorum nephas. Quid,quod multo eſt abſurdius, ca
pit ne rerum natura,ut quis de Conſtantinopoli loquere-
tur,tanq̃ una patriarchalium ſedium,quæ nondum eſſet,
nec patriarchalis,nec ſedes,nec urbs chriſtiana, nec ſic no-
minata,nec condita,nec ad cõdendum deſtinata? Quippe
priuilegium cõceſſum eſt triduo,q̃ Conſtantinus eſſet effe
ctus Chriſtianus,quum Byzantium adhuc erat.non Con-
ſtantinopolis. Mentiar,niſi hoc quoq; confiteatur hic ſtoli-
dus. Scribit enim prope calcẽ priuilegij. Vnde congruũ
proſpeximus noſtrum imperium,& regiã poteſtatem,oriẽ
talibus tranſferri regionibus,& in Bizantinę prouintiæ op
timo loco,nomini noſtro ciuitatem ædificari, & illic noſtrũ
conſtitui imperium. Si ille alio tranſferre uolebat impe-
rium,nondum tranſtulerat. Si illic uolebat conſtituere im-
perium,nondum conſtituerat. Sic ſi uolebat ędificare urbẽ,
nondum ædificarat. Non ergo feciſſet mentionem,de patri
archali,de una quatuor ſedium,de chriſtiana, de ſic nomi-
nata,de condita,de qua condenda,ut hiſtoriæ placet,quam
palea in teſtimonium affert,ne cogitarat quidẽ. Atqui non
uidet hæc belua,ſiue is palea ſit,ſiue alius quem alius ſequi
tur,ſe diſſentire. Vbi Conſtantinus,non ſua ſponte, ſed in-
ter quietem,admonitu dei,non Romæ,ſed Bizantij,nõ in-
tra paucos dies,ſed poſt aliquot annos, dicitur decreuiſſe
de urbe condenda,nomenq; quod in ſomnis edoctus fue-
rat indidiſſe. Quis ergo nõ uidet,qui priuilegium cõpoſuit
eum diu poſt tempora Conſtantini fuiſſe? & quum uellet
adornare mendacium, excidiſſe ſibi ꝙ ante dixiſſet,hæc ge
ſta eſſe Romæ, tertio die,q̃ ille fuiſſet baptizatus, ut in eũ
decentiſſime cadat,tritum uetuſtate prouerbium, mẽdaces
memores eſſe oportere. Quid,ꝙ Bizantiũ,prouintia haud
quaq̃

quaq; capax tantæ urbis condendæ? Nanq; muris com-
plexa eſt Cõſtantinopolis uetus Bizantium, & hic in eius
optimo loco ait urbem eſſe condendam. Quid, quod Thra
ciam, ubi poſitum erat Bizantium, uult eſſe in oriente, quæ
uergit ad Aquilonem? Opinor ignorabat Cõſtantinus lo-
cum, quem condendæ urbi delegerat, ſub quo cœlo eſſet,
urbſq; an prouincia, quanta eius menſura foret. Eccleſijs
beatorum apoſtolorũ Petri & Pauli, pro continuatione lu-
minariorum, poſſeſſionũ prædia contulimus, & rebus di-
uerſis eas ditauimus, & per noſtram imperialem iuſſionem
ſacram, tam in oriente, ꝗ in occidente, ꝗ etiam a ſeptentrio
ne & meridionali plaga, uidelicet & in India, Græcia, Aſia
Thratia, Affrica, & Italia, uel diuerſis inſulis, noſtra largita-
te, Et conceſſimus, ea prorſus ratione, ut per manus beatiſ-
ſimi patris noſtri Silueſtri, ſummi pont. ſucceſſorũq; eius
omnia diſponant. O furcifer. Eccleſiæ ne id eſt tẽpla Ro
mæ erãt Petro & Paulo dicatæ? Quis eas extruxerat? quis
ædificare auſus fuiſſet, quũ nuſq; foret, ut hiſtoria ait, chri-
ſtianis locus, niſi ſecreta & latebræ, aut ſi qua templa Romę
fuiſſent, illis dicata apoſtolis, non erant digna in quibus tan
ta luminaria accenderentur, ediculæ ſacræ, non edes, ſacella
non templa oratoria inter priuatos parietes, nõ publica de
lubra? Non ergo ante cura gerenda erat de luminaribus
templorũ, ꝗ de ipſis templis Quid ais tu, qui facis Cõſtan-
tinum dicentem Petrum & Paulũ beatos, Sylueſtrũ uero,
cum adhuc uiuit, beatiſſimũ, & ſuam, qui paulo ante fuiſſet
ethnicus. iuſſionem ſacram? Tanta ne conferenda ſunt pro
continuandis luminaribus, ut totus orbis terrarũ fatigetur?
At quæ iſta prædia ſunt, præſertim poſſeſſionum? prædio
rum poſſeſſiones dicere ſolemus, non poſſeſſionũ prædia.
Das prædia, nec quę prædia explicas. Ditaſti diuerſis rebus
nec quando nec quibus rebus oſtendis. Vis plagas orbis
a Silueſtro diſponi, nec pandis quo genere diſponendi. Cõ
ceſſiſti hæc antea, cur te hodie incepiſſe ſignificas, honorare

ecclesiam Ro. & ei priuilegiũ concedere? Hodie concedis? Hodie ditas? Cur dicis conceſſimus, & ditauimus? Quid loqueris, aut quid ſentis beſtia? Cũ fabulæ machinatore mihi ſermo eſt, non cũ optimo principe Cõſtantino. Sed quid in te ullã prudentiã, ullam doctrinã requiro, qui nullo ingenio, nulla literatura es præditus? qui ais luminariorum pro luminariũ. Et orientalibus tranſferri regionibus pro eo, quod eſt, ad orientales tranſferri regiones. Quid porro, iſtæ, ne ſunt quatuor plagæ? quã orientalẽ numeras? Thraciã ne? An, ut dixi, uergit ad Septentrionẽ, an Iudęã? At magis ad meridiẽ ſpectat, utpote uicina Aegypto. Quã item occidẽtalem? Italiã ne? At hæc in Italia gerebantur, quã nemo illic agens occidentalem uocat, quũ Hiſpanias dicamus eſſe in occidente, & Italia hinc ad meridiẽ, illinc ad arcton magis quam ad occidentẽ uergit, quã ſeptentrionalem? An Thraciam? At ipſe ad orientẽ eſſe uis, An Aſiam? at hæc ſola totum poſſidet orientem, , ſeptentrionem uero cõmunem cũ Europa. Quã meridionalem? Certe Affricã. At cur nõ aliquam nominatim prouinciã proferebas? Niſi forte Ethiopes Ro. imperio ſuberant. Et nihilominus nõ habent locũ Aſia & Affrica, quũ orbem terrarum in quattuor diuidimus partes, & nominatim regiones ſingularum referimus. Sed cũ in tres, Aſiam, Africã, Europã. Niſi Aſiam pro aſiatica pro prouincia, Affricã pro ea prouincia, quæ prope Getulos eſt, appellas. Quæ nõ uideo cur præcipue nominentur. Siccine loquutus eſſet Conſtan. quũ quattuor orbis plagas exequitur, ut has regiones nominaret, cæteras nõ nominaret, & a Iudæa inciperet, quæ pars Syriæ numeratur, & quæ amplius Iudæa nõ erat, euerſa Hieroſolyma, fugatis, ac prope extinctis Iudæis, ita, ut credã uix aliquẽ in ſua patria tunc permãſiſſe, ſed alias habitaſſe nationes? Vbi tandem erat Iudæa, quæ nec Iudęa amplius uocabatur, ut hodie uidemus illud terræ nomen extinctum? Et ſicut exterminatis Chananeis Chananea regio deſijt appellari, commutato nomine in Iu

dęam a nouis incolis, ita exterminatis Iudæis, & conuenis gentibus eã incolentibus deſierat Iudęa nominari. Nuncupas Iudęã, Thraciã, inſulas, Hiſpanias uero, Gallias, Germanos, nõ putas nuncupãdos, & cũ de alijs linguis loquaris, Hebręa, Gręca, barbara, de ulla ꝓuinciaꝝ, latino ſermone utentiũ, nõ loqueris. Video, has igiť omiſiſti, ut poſtea in donatione cõplecterereris. Et qd nõ tanti erant tot prouincię occidentis, ut cõtinuãdis luminaribus ſuppeditarẽt ſũptus, niſi reliqs orbis adiuuaret: Tranſeo, ꝙ hęc cõcedi ais per largitatem. nõ ergo, ut iſti aiunt, ob leprę curationẽ. Alioquin inſolens ſit, quiſquis remunerationẽ loco munerũ ponit.

Btõ Silueſtro, eiuſqꝫ uicario, de pͤſenti tradimus palatiũ imperij noſtri Lateraneñ. deinde diadema, uidelicet coronã capitis noſtri, ſimulqꝫ phrygiũ, necnõ ſuperhumerale, uidelicet lorũ, qđ imperiale circũdare ſolet collũ, uerũetiã chlamydẽ purpureã, atqꝫ tunicã coccineã, & oĩa impialia indumenta, ſeu etiã dignitatẽ imperialiũ præſidentiũ equitũ, cõferentes ei etiã imperialia ſceptra, ſimulqꝫ cuncta ſigna, atqꝫ banna, & diuerſa ornamẽta imperialia, & oẽm proceſſionẽ imperialis culminis, & gloriã poteſtatis noſtræ. Viris etiam diuerſi ordinis reuereñ. clericis ſanctæ Ro. ec. ſeruientibus illud culmen ſingularũ potentiæ, & pͤcellentiæ, habere ſancimus, cuius ampliſſimus noſter ſenatus uideť gloria adornari. i. patritios, cõſules, effici. Necnõ in cæteris dignitatib⁹ impialibus eos ꝓmulgauimus decorari. Et ſicut imperialis extat decorata militia, ita clerũ ſan. Ro. ec. adornari decreuimus. Et quẽadmodũ imperialis potẽtia, diuerſis officijs cubiculariorꝫ nẽpe, & hoſtiarioꝝ, atqꝫ oĩm cõcubitoꝝ adornatur, ita & . ſ. Ro. ec. decorari uolumus. Et ut ampliſſime pontificale decus ꝓfulgeat, decreuimus, ut & clerici ſancti, eiuſdẽ. ſ. Ro ec. mappulis & lintheaminibus, id eſt cãdidiſſimo colore decoratos equos equitẽt. & ſicut noſter ſenatus calciamẽtis utiť cũ udonibus, id eſt cãdido lintheamine illuſtrenť. & ita cęleſtia, ſicut terreſtria ad laudẽ dei decorentur.

Hie ſchẽckt Keyſer Cõſtãtin⁹ alles das er hat, dẽ bapſt Silueſtro, bis uff die bruch

O ſancte Ieſu, ad hunc ſententias uoluentem ſermonibus imperitis, non reſpondebis de turbine? nō tonabis? nō in tantam blaſphemiam ultritia fulmina iaculabere? tantum ne probrum in tua familia ſuſtines? Hoc audire, hoc uidere, hoc tandiu cōniuentibus oculis præterire potes? Sed patiens es, & multæ miſericordię. Vereor tamen, ne patientia hæc tua ſit potius ira & condemnatio, qualis in illos fuit, de quibus dixiſti, & dimiſi eos ſecundū deſyderiū cordis eorū, ibunt in adinuentionibus ſuis. Et alibi, Tradidi eos in reprobum ſenſum, ut faciant quæ non conueniunt, quia non probauerunt ſe habere notitiam mei. Iube me quæſo domine, ut exclamem aduerſus eos, & forte conuertentur. O Romani pont. exemplum facinorū omnium, cæteris pontificibus. O improbiſſimi ſcribę & phariſæi, qui ſedetis ſuper cathedram Moyſi, & opera Dathan & Abyron facitis, ita ne ueſtimenta apparatus, pompa equitatus, omnis deniq; uita Cæſaris, uicariū Chriſti decebit? Quæ cōmunicatio ſacerdotis ad Cæſarem? Iſta ne Silueſter ueſtimēta ſibi induit? Eo apparatu inceſſit? Ea celebritate miniſtrantiū domi uixit, atq; regnauit? Sceleratiſſimi homines, non intelligunt Silueſtro magis ueſtes Aaron, qui ſummus dei ſacerdos fuerat, quam gentilis principis fuiſſe ſumēdas. Sed hæc alias erūt exagitanda uehementius. In præſentiarum autem de barbariſmo cū hoc ſycophanta loquamur, cuius ex ſtultiloquio, impudentiſſimū eius pateſcit ſua ſponte mendaciū. Tradimus inquit palatiū imperij noſtri Lateranēſe, quaſi male hoc loco inter ornamenta donum palatij poſuiſſet, iterū poſtea ubi de donis agitur replicauit. Deinde diadema, & quaſi illi nō uideant, qui adſunt, interpretatur, uidelicet coronam. Verum hic nō addidit ex auro, ſed poſterius eadem inculcans inquit, ex auro puriſſimo & gemmis precioſis. Ignorauit homo imperitus diadema e panno eſſe, aut forte e ſerico. Vnde ſapiens illud regis dictum celebrari ſolet, quem ferunt traditū ſibi diadema, priuſquam capiti im-

pōneret,retentum.diu conſyderaſſe,ac dixiſſe, O nobilem
magis ꝙ felicem pānum,quem ſi quis penitus cognoſceret
ꝙ multis ſolicitudinibus periculiſꝗ & miſerijs ſis refertus,
ne humi quidem iacentē uellet tollere. Iſte non putat illud
niſi ex auro eſſe,cui circulus aureus nunc cum gemmis ap
poni a regibus ſolet. Verum non erat rex Cōſtantinus,nec
regem appellare,nec regio ſe ritu ornare fuiſſet auſus. Im-
perator Ro. erat,non rex. Vbi rex eſt,ibi reſp. non eſt. At
in rep. multi fuerunt etiā uno tempore Imperatores. Nā
Cicero frequenter ita ſcribit. M. Cicero Imperator illi uel il
li Imperatori ſalutem. Licet poſteā peculiari nomine Ro-
manus princeps,ut ſummus omnium, Imperator appella-
retur. Simulꝗ Phrygium necnon ſuperhumerale, uideli-
cet lorum,quod imperiale circundare ſolet collum. Quis
unꝗ Phrygiū latine dici audiuit? Tu mihi,dum barbare lo
queris,uideri uis Conſtantini aut Lactantij eſſe ſermonē?
Plautus in Menechmis Phrygionē ꝓ concinnatore ueſtiū
poſuit Plinius Phrygiones appellat ueſtes acu pictas, qđ
earū Phryges fuerunt inuētores. Phrygiū uero quid ſignifi
cet,hoc non exponis quod obſcurū,exponis quod eſt cla-
rius,ſuperhumerale ais eſſe lorum,nec quid ſit lorū tenes.
Non enim cingulū ex corio factū,quod dicitur lorum, ſen
tis circundari pro ornamento Cæſaris collo. Hinc eſt ꝙ ha
benas & uerbera uocamus lora. Q; ſi quando dicantur lo-
ra aurea,non niſi de habenis,quæ aurato collo equi aut al-
terius pecudis circundari aſſolent, intelligi poteſt, quæ te
res,ut mea fert opinio fefellit,& quū lorum circundare col
lo Cæſaris atꝗ Silueſtri uis,de hoīe,de Imperatore,de ſum
mo pont. equū aut aſinū, aut canē facis. Verū & chlamy
dem purpuream,atꝗ tunicam coccineā. Quia Matthæus
ait chlamydem coccineam,& Ioannes ueſtem purpuream,
utrunꝗ uoluit hic eodem loco coniungere. Q; ſi idem co-
lor eſt,ut Euangeliſtæ ſignificant,quid tu non fuiſti cōten-
tus alterum nominaſſe,ut illi contenti fuerunt? Niſi accipis

purpuram, ut nunc imperiti loquuntur, genus panni ſe-ricí colore albo. Eſt autem purpura piſcis, cuius ſangui-ne lana tingitur. Ideoqꝫ a tinctura datum eſt nomen panno cuius color pro rubro accipi poteſt, licet ſit magis nigri-cans, & proximus colori ſanguinis concreti, & quaſi uio-laceus. Inde ab Homero atqꝫ Virgilio purpureus dicitur ſanguis, & marmor porphyricum, cuius color eſt ſimilli-mus amethiſto. Græci enim purpuram porphyram uo-cant. Coccineum pro rubro accipi forte non ignoras, ſed cur faciat coccineum quum nos dicamus coccum, & chla-mys, quod genus ſit ueſtimenti, iurarem te plane neſcire. Atque ut ne ſi longius perſequendo ſingulas ueſtes, men dacem proderet, uno ſemel uerbo complexus eſt, dicens omnia imperialia indumenta. Quid? Etiã ne illa, quibus in bello, quibus in uenatiõe, quibus in ludis, quibus in cõ-uiuijs amiciri ſolet? Quid ſtultius ꝙ dicere oĩa Cæſaris in-dumenta conuenire pontifici? Sed ꝙ lepide addit. Seu etiã dignitatẽ imperialiũ præſidentiũ equitũ. Seu inquit, diſtin guere duo hæc inuicem uoluit, quaſi multũ inter ſe habeãt ſimilitudinis & de imperatorio habitu ad equeſtrem digni-tatem dilabitur neſcio quid loquẽs. Mira quædã effari uult, ſed deprehendi in mẽdacio timet, eoqꝫ inflatis buccis & tur gido gutture, dat ſine mente ſonũ. Conferentes ei etiã im-perialia ſceptra. Quæ ſtructura orationis? qui nitor? qui ordo? Quæ nã ſunt ſceptra iſta imperialia? unũ eſt ſceptrũ, non plura. Si modo ſceptrũ gerebat Imperator. Nũ & pon tifex ſceptrũ manu geſtabit? Cur nõ ei dabimus & enſem, & galeam, & iaculum? Simulqꝫ cuncta ſigna, atqꝫ banna.

Quid tu ſigna accipis? Signa ſunt aut ſtatuę, unde fre-quenter legimus, ſigna ac tabulas, pro ſculpturis & picturis Priſci enim nõ in parietibus pingebãt, ſed in tabulis, aut ue xilla, unde illud. Signa pares aquilas. A priore ſignificato, ſi gilla dicuntur paruæ ſtatuæ atqꝫ ſculpturæ. Num ergo ſta-tuas, aut aquilas ſuas Silueſtro dabat Conſtantinus? Quid

hoc abſurdius? At banna quid ſibi uelit nō inuenio. Deus te perdat improbiſſime mortalium, qui ſermonem barbarum attribuis ſeculo erudito. Et diuerſa ornamenta imperialia. Quia dixit banna, ſatis putauit ſignificatum eſſe, & ideo cætera ſub uerbum uniuerſale cōcluſit. Et ꝗ frequenter inculcat imperialia, quaſi propria quędam ſint ornamēta Imperatoris magis, ꝗ conſulis, ꝗ dictatoris, ꝗ Cæſaris. & oēm processionem imperialis culminis, & gloriā poteſtatis noſtræ. Proijcit ampullas, & ſexquipedalia uerba, Rex regum Darius, cōſanguineuſq; deorū, nunꝗ niſi plurali numero loqueris. Quæ eſt iſta ꝓceſſio, imperialis cucumeris, per herbam torti, & creſcentis in uentrem? Triumphaſſe exiſtimas Cæſarem quoties domo prodibat, ut nunc ſolet papa, præcedentibus albis equis, quos ſtratos, ornatoſq; famuli dextrant? quo, ut taceam alias ineptias, nihil eſt uanius, nihilq; a pontifice Romano alienius. Quæ etiam iſta gloria eſt? Gloriam ne, ut hebrææ linguæ mos eſt, pompam, & apparatus illum ſplendorem homo latinus appellaſſet? Vt illud quoque, militiam pro milites, quod ab Hebræis ſumus mutuati, quorum libros Conſtantinus, aut ipſius ſcribæ nunquam aſpexerant, Verum quanta eſt munificentia tua Imperator, qui nō ſatis habes ornaſſe ſummum pontificem, niſi ornes & omnē clerum? culmen ſingularis potentiæ & præcellentiæ ais, effici patritios, conſules. Quis audiuit Senatores, alioſue homines effici patritios? conſules efficiuntur, non patritij, ex domo uel patritia, quæ eadem ſenatoria dicitur, ſiquidem Senatores patres conſcripti ſunt, uel ex equeſtri, uel ex plebeia, Pluſq; eſt Senatorem ꝗ patritium eſſe. Nam ſenator eſt unus e delectis conſiliarijs reipublicæ, patritius uero qui e domo ſenatoria ortum ducit. Ita qui Senator, aut ex patribus conſcriptis, non protinus & patritius eſt. Ridiculeque Romani mei hoc tempore faciunt, qui prætorem ſuum ſenatorem uocant, quū neq; ſenatus ex uno homine conſtare

poſſit,neceſſeq́; ſit ſenatorẽ habere collegas,& is, qui ſenator nunc dicitur,fungatur officio prætoris.At dignitas patritiatus in multis libris inuenitur inquies. Audio. Sed in his qui de temporibus poſt Cõſtantinum loquuntur,ergo poſt Conſtantinum priuilegium confectum eſt. Sed nunquid clerici fieri cõſules poſſunt? Coniugio ſibi interdixere latini clerici,& conſules fient? Habitoq́; delectu militum, cum legionibus & auxilijs in prouintias,quas fuerint ſortiti,ſe conferent? Miniſtri ne & ſerui cõſules fiant,aut militaria ornamẽta nec bini utſolebat ſed centeni & milleni miniſtri qui Ro. eccleſiæ ſeruient,dignitate afficientur imperatoria? Et ego ſtolidus mirabar ꝙ papa effici diceretur. Miniſtri Imperatores erunt,clerici uero milites.Milites ne clerici fient,aut militaria ornamenta geſtabũt niſi imperalia ornamenta uniuerſis clericis impertis.Nã neſcio quid dicas. Et qs non uidet hãc fabulã ab his excogitatã eſſe, qui ſibi oẽm ueſtiendi licentiã eſſe uoluerũt. Vt exiſtimem,ſi qua inter dæmones qui aerẽ incolunt,ludorũ genera exercentur,eos exprimẽdo clericorũ cultu,faſtu,luxu, exerceri, & hoc ſcænici luſus genere maxime delectari. Vtrum magis inſequar? ſententiaꝝ an uerboꝝ ſtoliditatem? Sententiaꝝ audiſtis. Verboꝝ hæc eſt,ut dicat ſenatum uideri adornari, quaſi non utiq́; adornetur, & quidem adornari gloria, & quod ſit,factum eſſe uelit,ut promulgauimus,pro promulgamus.Illo enim modo ſonat iucundius oratio,& eandem rem per præſens & per præteritum enunciet. Velut decernimus,& decreuimus. Et omnia ſint referta his uocibus. Decernimus,decoramus.imperialis,imperatoria,potentia, gloria. Et extat pro eſt poſuerit,quũ extare ſit supereminere,uel ſupereſſe,& nempe pro ſcilicet, & concubitores ꝓ contubernales. Concubitores ſunt qui concumbunt,& coeunt,nimirum ſcorta intelligenda ſunt. Addit cum quibus dormiat,ne timeat opinor nocturna phantaſmata.addit cubicularios.addit hoſtiarios.Non otioſum eſt,quare hæc ab

eo

eo minuta referuntur,pupillũ inſtituit,aut adoleſcentem filium,non ſenẽ,cui omnia quibus neceſſe habet tenera ætas ipſe uelut amantiſſimus pater præparat, ut Dauid Salomoni fecit. Atq; ut per omnes numeros fabula impleatur,dantur clericis equi, ne aſinario illo Chriſti more ſuper aſellos ſedeant,& dantur non operti,ſiue inſtrati, operimentis coloris albi,ſed decorati colore albo. At quibus operimẽtis? non ſtragulis,nõ babilonicis,aut quo alio genere,ſed mappulis, & lintheaminibus. Mappæ ad menſam pertinent,lintheamina ad lectulos,& quaſi dubiũ ſit cuius ſint hæc coloris,interpretantur id eſt candidiſſimo colore. Dignus Conſtantino ſermo,digna Lactantio facundia,quum in cæteris, tum uero in illo, equos equitent. Et quũ de ueſtitu Senatorum nihil dixerit, non de laticlauo,non de purpura, non de cæteris,de calciamentis ſibi loquendum putauit. Nec lunulas appellauit,ſed udones,ſiue cum udonibus, quos ut ſolet homo ineptus exponit,id eſt cãdido lintheamine,quaſi udones lintheamen ſint. Non occurrit in præſentiaꝝ ubi reperim udones,niſi apud Martialem Valerium, cuius diſtichon,quod inſcribitur udones cilicini,hoc eſt. Nõ hos lana dedit,ſed olẽtis barba mariti, Cyniphio poterit planta latere ſinu. Ergo non linei utiq;,nec candidi ſunt udones,quibus hic bipes aſellus nón calceari pedes ſenatorum ait,ſed Senatores illuſtrari,atq; per hoc, ſicut cœleſtia , ita terreſtria ad laudem dei decorentur. Quæ tu cœleſtia uocas? Quæ terrena? Quomodo cœleſtia decorantur? Quæ autem deo laus iſta ſit,tu uideris. Ego, ſi qua fides mihi eſt, nihil puto,nec deo nec cæteris hominibus magis eſſe inuiſum,ꝙ tantam clericoꝝ in rebus ſecularibus licentiam. Verum quid ego in ſingula impetum facio, dies me deficiet, ſi uniuerſa non dico amplificare,ſed attingere uelim.

Præ omnibus autem licentiã tribuimus beato Silueſtro & ſucceſſoribus eius,ex noſtro indictu , ut quem placatus proprio conſilio clericare uoluerit, & in religioſo numero

religioſorum clericorum connumerare, nullus ex omnibus præſumat ſuperbe agere. Quis eſt hic Melchiſedech, qui patriarcham Abraam benedicit? Conſtantinus ne uix chriſtianus facultatem ei, a quo baptizatus eſt & quem beatum appellat, tribuit clericandi? Quaſi prius nec feciſſet hoc Silueſter, nec facere potuiſſet? Et qua comminatione uetuit, ne quis impedimento eſſet? Nullus ex omnibus præſumat ſuperbe agere. Qua etiam elegantia? Connumerare in numero religioſo religioſorum, clericare clericorum & indictu & placatu. Atque iterum ad diadema reuertitur. Decreuimus itaque & hoc, ut ipſe, & ſucceſſores eius diademate, uidelicet corona, quam ex capite noſtro illi conceſſerimus, ex auro puriſſimo, & gemmis precioſis, uti debeant, pro honore beati Petri. Iterum interpretatur diadema. Cum barbaris enim & obliuioſis loquebatur, & adijcit, de auro puriſſimo, ne forte aliquid æris, aut ſcoriæ crederes admixtum. Et gemmas cum dixit addit precioſas, eodem timore, ne uiles forſan ſuſpicareris. Cur tamen non precioſiſſimas, quemadmodum aurum puriſſimum? Plus nanque intereſt inter gemmam & gemmam, quam inter aurum & aurum. Et cum dicere debuiſſet diſtinctum gemmis, dixit ex gemmis. Quis non uidet ex eo loco ſumptum, quem princeps gentilis non legerat, poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo? Sic loquutus eſt Cæſar uanitate quadam coronæ ſuæ iactandæ, ſi modo Cæſares coronabantur, in ſeipſum contumelioſus, qui uereretur, ne opinarentur homines, eum non geſtare coronam ex auro puriſſimo, cum gemmis precioſis, niſi indicaſſet? Accipe cauſam, cur ſic loquatur, pro honore beati Petri. quaſi Chriſtus non ſit ſummus angularis lapis, in quo templum eccleſiæ conſtructum eſt, ſed Petrus, quod iterum poſtea facit. Quem ſi tantopere uenerari uolebat, cur non templum epiſcopali illi potius, quam Ioanni baptiſtæ Romæ dicauit? Quid illa loquendi barbaries, nonne teſtatur non ſeculo Conſtantini, ſed poſteriori cantilenam hanc eſſe

confictam? Decreuimus ꝙ uti debeant, pro eo quod eſt decreuimus ut utantur. Sic nunc barbari homines uulgo loquuntur, & ſcribunt, iuſſi ꝙ deberes uenire, pro eo quod eſt iuſſi ut uenires & decreuimus, & conceſſimus, quaſi nõ tunc fiant illa, ſed alio quodam tempore facta ſint.

Ipſe uero beatus papa ſuper coronam clericatus, quam gerit ad gloriam beatiſſimi Petri, ipſa ex auro non eſt paſſus uti corona. O tuam ſingularem ſtultitiam Conſtantine, modo dicebas coronam ſuper caput papæ ad honorem facere beati Petri, nunc ais non facere, quia Silueſter illã recuſat, & quũ factum recuſantis probes, tamen iubes eum aurea uti corona. Et quod hic non debere ſe agere exiſtimat, id tu ipſius ſucceſſores dicis agere debere. Tranſeo, ꝙ raſuram coronam uocas, & papam pontificem Romanũ, qui nondum peculiariter ſic appellari erat cęptus.

Phrygium uero candidiſſimo nitore ſplendidũ, dñi reſurrectionem deſignãtes, eius ſacratiſſimo uertici manibus noſtris impoſuimus, & tenentes frenum equi, pro reuerentia beati Petri apoſtoli, dextratoris officium illi exhibuimus, ſtatuentes eodem Phrygio omnes eius ſucceſſores ſingulariter uti, in proceſſionibus ad imperij noſtri imitationem. Nonne uidetur hic author fabulæ, nõ per imprudentiam, ſed conſulto & dedita opera præuaricari, & undique anſas ad ſe reprehendendum præbere? In eodem loco ait phrygio & dominicam reſurrectionem repreſentari, & imperij cæſarij eſſe imitationem, quæ duo inter ſe maxime diſcrepant. Deum teſtor, non inuenio quibus uerbis qua uerborum atrocitate confodiam hunc perditiſſimum nebulonem. Ita omnia uerba plena inſaniæ euomit. Conſtantinum non tantum officio ſimilem Moyſi, qui ſummũ ſacerdotem iuſſu dei ornauit, ſed ſecreta myſteria facit exponentem, quod difficillimum eſt his, qui diu in ſacris literis ſunt uerſati. Cur non feciſti etiam Conſtantinum pontificem maximum, ut multi Imperatores fuerunt, ut com-

modius ipſius ornamenta in alterum ſummũ pont. tranſſe rentur? Sed neſciſti hiſtorias. Ago itaq; deo etiam hoc nomine gratias, q̃ iſtam nephandiſſimam mentem, nõ niſi in ſtultiſſimum hominem cadere permiſit. Quod etiam poſteriora declarant. Nanq; Aaron ſedenti in equo, Moyſen inducit, dextratroris exhibuiſſe officium, & non hoc per mediũ Iſrael, ſed per Chananęos atq; Aegyptios id eſt per infidelem ciuitatem, ubi non tam imperium erat orbis terrarũ q̃ dæmonum, & dæmones colentium populorum.

Vnde ut pontificalis apex non uileſcat, ſed magis q̃ imperij terreni dignitas, gloria, & potentia decoretur, ecce tam palatium noſtrum, q̃q; Romanã urbem & omnes Italię ſiue occidentalium regionum prouintias, loca, ciuitates, beatiſſimo põtifici & uniuerſali papæ Silueſtro tradimus, atq; relinquimus, & ab eo, & ſucceſſoribus eius per pragmaticum conſtitutum decreuimus diſponendas, atq; iuri ſanctę Ro. eccleſiæ permanendas. De hoc in oratione Romanorum & Silueſtri multa diſſeruimus. Huius loci eſt ut dicamus neminem fuiſſe facturũ, ut nationes uno cunctas uerbo donationis inuolueret, & qui minutiſſima quæq; ſuperius eſt executus, lorum, calceos, lintheamina, equorũ ornamenta non referret nominatim prouincias, quarũ ſingulæ nõ ſingulos reges nunc aut principes regibus pares habẽt. Sed ignorauit uidelicet hic falſator, q̃ ꝓuincię ſub Cõſtan. erãt, quæ nõ erãt. Nã certe cunctæ ſub eo nõ erant. Alexãdro extincto uidemus ſingulas regiones in ducũ partitione numeratas. A Xenophõte terras, principeſq; nominatos, qui uel ultro, uel armis ſub imperio Cyri fuerũt. Ab Homero Græcorũ, Barbarorũq; regũ, nomen, genus, patriã, mores, uires, pulchritudinem, numerũ nauium, & prope numerũ militum, cathalago comprehenſum. Cuius exemplũ quũ multi Græci, tum uero noſtri latini, Ennius, Virgilius, Lucanus, Statius, alijq; nonnulli imitati ſunt. A Ioſue & Moyſe in diuiſione terrę promiſſionis, uiculos quoq; uniuerſos

fuiſſe deſcriptos. Et tu grauaris etiam prouincias recenſe re? Occidentales tantum prouincias nominas. Qui ſunt fines occidentis? ubi incipiunt? ubi deſinunt? Num ita certi conſtitutiq; ſunt termini occidētis, & orientis, meridieiq; & ſeptentrionis, ut ſunt Aſiæ, Affricæ, Europæ? Neceſſaria uerba ſubtrahis, ingeris ſuperuacua. Dicis prouincias, loca, ciuitates. Nonne & prouinciæ & urbes loca ſunt? & quum dixeris prouincias, ſubiungis ciuitates, quaſi hę ſub illis nō intelligantur. Sed non eſt mirum, qui tantam orbis terrarū partem a ſe alienat, eundem urbium prouinciarumq; nomina præterire, & quaſi lethargo oppreſſum, quid loquatur ignorare. Italiæ ſiue occidentalium regionum. Tanq; aut hoc aut illud, quū tamen utrunq; intelligat, appellans prouincias regionum, quū ſint potius regiones prouintiarū, & permanendam dicens pro permanſurā. Vnde congruū proſpeximus, noſtrum imperium, & regiā poteſtatem orientalibus transferri regionibus, & in Byzantiæ prouinciæ optimo loco, nomini noſtro ciuitatem ædificari, & illic noſtrum conſtitui imperiū. Taceo q; dixit ciuitates ædificari cum urbes ædificentur non ciuitates, & Italiam prouinciā, ſi tu es Conſtantinus, redde cauſam, cur illum potiſſimū locum condendæ urbis delegeris? Quod enim te alio transferas poſt Romam traditam, non tam congruū q; neceſſarium eſt. Nec te appelles Imperatorem, qui Romam amiſiſti, & de nomine Romano, qđ diſcerpis peſſime meritus es. Nec regem. quod nemo ante te fecit, niſi ideo te regem appelles, quia Romanus eſſe deſiiſti. Sed affers cauſam ſane honeſtam. Quoniam ubi princeps ſacerdotū & chriſtianæ religionis caput conſtitutum eſt, ab Imperatore cęleſti, iuſtum nō eſt, ut illic Imperator terrenus habeat poteſtatē. O ſtultum Dauid, ſtultum Salomonem, ſtultum Ezechiā, Ioſiamq;, & cæteros reges ſtultos, ac parum religioſos, qui in urbe Hieruſalem cum ſummis ſacerdotibus habitare ſuſtinuerunt, nec tota illis urbe ceſſerunt. Plus ſapit Conſtan-

tinus triduo, quã illi tota uita ſapere potuerunt, & Imperatorem cœleſtem appellas, quia terrenum accepit imperium: niſi deum intelligis, nam ambigue loqueris, a quo terrenũ principatum ſacerdotum, ſuper urbe Romana, cæteriſq; locis, conſtitutum eſſe mentiris. Hæc uero omnia, quæ per hanc imperialem ſacram ſcripturam, & per alia diualia decreta ſtatuimus & firmauimus, uſq; in finem mundi, illibata & inconcuſſa permanere decreuimus. Modo te terrenũ te uocaueras Conſtantine, nunc diuũ, ſacrumq; uocas ad gentilitatem recidis, & pluſq; gentilitatem. Deum te facis, & uerba tua ſacra, & decreta immortalia, nam mundo imperas, ut tua iuſſa conſeruet illibata & inconcuſſa. Non cogitas quis tu es. Modo e ſordidiſſimo impietatis cœno lotus, & uix perlotus. Cur non addebas, iota unum, aut apex unus de priuilegio hoc non peribit, ut non magis pereat cęlum & terra. Regnum Saul adeo electi ad filios non peruenit, regnum Dauid in nepote diſcerptum eſt, & poſtea extinctum. Et tu ad finem uſq; mũdi regnũ, quod tu ſummo deo tradis permanſurum, tua auctoritate decernis. Quis etiam te tam cito docuit mundum eſſe periturum? Nam poetis, qui hoc etiam teſtantur, non puto te hoc tempore fidem habere. Ergo hoc tu nõ dixiſſes, ſed alius tibi affinxit. Cæterum qui tam magnifice ſuperbeq; loquutus eſt, timere incipit, ſibiq; diffidere, eoq; obteſtationibus agit. Vnde coram deo uiuo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obteſtamur, omnes noſtros ſucceſſores Imperatores, & cunctos optimates, ſatrapas etiã, ampliſſimumq; ſenatum, & uniuerſum populum in uniuerſo orbe terrarum, nec non & in poſterum, nullo eorũ quoquomodo licere, hoc aut confringere, uel in quoquo conuelli.

Quam æqua, quã religioſa adiuratio. Non ſecus, ac ſi lupus per innocentiam, & fidem obteſtatur, cæteros lupos, atque paſtores, ne oues quas ſuſtulit, interque filios & amicos partitus eſt, aut illi adimere, aut hi repetere tentent.

Quid tantopere extimeſcis Conſtantine? Si opus tuum ex deo non eſt, diſſoluetur. Sin ex deo, diſſolui nō poterit. Sed uideo uoluiſti imitari Apocalypſim, ubi dicitur. Conteſtor autem audienti omnia uerba prophetiæ libri huius, ſi quis appoſuerit ad hæc, apponet deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de uerbis libri ꝓphetiæ huius, auferet deus partem eius de libro uitæ, & de ciuitate ſancta. At tu nunquam legeras Apocalypſim, ergo non ſunt hæc uerba tua.

Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator extiterit, æternis condemnationibus ſubiaceat condemnatus, & ſanctos dei apoſtolos Petrum & Paulum ſibi in præſenti & in futura uita ſentiat contrarios. Atque in inferno inferiori ſcilicet concrematus, cum diabolo & omnibus deficiat impijs.

Hic terror, atq; hæc cōminatio non Cæſaris aut ſecularis principis ſolet eſſe, ſed priſcorū ſacerdotum, ac flaminū, & nunc eccleſiaſticorum. Itaq; non eſt Cōſtantini oratio hæc, ſed alicuius clericuli ſtolidi, nec quid dicat, aut quomodo dicat ſcientis, ſaginati, & craſſi, ac inter crapulam, interque feruorem uini, has ſcientias, & hæc uerba ructantis. Quæ non in alium tranſeunt, ſed in ipſum conuertuntur authorem. Primum ait æternis condemnationibus ſubiaceat. Deinde, quaſi plus addi queat, alia addere uult, & poſt æternitatem pœnarum, adiungit pœnas uitæ præſentis, & cum dei condemnatione nos terreat, adhuc quaſi maius quiddam ſit, terret nos odio Petri, Cui Paulum cur adiungat, aut cur ſolum, neſcio. Iterum ſolito Lethargo ad pœnas æternas redit, ueluti non hoc ante dixiſſet. Quod ſi minæ hæ execrationeſq; Conſtantini forent, inuicem execrarer, ut tyrannū & profligatorem reipub. meæ, & illi me Romano ingenio minarer ultorē. Nūc quis exiſtimat execrationē auariſſimi hominis, & ritu hiſtrionū uerba ſimulātis, ac ſub perſona Conſtantini alios deterrentis, hoc eſt ꝓprie

hypocritam eſſe, ſi græcam uocem exquirimus, ſub aliena perſona abſcondere tuam. Huius uero imperialis decreti paginam proprijs manibus roborantes, ſuper uenerandũ corpus beati Petri poſuimus. Carta ne, an membrana fuit pagina, in qua ſcripta ſunt hæc? Tam & ſi paginam uocauimus alterã faciẽ, ut dicunt, folij, ueluti quinternio habet folia dena, paginas uicenas. O rẽ inauditã & incredibilẽ, cũ eſſem adoleſcentulus, interrogaſſe me quendã memini, quis librũ Iob ſcripſiſſet, cũq; ille reſpondiſſet, ipſe Iob, tũc me ſubiunxiſſe, quo pacto igitur de ſua ipſius morte faceret mentionem? Qđ de multis alijs libris dici poteſt, quorũ ratio huic loco non conuenit. Nam quomodo uere narrare poteſt id, quo non dum eſſet adminiſtratũ, & in tabulis contineri id quod poſt tabularũ, ut ſic dicam, ſepulturã factũ eſſe ipſe fateatur. Hoc nihil aliud eſt, ꝙ paginã priuilegij ante fuiſſe mortuã & ſepultã, ꝙ natã. Nec tñ unꝗ a morte atq; ſepultura reuerſam, pręſertim anteꝗ conſcripta eſſet, roboratam. Nec id una tantum, ſed utraq; Cęſaris manu, & quid iſtud eſt, roborare illam, chirographo ne Cæſaris, an annulo ſignatorio? Magnum nimirũ robur, maiuſq; multo, ꝙ ſi tabulis æreis mandauiſſet. Sed non eſt opus ſcriptura ærea, cum ſupra corpus beati Petri carta reponatur. Cur hic Paulum retices, qui ſimul iacet cum Petro, & magis cuſtodire poſſent ambo, ꝙ ſi afforet tãtũmodo corpus unius? Videtis artes malitiamq; nequiſſimi Sinonis. Quia donatio Conſtantini doceri non poteſt, ideo nõ in tabulis æreis, ſed charteis priuilegium eſſe, ideo latere illud cũ corpore ſanctiſſimi apoſtoli dixit. Ne aut auderemus e uenerabili ſepulchro inquirere, aut ſi inquireremus, carie abſumptũ putaremus. Sed ubi tunc erat corpus beati Petri? Certe nondum in templo ubi nunc eſt, non in loco ſane munito ac tuto. Ergo non illic Cæſar paginam collocaſſet. An beatiſſimo Silueſtro paginam non credebat, ut parum ſancto, parum cauto, parum diligenti? O Petre, o Siluester, o ſanctæ

ctæ Romanæ ec. pontifices, quibus oues domini cõmiſſæ ſunt, Cur uobis cõmiſſam paginã nõ cuſtoditis? Cur a tineis illã rodi, aut cur ſitu tabeſcere paſſi eſtis? Opinor quia, corpora quoq; ueſtra contabuerunt. Stulte igitur fecit Cõſtantinus. En redacta in puluerem pagina, ius ſimul priuilegij in puluerem abijt. Atqui, ut uidemus, paginæ exemplar oſtẽditur. Quis ergo illam de ſinu ſanctiſſimi apoſtoli temerarius accepit? Nimirum aliquis antiquorum ſcriptorum debet afferri, nec poſterior Conſtantini temporibus. At is nullus affertur, ſed forte aliquis recens. Vnde hic habuit? Quiſquis enim de ſuperiori ætate hiſtoriam texit, aut ſpiritu ſancto dictante loquitur, aut ueterum ſcriptorũ, & eorũ quidem, qui de ſua ætate ſcripſerunt, ſequitur autoritatem. Quare quicunq; ueteres non ſequitur, is de illorum numero erit, quibus ipſa uetuſtas præbet audaciã mentiendi. Q; ſi quo in loco iſta res legitur, non aliter cum antiquitate conſentit, q̃ illa gloſſatoris Accurſij, de legatis Ro. ad leges accipiendas dimiſſis in Græciam, pluſq; ſtulta narratio, cũ Tito Liuio, alijſq; præſtantiſſimis ſcriptoribus conuenit. Datũ Romæ tertio Caleñ. Aprilis, Conſtantino Auguſto quarto conſule, & Gallicano quarto conſule. Diem poſuit penultima Martij, ut ſentiremus hoc factũ eſſe, ſub tempus ſanctorũ dierum, qui illo plerunq; tempore ſolent eſſe. Et Conſtantino quartũ conſule, & Gallicano quartũ conſule. Mirum ſi uterq; ter fuerat conſul, & in quarto cõſulatu forent collegæ. Sed mirandum magis, Auguſtum leproſum elephantia, qui morbus inter cæteros, ut elephas inter beluas, eminet, uelle etiam accipere conſulatum, cum rex Azarias ſimul ac lepra tactus eſt, in priuato ſe cõtinuerit, procuratione regni ad Ionathan filium relegata, ut fere omnes leproſi fecerunt. Quo uno argumento totum proſus priuilegiũ confutatur, profligatur, euertitur; ac nequis ambigat, ante leproſum eſſe debuiſſe, q̃ conſulem, ſciat & ex medicina, paulatim hunc morbum ſuccreſcere, & ex no

titia antiquitatis, conſulatum iniri Ianuario menſe, magiſtratumq́ꝫ eſſe annuum. & hæc Martio proximo geſta referuntur. Vbi neq́ꝫ ſilebo, in epiſtolis ſcribi ſolere, datum, non autem in cæteris, niſi apud indoctos. Dicuntur enim epiſtolæ dari, uel illi, uel ad illum. Illi quidem, qui perfert, utputa tabellario, ut reddat, & in manum porrigat homini cui mittitur. Priuilegium aũt, ut aiunt, Conſtantini, quod reddi alicui non debebat, nec dari debuit dici, ut appareat eum, qui ſic loquutus eſt, mentitum eſſe, nec ſciſſe fingere, quod Cõſtantinum dixiſſe ac feciſſe uerisimile eſſet. Cuius ſtultitiæ atq́ꝫ ueſaniæ affines ſe ac ſocios faciunt, quicunq́ꝫ hunc uera dixiſſe exiſtimant, atq́ꝫ defendunt Licet nihil iam habeãt quo opinionem ſuam, non dico defendere, ſed honeſte excuſare poſſint. An honeſta erroris excuſatio eſt, cum patefactam uideas ueritatem, nolle illi acquieſcere, quia nonnulli magni homines aliter ſenſerunt? Magni inq́ꝫ dignitate, nõ ſapiẽtia, nec uirtute. Vnde tamen ſcis, an illi, quos tu ſequeris, ſi eadem audiſſent quæ tu, manſuri in ſententia fuerint, an a ſententia receſſuri? & nihilominus indigniſſimum eſt, plus homini uelle tribuere q̃ ueritati, id eſt deo. Ita enim quidam, omnibus defecti rationibus ſolent reſpõdere, cur tot ſummi pont. donationem hanc ueram eſſe crediderunt? Teſtificor uos, me uocatis quo nolo, & inuitum me maledicere ſummis pontifi. cogitis, Quos magis in delictis ſuis operire uellem. Sed pergamus ingenue loqui, quandoquidem aliter agi nequit hæc cauſa. Vt fatear eis ita crediſſe, & non malitia feciſſe, quid mirũ ſi iſta crediderunt, ubi tantum lucri blanditur, cum plurima, ubi nullum lucrũ oſtenditur, per inſignem imperitiã credant? Nonne apud Aram cœli, in tam eximio tẽplo, & in loco maxime Auguſto, cernimus pictam fabulam Sibyllæ & Octauiaui, ut ferunt, ex autoritate Innocentij tertij, hæc ſcribentis? Qui etiã de ruina templi pacis, ſub natale Saluatoris, hoc eſt in partu uirginis, ſcriptum reliquit. Quæ ad euertendam magis fidem,

quia falſa,q̃ ad ſtabiliendam,quia miranda ſunt,pertinent. Mentiri ne ob ſpeciẽ ueritatis,pietatis, audet uicarius ueritatis,& ſe ſcientẽ hoc piaculo obſtringere? An nõ mentit? Immo uero a ſanctiſſimis uiris ſe,cũ hoc facit,diſſentire nõ uidet? Tacebo alios. Hiero. Varronis teſtimonio utit, decẽ Sibyllas fuiſſe,quod opus Varro ante Auguſtum cõdidit. Idẽ de tẽplo pacis ita ſcribit. Veſpaſianus & Titus Romæ tẽplo pacis ędificato,uaſa tẽpli,& uniuerſa donaria, in delubro illius cõſecrarũt,quæ Græca & Ro.narrat hiſtoria. Et hic unus indoctus plus uult libello ſuo,etiã barbare ſcripto credi,q̃ fideliſſimis ueterũ prudentiſſimorum hoĩm hiſtorijs. Quia Hieronymũ attigi,nõ patiar hãc contumeliã ipſius tacite præteriri. Romæ ex autoritate papæ oſtendit codex Bibliæ tanq̃ reliquiæ ſanctorum, luminaribus ſemper accenſis, quod dicũt ſcriptum chirographo Hieronymi. Quæres argumentum? Quia multum,ut inquit Virgilius, eſt pictai ueſtis & auri. Reſq; magis Hieronymi manu indicat ſcriptum non eſſe. Illum ego diligentius inſpectum,cõperi ſcriptum eſſe iuſſu regis, ut opinor, Roberti,chirographo hominis imperiti. Huic ſimile eſt,quanq̃ decem milia huiuſmodi Romæ ſunt,quod inter religioſa demonſtratur in tabella effigies Petri & Pauli, quam Silueſter Conſtantino, ab eiſdem apoſtolis in ſomnis admonito,in confirmationẽ uiſionis exhibuit. Non hoc dico, quia negem effigies illas eſſe apoſtolorum,utinamq; tam uera eſſet epiſtola, nomine Lentuli miſſa de effigie Chriſti,quæ nõ minus improbe ementita eſt,q̃ priuilegium,quod confutauimus,Sed quia tabella illa a Silueſtro non fuerit exhibita Conſtantino. In quo non ſuſtineo admirationem animi mei continere. Diſputabo enim aliquid de fabula Silueſtri. Quia & omnis in hoc quæſtio uerſatur,& mihi cum ſermo ſit cum pontificibus Ro. de pontifice Romano potiſſimum loqui decebit, ut ex uno exẽplo,facile aliorũ cõiectura capiat. Et ex multis ineptijs quę ibi narrantur,unã tantũ de dracone attingã,

ut doceam Conſtantinũ non fuiſſe leproſum. Etenim geſta Silueſtri ab Euſebio quodã græco homine, ut interpres teſtatur, cõpoſita ſunt, quæ natio ad mendacia ſemper ꝓmptiſſima eſt. Vt Iuuenalis Satyrica cenſura ait, Quicquid Græcia mẽdax audet in hiſtoria. Vnde draco ille uenerat? Romæ dracones nõ gignuntur. Vnde etiam illi uenenũ? In africa tantum peſtiferi dracones, ob ardorem regionis, eſſe dicuntur. Vnde præterea tantum ueneni? ut tam ſpacioſam ciuitatem peſte corrũperet, præſertim cũ in tam alto ſpecu demerſus eſſet, ad quem cẽtum quinquaginta gradibus deſcenderetur? ſerpentes, excepto forſan Baſiliſco, nõ afflatu, ſed morſu uirus inſpirant, atq; interimunt. Nec Cato Cæſarem fugiens, cum tanta hominũ manu, per medias Africæ arenas dum iter faceret, ac dormiret, ullum ſocioꝝ ac comitum ſuorũ, ſerpentis afflatu uidit extinctum. Neq; illi populi ob id aerem ſentiunt peſtilentem. & ſi quid fabulis credimus, & Chimera, & Hydra, & Cerberus, ſine noxa uulgo conſpecti ſunt, ac tacti. Adhuc quin eum Romani potius occidiſſent. Nõ poterant inquis. At multo grandiorem ſerpentem in Africa, ad ripam Bragadæ Regulus occidit. Hunc uero uel obſtructo ore ſpecus facile erat interimere. An nolebant? Ita opinor pro deo colebant, ut Babylonij fecerũt. Cur ergo, ut olim Daniel dicitur occidiſſe, nõ & Silueſter hunc potius occidiſſet? Quin canabaceo filo alligaſſet, & domum illam in æternũ perdidiſſet? Ideo cõmentator fabulæ noluit draconem interimi, ne plane Danielis narratio referri uideretur, quod ſi Hieronymus uir doctiſſimus ac fideliſſimus interpres, Apollinariſq;, & Origenes, atq; Euſebius, & nõnulli alij narrationem Beli fictã eſſe affirmant, ſi eam Iudæi in ueteris inſtrumenti archetypo non agnoſcunt, id eſt, ſi doctiſſimi quiq; latinorum, plæriq; Græcoꝝ, ſinguli Hebræoꝝ, illam ut fabulã damnant ego non hanc, adumbratam ex illa, damnabo, quæ nullius ſcriptoris autoritate fulcitur, & quæ magiſtram multo ſuperat

ſtultitia? Nam quis beluæ domum ſubterraneam ædifica-
uerat? Quis illic eã collocauerat, & ne prodiret atq; auo-
laret (Volant enim dracones, ut quidam aiunt, & ſi alij ne-
gant) imperauerat? Quis genus illud cibi excogitauerat?
Quis fœminas, eaſq; uirgines, ac ſanctimoniales deſcende-
re præceperat, nec niſi calẽdis? An tenebat draco quis eſſet
dies calendarũ? & tam parco, raroq; erat cibo contentus?
Nec uirgines tam altum ſpecum, tam immanem, & eſurien
tem beluam exhorrebant? Credo blandiebatur eis draco,
ut fœminis, ut uirginibus, ut cibaria afferẽtibus. Credo etiã
cum illis fabulabatur. Quid ni, honor dicto, etiam coibat?
Nam & Alexãder, & Scipio ex draconis ſerpentiſue cum
matre cõcubitu geniti dicuntur. Quid de negato poſtea ui
ctu? Non potius aut prodijſſet, aut fuiſſet extinctus? O mi
ram hominum dementiã, qui his anilibus deliramentis fi-
dem habent. Iam uero q̃diu hoc factitatũ eſt? Quando fuit
cœptum? Ante aduentum ſaluatoris? An poſtea? nihil ho
rum ſcitur. Pudeat nos, pudeat harum neniarũ, & leuitatis
pluſq; inimicæ. Erubeſcat Chriſtianus homo, qui ueritatis
ſe ac lucis filium nominat, proloqui, quæ non modo uera
non ſunt, ſed nec ueriſimilia. At enim inquiunt, hanc dęmo
nes poteſtatem in gentibus obtinebant, ut eas dijs ſeruien-
tes illuderent. Silete impudentiſſimi homines, ne dicam ſce
leratiſſimos, qui fabulis ueſtris tale ſemper uelamentũ ob-
tenditis. Non deſyderat ſynceritas chriſtiana patrociniũ fal
ſitatis. Satis per ſe ſuperq; ſua ipſius luce ac ueritate defen-
ditur, ſine iſtis cõmentitijs ac præſtigioſis fabellis, in deum
in Chriſtũ, in ſpiritũſanctũ cõtumelioſiſſimis. Siccine deus
arbitrio dæmonum tradiderat genus humanũ, ut tam mani
feſtis, tam imperioſis miraculis ſeduceretur? ut propemo-
dum poſſet iniuſtitia accuſari, qui oues lupis cõmiſiſſet, &
homines magnam errorũ ſuorũ haberent excuſationem.
Quod ſi tantum olim licebat dæmonibus, & nunc apud in-
fideles uel magis liceret, quod minime uidemus. Nec ullæ

abeis huiuſmodi fabulæ proferuntur. Tacebo de aliis populis, dicā de Ro. apud quos pauciſſima miracula ferūtur, eaq́ȝ uetuſta atq́ȝ incerta. Vale. Max. ait, Hiatū illū terræ in medio foro, cū ſe in eū Curtius armatū adacto equo immiſiſſet, iterū coiiſſe, inq́ȝ priſtinā formā cōtinuo reuertiſſe. Itē Iunonē monetā cū a quodā milite Ro. captis Veiis ꝑ iocū interrogata eſſet, an Romā migrare uellet, reſpōdiſſe uelle. Quorū neutrū Titus Li. ſentit, & prior autor & grauior. Nā & hiatū ꝑmanſiſſe uult, nec tam fuiſſe ſubitum ꝙ uetuſtum, Et ante conditā urbē, appellatūq́ȝ Curtium lacū, ꝙ in eo delituiſſet Curtius Metius Sabinus, Romanorū fugiēs impreſſionē. Et Iunonē annuiſſe, non reſpondiſſe. Adiectū fabulæ poſtea, uocē reddidiſſe. Atq́ȝ de nutu quoq́ȝ palam eſt illos eſſe mentitos, uel qđ motū ſimulachri, auellebant aūt illud, interpretati ſunt, ſua ſponte eſſe factum, uel qua laſciuia hoſtilem, & uictā, & lapideā deam interrogabant, eadem laſciuia annuiſſe finxerūt. Tā&ſi Liuius inquit nō annuiſſe, ſed milites ꝙ annuiſſet exclamaſſe. Quæ tn̄ boni ſcriptores nō defendūt facta, ſed dicta excuſant. Nam prout idem Liuius ait, datur uenia antiquitati, ut miſcendo humana diuinis, primordia urbiū auguſtiora faciat. & alibi, Sed ī rebus tā antiquis, ſi qua ſimilia ueritati ſunt, pro ueris accipiantur. Satis habeā, hęc ad oſtentationē ſcęnę gaudētis miraculis aptiora, ꝙ ad fidem, neq́ȝ affirmare, neq́ȝ refellere eſt operepretiū. Terentius Varro his duobus & prior, & doctior, & ut ſentio, grauior autor, ait triplicē hiſtoriā de lacu Curtio a totidē autoribus proditā. Vnā a Proculo, quod is lacus ita ſit appellatus a Curtio, qui ſe in eū deiecit, Alterā a Piſone, qđ a Metio Sabino, Tertiā a Cornelio, cuius rei ſocium addit Luctatiū, qđ a Curtio cōſule, cui collega fuit M. Genutius. Neque uero diſſimulauerim Valeriū nō plane poſſe reprehendi, quod ita loquatur, cum paulo poſt grauiter & ſeuere ſubiiciat. Nec me præterit, de motu & uoce deorum immortaliū, humanis oculis auribuſq́ȝ percepto,

ꝙ in ancipiti opinione æſtimatio uerſetur. Sed quia nonno
ua dicuntur, ſed tradita repetũtur, fidem autores uendicẽt.
De uoce deoꝝ dixit, propter Iunonem monetã, & propter
ſimulachrum Fortunę, quod bis locutũ fingitur his uerbis.
Rite me matronæ uidiſtis, rite dedicaſtis. At uero noſtri fa
bulatores paſſim inducunt Idola loquentia, quod ipſi genti
les & Idolorum cultores non dicunt, & ſyncerius negant,
ꝙ Chriſtiani affirmãt. Apud iſtos pauciſſima miracula, nõ
fide autorum, ſed ueluti ſacra quadam ac religioſa uetuſta
tis cõmendatione nituntur. Apud iſtos recentiora quædã
narrãtur, quæ illoꝝ hoĩes temporũ neſcierũt. Neq; ego ad-
mirationi ſctõꝝ derogo, nec ipſoꝝ diuina opa abnuo, quũ
ſciã tantũ fidei, quantũ eſt granũ ſinapis, montes etiã poſſe
transferre. Immo defendo illa & tueor, ſed miſceri cũ fabu-
lis nõ ſino. Nec pſuaderi poſſum hos ſcriptores alios fuiſſe
ꝙ aut infideles, qui hoc agerẽt in deriſum Chriſtianoꝝ. ſi
hęc figmẽta, p doloſos homines in manus imperitoꝝ dela
ta acciperentur pro ueris, aut fideles, habentes ęmulationẽ
dei, ſed nõ ſecundũ ſcientiã, q non modo de geſtis ſctõꝝ,
uerũetiã dei genitricis, atq; adeo Chriſti improba quædã &
pſeudeuangelia ſcribere nõ reformidarũt, & ſũmus pont.
hos libros appellat apocryphos, Quaſi nihil uitij ſit, qđ eoꝝ
ignoratur author, Quaſi credibilia ſint quæ narrant, Quaſi
ſancta & ad confirmationẽ religionis pertinentia, ut iam nõ
minus culpæ ſit penes hunc q mala probat, ꝙ penes illũ qui
mala excogitauit. Nũmos reprobos diſcernimus, ſepamus
abijcimus, doctrinã reprobã nõ diſcernemus, ſed retinebi-
mus? ſed cũ bona miſcebimus? ſed pro bona defendemus?
Ego uero ingenuam feram ſentẽtiam. Geſta Silueſtri nego
eſſe apocrypha, quia ut dixi, Euſebius quidam fertur autor,
ſed falſa atque indigna quæ legantur exiſtimo, cum in alijs,
tum uero in illo quod narratur de dracone, de thauro, de le
pra, propter quã refutanda tanta repetij. Neq; enim ſi Naa
man leproſus fuit, continuo & Cõſtantinũ leproſum fuiſſe

dicemus. De illo multi autores meminerunt, de hoc principe orbis terrarū nemo, ne ſuorū quidem ciuiū ſcripſit, niſi neſcio quis alienigena, cui nō aliter eſt habenda fides, q̃ alteri cuidā, de ueſpis intra nares Veſpeſiani nidificantibus, & de rana partu a Nerone emiſſa, unde Lateranū uocitatū locum dicunt, quod ibi rana lateat in ſepulchro. Quod nec ueſpæ ipſæ, nec ranæ, ſi loqui poſſent, dixiſſent, niſi ad deos capitolinos hoc referūt, quaſi illi loqui conſueſſent, & hoc fieri iuſſiſſent. Sed quid mirer hæc nō intelligere pontifices, cū nomen ignorent ſuum? Cephas enim dicunt uocari Petrum, quia caput apoſtolorū eſſet, tāq̃ hoc uocabulū ſit grecum ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, & nō hebraicū, ſed potius ſyriacum, quod Græci κηφὰς ſcribunt, quod apud eos interpretatur Petrus, non caput. Eſt enim Petrus & petra græcum uocabulum, ſtulteq; per ethymologiā latinam exponitur petra, quaſi pede trita. Et metropolitanū ab archiepiſcopo diſtinguūt, uoluntq; illum a menſura ciuitatis dictum, cum græce dicatur non metropolis, ſed μητρόπολις, id eſt mater ciuitatis ſiue urbis, & patriarcham quaſi patrem patrum, & papam ab interiectione pape dictum, & fidem orthodoxam quaſi recta gloria, & Simonem media correpta, cum legendum ſit media longa, ut Platonem, & Catonem, ita legendum Simonem. Et multa ſimilia, quæ tranſeo, ne culpa aliquorum omnes ſummos pontifices uidear inſectari. Hæc dicta ſint, ut nemo miretur, ſi donationem Conſtantini cōmentitiam fuiſſe, papæ multi non potuerunt deprehēdere, tam&ſi ab aliquo eorum ortam eſſe hanc fallaciam reor. At dicitis, cur Imperatores, quorū detrimēto res iſta cedebat, donationē Conſtātini non negant, ſed fatentur, affirmant, conſeruant? Ingens argumentum, mirifica defenſio. Nam de quo tu loqueris Imperatore? ſi de græco, qui uerus fuit Imperator, negabo confeſſionem. ſin de latino, libenter etiam confitebor. Etenim quis neſcit Imperatorem latinum gratis factū eſſe a ſummo pont. Vt opinor Stephano, qui græcum Imperatorem,

peratorem, ꝙ auxilium non ferret Italiæ, priuauit, latinũq́ fecit, ita ut plura Imperator a papa, q̃ papa ab Imperatore acciperet. Sane Troianas opes quibuſdã pactionibus ſoli Achilles & Patroclus inter ſe partiti ſunt. Quod etiam mihi uidentur indicare Ludouici uerba, cum ait, Ego Ludouicus Imperator Ro. Auguſtus ſtatuo, & cõcedo, per hoc pactum confirmationis noſtræ, tibi beato Petro principi apoſtolorum, & per te uicario tuo, dño Paſchali ſummo pont. & ſucceſſoribus eius in perpetuum, ſicut a prædeceſſoribus noſtris uſq; nũc in ueſtra poteſtate & ditione tenuiſtis, Romanam ciuitatem, cum ducatu ſuo, & ſuburbanis, atq; uiculis omnibus, & territorijs eius, mõtanis, atq; maritimis littoribus, & portubus, ſeu cunctis ciuitatibus, caſtellis, oppidis, ac uillis, in Thuſcię partibus. & cętera. Tu ne Ludouice cum Paſchale paciſceris? Si tua, id eſt imperij Ro. ſunt iſta, cur alteri concedis? Si ipſius, & ab ipſo poſſidetur, q̃d attinet te illa confirmare? Quantulũ etiam ex imperio Ro. tuũ erit, ſi caput ipſum imperij amiſiſti? A Roma dicitur Romanus Imperator. Quid cætera quæ poſſides, tua ne an Paſcalis ſunt? Credo tua dices. Nihil ergo ualet donatio Conſtantini, ſi ab eo pontifici donata tu poſſides. Si ualet, quo iure tibi Paſchalis cætera remittit, retentis tantũ ſibi quę poſſidet? Id ſibi uult tanta, aut tua in illum, aut illius in te de imperio Ro. largitio? Merito igitur pactum appellas, quaſi quandam colluſionem. Sed quid faciam inquies? Repetam armis quę papa occupat? At ipſe iam factus eſt me potentior. Repetam iure? At ius meum tantum eſt, quantum ille eſſe uoluerit. Non enim hæreditario nomine ad imperium ueni, ſed pacto, ut ſi Imperator eſſe uolo, hæc & hæc inuicem papæ promittam: Dicam nihil donaſſe ex imperio Conſtantinum? At iſto modo cauſam agerem græci Imp. & me omni fraudarem imperij dignitate Hac enim ratione papa ſe dicit facere Imperatorẽ me, quaſi quendã uicarium & niſi promittam, non facturum, & niſi paream, me abdica

K

turum. Dũmodo mihi det, omnia fatebor, omnia paciſcar. Mihi tamen crede, ſi Romam ego aut Thuſciã poſſiderem, tantum abeſt, ut facerẽ, quæ facio, ut etiam fruſtra mihi Paſchalis donationis, ſicut reor falſæ, caneret cantilenam. Nũc concedo, quæ nec teneo, nec habiturum me eſſe ſpero. De iure papæ inquirere non ad me pertinet, ſed ad Conſtantinopolitanum Auguſtum. Iam apud me excuſatus es Ludouice, & quiſquis alius Ludouici ſimilis. Quid de aliorũ Imperatorũ cum ſummis pontificibus pactione ſuſpicandum eſt, cum ſciamus quid Sigiſmundus fecerit, princeps alioqui optimus & fortiſſimus, ſed iam affecta ętate minus fortis? Quem per Italiam paucis ſtipatoribus ſeptũ in diem uiuere uidimus, Romæ etiam fame periturum, niſi eũ, ſed non gratis (extorſit enim donationem) Eugenius pauiſſet. Is cum Romam ueniſſet, ut pro Imperatore Romanorum coronaretur, non aliter a papa coronari potuit, q̃ ut Cõſtantini donationem ratam haberet, eademq́ omnia de integro donaret. Quid magis contrarium, q̃ pro Imperatore coronari, qui Romæ ipſi renũciaſſet? & coronari ab illo, quem & cõfiteatur, & quantũ in ſe eſt, dñm Ro. imperij faciat? ac ratã habere donationem, quæ uera ſi ſit, nihil Imperatori de imperio reliqui fiat? Quod, ut arbitror, nec pueri feciſſent. Quo minus mirum, ſi papa ſibi arrogat Cæſaris coronationem, quę populi Ro. eſſe deberet. Si tu papa, & potes græcum Imperatorem priuare Italia, prouincijſq́ occidentis, & latinum Imp. facis, cur pactionibus uteris? Cur bona Cæſaris partiris? Cur in te imperium tranſfers? Quare ſciat quiſquis eſt Imperator Ro. me iudice, ſe non eſſe nec Auguſtum, nec Cæſarem, nec Imperatorem, niſi Romę imperium teneat, & niſi operam det, ut urbem Romam recuperet, plane eſſe periurum. Nam Cęſares illi priores, quorũ fuit primus Conſtantinus, nõ adigebantur iuſiurandũ interponere, quo nunc Cæſares obſtringũtur, ſed quantũ humana ope prę̃ſtari poteſt, nihil imminuturos eſſe de ampli-

tudine imperij Ro. eamq́ſedulo adaucturos. Non ea re tamen uocati Auguſti, ꝙ imperium augere deberēt, ut aliqui ſentiūt, latinæ linguæ imperiti. Eſt enim Auguſtus quaſi ſacer, ab auium guſtu dictus, quæ in auſpicijs adhiberi ſolebant, græcorumq́ teſtante lingua, apud quos Auguſtus σεβαστὸς dicitur. Vnde Sebaſtia uocata. Melius ſummus pont. ab augēdo Auguſtus diceretur, niſi ꝙ dum temporalia auget, ſpiritualia minuit. Itaq́ uideas, ut quiſq́ peſſimus eſt ſummorum pontificū, ita maxime defendendæ huic donationi incūbere. Qualis Bonifacius octauus, qui Celeſtinū tubis parieti inſertis decepit. Hic & de donatiōe Cōſtantini ſcribit, & regem Franciæ priuauit, regnūq́ ipſum, quaſi donationem Conſtantini exequi uellet, eccleſiæ Ro. fuiſſe & eſſe ſubiectū iudicauit. Qđ ſtatim ſucceſſores eius Benedictus & Clemēs, ut improbū iniuſtūq́ reuocarunt. Verū qđ ſibi uult iſta ueſtra pontifices Ro. ſolicitudo, ꝙ a ſingulis Imperatoribus donationē Conſtantini exigitis cōfirmari, niſi quod iuri diffiditis ueſtro? Sed laterē lauatis, ut dicit. Nam neq́ illa unq́ fuit, & qđ nō eſt, confirmari nō poteſt, & quicquid donant Cæſares, decepti exemplo Conſtantini faciunt, & donare imperium nequeūt. Age uero demus Conſtantinū donaſſe, Silueſtrūq́ aliquando poſſediſſe, ſed poſtea uel ipſum, uel aliquem ipſoꝝ a poſſeſſione deiectū, loquor nunc de his, quę papa nō poſſidet, poſtea loquar de his quæ poſſidet. Quid poſſum uobis magis dare, q̃ ut ea quæ nec fuerunt, nec eſſe potuerunt, fuiſſe concedam? Tamen dico uos, nec iure diuino, nec iure humano, ad recuperationem agere poſſe. In lege ueteri hebræus ſupra ſextum annū hebræo ſeruire uetabatur, & quinquageſimo quoq́ anno omnia redibant ad priſtinum dominū. Tempore gratiæ Chriſtianus a uicario Chriſti, redēptoris noſtræ ſeruitutis, premetur ſeruitio ęterno? Quid dicam, reuocabitur ad ſeruitutem, poſtquam liber factus eſt, diuq́ potitus libertate? Sileo q̃ ſæuus, q̃ uehemens, q̃ barbarus dominatus

frequẽter eſt ſacerdotum. Quod ſi ante ignorabatur, nuper eſt cognitum, ex monſtro illo, atq; portento, Ioanne Vitelleſco Cardinale & patriarcha, qui gladiũ Petri quo auriculã Malcho abſcidit, in Chriſtianorum ſanguine laſſauit, quo gladio & ipſe perijt. An uero populis Iſrael a domo Dauid & Salomonis, quos prophetæ a deo miſſi unxerant, tamẽ propter grauiora onera deſciſcere licuit, factũq; eorũ deus probauit, nobis ob tantam tyrannidem deſciſcere non licebit? ab his præſertim qui nec ſunt reges, nec eſſe poſſunt, & qui de paſtoribus ouium, id eſt animarũ facti ſunt fures ac latrones. Et ut ad ius humanũ ueniam, quis ignorat nullũ ius eſſe bellorum? aut ſi quod eſt, tandiu ualere, q̃diu poſſideas, quæ bello paraſti. Nam quũ poſſeſſionem perdis, & ius perdidiſti. Ideoq; captiuos, ſi fugerint, nemo ad iudicẽ repetere ſolet, etiam nec prædas, ſi eas priores domini receperint. Apes & quædã alia uolucrũ genera, ſi e priuato meo longius euolauerint, & in alieno deſederint, repeti nõ queunt. Tu homines non modo liberum animal, ſed dñm cæterorum, ſi ſe in libertatem manu & armis aſſerant, non manu & armis repetes, ſed iure, quaſi tu homo ſis, illi pecudes. Neque eſt qđ dicas, Romani iuſte bella nationibus intulerũt, iuſteq; libertate illas exuerunt. Noli me ad iſtã uocare quęſtionem, ne quid in Romanos meos cogar dicere. Quanq̃ nullum crimen tam graue eſſe potuit, ut æternam mererentur populi ſeruitutem. Cum eo, q; ſæpe culpa principis, magniue alicuius in repu. ciuis bella geſſerunt, & uicti immerita ſeruitutis pœna affecti ſunt. Quorũ exemplis plena ſunt omnia. Neq; uero lege naturę comparatum eſt, ut populus ſibi populum ſubigat. Pręcipere alijs eoſq; exhortari poſſumus, imperare illis ac uim afferre non poſſumus. Niſi relicta humanitate, uelimus ferociores beluas imitari, quę ſanguinariũ in infirmiores imperiũ exercẽt, ut leo in quadrupedes, aquila in uolucres, delphinus in piſces. Verũtamen hæ beluæ nõ in ſuum genus ſibi ius uẽdicant, ſed inferius.

Quod quanto magis faciendum nobis eſt, & homo homini religioni habendus: quum, ut M. Fabius inquit, nulla ſupra terras adeo rabioſa belua, cui non imago ſua ſancta ſit. Itaq; quatuor fere cauſæ ſunt, ob quas bella inferũtur. Aut ob ulciſcendam iniuriam, defendendoſq; amicos. Aut timore accipiendæ poſtea calamitatis, ſi uires alioꝝ augeri ſinãtur. Aut ſpe predæ. Aut gloriæ cupiditate. Quarum prima non nihil honeſta, ſecunda parũ, duæ poſteriores nequaq; honeſtæ ſunt. Et Romanis quidem illata fuere frequenter bella, ſed poſtq; ſe defenderant, & illis & alijs ipſi intulerũt, nec ulla gens eſt quæ ditioni eoꝝ ceſſerit, niſi bello uicta, & domita. quã recte, aut qua cauſa, ipſi uiderint. Eos ego nolim nec damnare, tanq; iniuſte pugnauerint, nec abſoluere tanq; iuſte. Tantum dicam, eadem ratione Romanos cæteris bella intuliſſe, qua reliqui populi regeſq;. Atq; ipſis qui bello laceſſiti uictiq; ſunt, licuiſſe deficere a Romanis, ut ab alijs dominis defecerunt. Ne forte, quod nemo diceret, imperia omnia ad uetuſtiſſimos illos, qui primi domini fuere, id eſt, qui primi præripuere aliena, referantur. & tamen melius in uictis bello nationibus populo Ro. quã Cæſaribus remp. opprimentibus ius eſt. Quocirca ſi fas erat gentibus a Conſtantino, & quod plus eſt, a pop. Ro. deſciſcere, profecto & ab eo ius erit, cuicunq; ceſſerit ille ius ſuũ. Atq; ut audacius agam, ſi Romanis licebat, Conſtantinũ aut exigere ut Tarquinium, aut occidere ut Iulium Cæſarem, multo magis eum, uel Romanis uel prouincijs licebit occidere, q in locum Conſtantini utcũq; ſucceſſit. Hoc & ſi uerum, tamen ultra cauſam meã eſt, & idcirco me reprimere uolo, nec aliud ex his colligere, quæ dixi, niſi ineptum eſſe, ubi armorum uis eſt, ibi ius quemq; afferre uerboꝝ. Quia qđ armis acquiritur, idem rurſus armis amittitur. Eo quidem magis, quod aliæ nouæ gẽtes, ut de Gothis accepimus, quæ nunq; ſub imperio Ro. fuerunt, fugatis ueteribus incolis, Italiam & multas prouincias occuparunt, quas in ſeruitu-

tem reuocari, in qua nunq̃ fuerunt, quæ tandē æquitas eſt? præſertim uictrices, & forte a uictis. Quo tempore, ſi quæ urbes ac nationes, ut factum fuiſſe ſcimus, ab Imperatore deſertæ, ad Barbaroꝝ aduentum neceſſe habuerunt, deligere ſibi regem, ſub cuius auſpicijs uictoriā reportarunt, nunquid hunc poſtea a principatu deponerent? Aut eius filios tum cōmendatione patris, tum propria uirtute fauorabiles iuberent eſſe priuatos, ut iterū ſub Romano principe eſſent maxime cum eorum opera aſſidue indigerent, & nullū aliunde auxilium ſperarent? Hoc ſi Cæſar ipſe, aut Conſtantinus, ad uitam reuerſus, aut etiam Senatus populuſq; Ro. ad cōmune iudiciū, quale in Græcia Amphitrionū fuit, uocaret, prima ſtatim actione repelleretur, q a ſe olim cuſtode deſertos, q tandiu ſub alio principe degentes, q nunq̃ alienigenę regi ſubditos, q deniq; homines libertati natos, & in libertatem robore animi corporiſq; aſſertos, ad famulatum ſeruitiumq; repoſceret. Vt appareat, ſi Cæſar, ſi po. Ro. a repetendo excluſus eſt, multo uehemētius papam eſſe excluſum. Et ſi licet alijs nationibus, quæ ſub Roma fuerunt, aut regem ſibi creare, aut remp. tenere, multo magis id licere populo Ro. pręcipue aduerſus nouam papæ tyrannidem.

Excluſi a defendenda donatione aduerſarij, quod nec unq̃ fuit, & ſi qua fuiſſet, iam temporꝫ conditione intercidiſſet, confugiunt ad alterū genus defenſionis, & uelut relicta urbe, in arcem ſe recipiunt, quam ſtatim deficientibus cibarijs dedere cogentur. Præſcripſit, inquiunt, Romana eccleſia in his quę poſſidet. Cur ergo, quæ maior pars eſt, ea repoſcit in quibus non præſcripſit, & in quibus alij præſcripſerunt? Niſi id non licet alijs in hunc, quod huic licet in alios. Pręſcripſit Romana eccleſia. Cur ergo ab Imperatoribus toties curat ſibi ius confirmandum? Cur donationem confirmationemq; Cæſarum iactat, ſi hoc unum ſatis eſt? Iniuriam ei facis, ſi de altero quoq; iure non ſileas. Cur igitur de altero non ſiles? Nempe quia hoc ſibi

non ſufficit. Præſcripſit Romana eccleſia, & quomodo poteſt preſcripſiſſe, ubi de nullo titulo, ſed de malæ fidei poſſeſſione conſtat? Aut ſi malæ fidei poſſeſſionem neges, profecto ſtultæ fidei negare non poſſes. An in tanta re, tamq; aperta excuſata debet eſſe & facti & iuris ignorantia? Facti quidem, q; Romam prouinciaſq; non dedit Conſtantinus, quod ignorare idiotæ hominis eſt, non ſummi pontificis. Iuris autem, quod illa nec donari potuere, nec accipi, quod neſcire uix Chriſtiani eſt. Ita ne ſtulta credulitas dabit tibi ius in his, quæ ſi prudentior fores, tua nunquam fuiſſent? Quid? Nonne nunc ſaltem, poſtquam te per ignorantiam atq; ſtultitiam poſſediſſe docui, ius iſtud, ſi quod erat, amittes? & quod inſcitia male contulerat tibi, nonne id rurſum cognitio bene adimet? Mancipiumq; ab iniuſto ad iuſtum dominum reuertetur, fortaſſis etiam cum uſufructu? q; ſi adhuc poſſidere pergis, iam inſcitia in malitiam, fraudemq; conuerſa eſt, planeq; effectus es malæ fidei poſſeſſor. Præſcripſit Romana eccleſia. O imperiti, o diuini iuris ignari! Nullus quantumuis annorum numerus uerum abolere titulum poteſt. An uero captus ego a Barbaris, credituſque perijſſe, poſt centum annos quibus captiuus fui, poſtliminio reuerſus, paternæ hereditatis repetitor excludar? Quid hac re inhumanius? Atque ut aliquod afferam exemplum, num Iepthe dux Iſrael repoſcentibus filijs Ammon, terram a finibus Arnon, uſq; in Iabue, atq; in Iordanem, reſpondit præſcripſit Iſrael iam per trecentos annos? An quod nunquam illorum, ſed Amorreorum fuiſſet terra, quam repoſcerent, oſtendit? & hoc argumentum eſſe, ad Ammonitas illam non pertinere, quod nunquam intra tot annorum circulum repopoſciſſent? Præſcripſit Romana eccleſia. Tace nepharia lingua. Præſcriptionē, quæ fit de rebus mutis atque irrationabilibus, ad hominem tranſfers, cuius quo diuturnior in ſeruitute poſſeſſio, eo eſt deteſtabilior. Aues ac feræ in ſe præſcribi nolunt, ſed quantolibet tempore poſ-

ſeſſæ,cum libuerit,& oblata fuerit occaſio,abeunt,homini ab homine poſſeſſo non licet abire? Accipe, unde magis fraus doluſq́,quam ignorantia Romanorum pont. appareat, utentiū iudice bello,non iure. Cui ſimile quiddam primos pontifices,in occupanda urbe,cæteriſq́ oppidis, credo feciſſe. Parum ante me natum,teſtor eorū memoriam,qui interfuerunt,per inauditum genus fraudis Roma papale accepit imperiū,ſeu tyrannidem potius, cum diu libera fuiſſet. Is fuit Bonifacius nonus, octauo in fraude & nomine par,ſi modo Bonifacij dicendi ſunt,qui peſſime faciunt,& cū Romani deprehenſo dolo apud ſe indignarētur, Bonifacius papa, in morem Tarquinij,ſumma quæq́ papauera uirga decuſſit. Quod cum poſtea,qui ei ſucceſſit, Innocentius imitari uellet, urbe fugatus eſt. De alijs pontificibus nolo dicere,qui Romam ui ſemper oppreſſam armiſq́ tenuerunt,licet quoties potuit rebellauit, ut ſexto abhinc anno,cum pacem ab Eugenio obtinere non poſſet, nec pax eſſet hoſtibus,qui eam obſidebant,& ipſa papam intra ędes obſedit,non permiſſura illum abire,priuſq́ aut pacem cum hoſtibus faceret,aut adminiſtrationē ciuitatis relegaret ad ciues. At ille maluit urbē deſerere, diſſimulato habitu,uno fugæ comite,q̃ ciuibus gratificari,iuſta & æqua petētibus. Quibus ſi des electionem, quis ignorat libertatē magis q̃ ſeruitiū electuros? Idem ſuſpicari libet de cæteris urbibus quæ a ſummo pont. in ſeruitute retinentur, per quem a ſeruitute liberari debuiſſent. Longum eſſet recenſere, quot urbes ex hoſtibus captas,populus Rom. liberas fecit,adeo ut T. Flammintus omnem Græciam,quæ ſub Antiocho fuiſſet,liberam eſſe,& ſuis uti legibus iuberet. At papa, ut uidere licet,inſidiatur ſedulo libertati populorum. Ideoq́ uiciſſim illi quoq́ oblata facultate (ad Bononiā modo reſpice) rebellant. Qui ſiquando ſponte,quod euenire poteſt,aliquo aliunde periculo urgente,in papale imperium conſenſerunt,non ita accipiendum eſt,conſenſiſſe,ut ſeruos ſe facerent,

cerent. Vt nūq; ſubtrahere a iugo colla poſſent. Vt poſtea
nati non & ipſi arbitriū ſui habeant. Nam hoc iniquiſſimū
foret. Spōte ad te ſumme pont. ut nos gubernes uenimus,
ſponte nūc rurſus abs te, ne gubernes diutius, recedimus,
ſi qua tibi a nobis debentur, ponatur calculus datoꝝ & ac
ceptorum. At tu gubernare inuitos uis, quaſi pupilli ſimus
qui te ipſum forſitan ſapientius gubernare poſſemus. Ad-
de huc iniurias, quę aut abs te, aut a tuis magiſtratibus huic
ciuitati frequentiſſime inferuntur. Deum teſtamur, iniuria
cogit nos rebellare, ut olim Iſrael a Roboam fecit. Et quæ
tanta fuit illa iniuria, quanta portio noſtræ calamitatis, gra-
uiora ſoluere tributa? Quid enim ſi remp. noſtram exhau
rias? Exhauſiſti. Si templa ſpolies? Spoliaſti. Si uirginibus
matribuſq; familiæ ſtuprū inferas? Intuliſti. Si urbem ſan-
guine ciuili perfundas? Perfudiſti. Hæc nobis ſuſtinenda
ſunt? An potius, cū tu pater nobis eſſe deſieris, nos quoq;
filios eſſe obliuiſcemur? Pro patre, ſumme pont. aut ſi hoc
te magis iuuat, pro domino hic te populus aduocauit, non
pro hoſte atq; carnifice. Patrem agere aut dominū non uis,
ſed hoſtem & carnificem. Nos ſæuitiem tuam, impietatēq;
& ſi iure offenſę poteramus, tamen quia Chriſtiani ſumus,
nō imitabimur. Nec in tuum caput ultorē ſtringemus gla-
dium, ſed te abdicato, atq; ſummoto, alterū patrem domi-
numue adoptabimus. Filijs a malis parētibus e quibus ge-
niti ſunt, fugere licet, nobis a te, non uero patre, ſed adopti-
uo, & peſſime nos tractante, non licebit? Tu uero, quæ ſa-
cerdotij operis ſunt, cura, & noli tibi ponere ſedem ad aqui
lonem, & illinc tonando fulgurantia fulmina in hunc popu
lum cæteroſq; uibrare. Sed quid plura opus eſt in re aper-
tiſſima dicere? Ego non modo Conſtantinum non donaſ-
ſe tanta, non modo non potuiſſe Romanum pontificem in
eiſdem præſcribere, ſed etiam ſi utrunq; eſſet, tamen utrūq;
ius ſceleribus poſſeſſoꝝ extinctum eſſe contendo, cum ui
deamus totius Italiæ, multarumq; prouinciarum cladem,

ac uaſtitatem ex hoc uno fonte fluxiſſe. Si fons amarus eſt, & riuus. Si radix immunda, & rami. Si delibatio ſancta nõ eſt, nec maſſa. Ita e diuerſo, ſi riuus amarus, fons obſtruendus eſt. ſi rami immundi, e radice uitium uenit. ſi maſſa ſancta non eſt, delibatio quoq; abominanda eſt. An poſſumus principatum potentiæ papalis pro iure proferre, quem tantorum ſcelerum, tantorumq; omnis generis maloꝝ cernimus eſſe cauſam? Quamobrē dico, & exclamo (neq; enim timebo homines, deo fretus) neminē mea ætate in ſummo põtificatu fuiſſe, aut fidelem diſpenſatorem, aut prudentē; qui tantum abeſt, ut dederit familiæ dei cibũ, & eſcam panis. Papa & ipſe bella pacatis populis infert, & inter ciuitates principeſq; diſcordias ſerit. Papa & alienas ſitit opes, & ſuas exſorbet, ut Achilles in Agamemnonē δημοβόρος βασιλεύς. Papa nõ modo remp. quod nõ Verres, nõ Catilina, nõ quiſpiam peculator auderet, ſed etiam rem eccleſiaſticã, & ſpiritumſanctũ quæſtui habet, quod Simon ille magus deteſtatur. Et cum horum admonetur, & a quibuſdam bonis uiris reprehenditur, non negat, ſed palam fatetur, atque gloriatur, licere enim quauis ratione patrimonium eccleſię, a Cõſtantino donatũ, ab occupantibus extorquere. Quaſi eo recuperato, religio Chriſtiana futura ſit beata, & nõ magis omnibus flagitijs, luxurijs, libidinibuſq; oppreſſa, ſi modo opprimi magis poteſt, & ullus eſt ſceleri ulterior locus. Vt igitur recuperet cætera mẽbra donationis, male ereptas a bonis uiris pecunias peius effundit, militumq; equeſtres pedeſtreſq; copias, quibus omnia infeſtantur, alit, Cũ Chriſtus in tot milibus pauperum, fame ac nuditate moriatur. Nec intelligit, o indignũ facinus, cum ipſe ſecularibus auferre, quæ ipſoꝝ ſunt, laborat, illos uiciſſim, ſiue peſſimo exemplo induci, ſiue neceſſitate cogi, licet non eſt uera neceſſitas, ad auferenda quæ ſunt eccleſiaſticorũ. Nulla itaq; uſquam religio, nulla ſanctitas, nullus dei timor, & quod referens quoque horreſco, omnium ſcelerum impij homi-

nes a papa ſumunt excuſationem. In illo enim comitibus que eius eſt omnis facinoris exemplum, ut cum Eſaia, & Paulo, in papam & papæ proximos dicere poſſumus, Nomen dei per uos blaſphematur inter gentes. Qui alios docetis, uoſipſos non docetis. Qui prædicatis nō furandum, latrocinamini. Qui abominamini idola, ſacrilegium facitis. Qui in lege & in pontificatu gloriamini, per præuaricationem legis deum uerum pontificē inhonoratis. Quod ſi populus Ro. ob nimias opes, ueram illam Romanitatem perdidit, ſi Salomon ob eandem cauſam in idololatriā, amore fœminarū lapſus eſt, nonne idem putamus fieri in ſummo pont. ac reliquis clericis? Et poſtea putamus deum fuiſſe permiſſurum, ut materiā peccandi Sylueſter acciperet. Nō patiar hanc iniuriam fieri ſanctiſſimo uiro. Nō feram hanc contumeliam fieri pontifici optimo, ut dicatur imperia, regna, prouincias accepiſſe, quibus renunciare etiam ſolent qui clerici fieri uolunt. Pauca poſſedit Sylueſter, pauca cæteriq; ſummi pont. quorū aſpectus apud hoſtes quoq; erat ſacroſctūs, ueluti illius Leonis, q trucē barbari regis animū terruit, ac fregit, quē Romanę uires nec frāgere nec terrere potuerant. Recentes uero ſummi pont. id eſt diuitijs, ac delicijs affluentes, id uidentur laborare, ut quantū priſci fuere ſapiētes & ſancti, tantū ipſi & impij ſint, & ſtulti, & illorum egregias laudes omnibus probris uincant. Hęc quis Chriſtiani nominis queat ęquo animo ferre? Verum ego in hac prima noſtra oratiōe nolo exhortari principes, ac populos ut papā effrenato curſu uolitantē, inhibeant, eūq; intra ſuos fines conſiſtere compellant, ſed tantum admoneāt, qui forſitan iam edoctus ueritatem, ſua ſponte, ab aliena domo in ſuam, & ab inſanis fluctibus, ſæuiſq; tempeſtatibus in portum ſe recipiet. Sin recuſet, tunc ad alteram orationem mul

Chriſti ſit, & non etiam Cęſaris. Nec amplius horrẽda uox audiatur, partes contra eccleſiam, eccleſia contra Peruſinos pugnat, contra Bononienſes. Non contra Chriſtianos pugnat eccleſia, ſed papa. Illa pugnat contra ſpiritualia nequitiæ in cęleſtibus. Tũc papa & dicetur, & erit pater ſanctus, pater omniũ, pater eccleſię, nec bella inter Chriſtianos excitabit, ſed ab alijs excitata, cenſura apoſtolica, & papali maieſtate ſedabit.

Dixi.

NICOLAI DE CVSA CARDINALIS

Tit. ſancti Petri ad Vincula, ſententia de donatione Conſtantini, quam ſcripſit ad Concilium Baſilienſe, de concordantia catholica. lib. III. Capite. II.

u Num præterire nequeo, quoniã pene omniũ ſententia indubitata eſt, Conſtantinum Imperatorem, occidentis imperium Ro pont. Syl-ueſtro, ac eius in æuum ſucceſſoribus perpetuo dono tradidiſſe, & ideo etiam ſi ratio de unitate principantis ſcilicet aduerſari bono & recto ordini duo capita fore non concluderet, pateret tamen in occidente Imperatorem nullum, niſi a papa depẽdenter imperium cognoſceret, iuſte eſſe poſſe. Hanc radicem quoadpotui inueſtigaui, præſupponens hoc etiam indubitatum eſſe, Conſtantinum talem donationem facere potuiſſe, quæ tamen quæſtio nec ſoluta eſt hactenus, nec ſoluetur ueriſimiliter unq̃. ſed in ueritate ſupra modum admiror, ſi res ita eſt, eo ꝙ in autenticis libris, & in hiſtorijs approbatis non inuenitur. Relegi omnia quæ potui geſta imperialia, ac Romanoꝝ pont. hiſtorias, ſancti Hieronymi, qui ad cuncta colligendũ diligentiſſimus fuit, Auguſtini, Ambroſij, ac aliorum opuſcula peritiſſimorum, reuolui geſta ſacrorum conciliorum quæ poſt Nicenum fuere, & nullam inuenio concordantiam ad ea quæ de illa donatione leguntur. Sanctus Damaſus papa ad inſtantiam beati Hieronymi, actus & geſta prędeceſſorum dicitur annotaſſe, in cuius opere de Syluestro papa non ea inueniuntur quæ uulgo dicuntur. Legitur in certis hiſtorijs Conſtantinũ a Syluestro baptizatũ, E ipſum Imperatorem tres illas, ſancti Ioannis, ſanctorum Petri &

ſtici, ac cæterorum donaſſe. De quibus omnibus particularem mentionem in pontificum libro reperies. Sed de donatione temporalis dominij, aut imperij occidẽtis, nihil ibi penitus continetur. Verum ꝙ poſtq̃ Aſtulfus rex Longobardorum exarchatum Rauennatem occupauit cum alijs multis locis, & Stephanus ſecundus natione Romanus ex patre Conſtantino, multis legatis ad Aſtulfum miſſis rogaret imperiali ditioni loca reſtitui, & facere non uellet Aſtulfus, Stephanus Pippinũ adiens, eum cum duobus filijs in reges unxit. Fuit etiam cũ eodem Stephano orator miſſus Imperatoris, & a Pippino impetrarunt, ut Aſtulfum induceret, ꝙ imperio loca reſtitueret. Miſit Pippinus, nec profecit. Vnde cum non poſſet ſic ab Aſtulfo reſtitutionem impetrare, promiſit Stephano ſe ui ablaturum ab eo, & ſancto Petro daturũ. Hoc audito reuertitur imperialis miſſus. Pippinus quę promiſerat expleuit. Forma uero huius donationis, in geſtis præfati Stephani, cũ nominatione particulari omnium bonorũ cõtinetur. Zacharias papa monarchiam regni Franciæ in Pippinum tranſtulit, Ludouico rege depoſito, de quo legitur. xv. q. vi. alius. & in glo. uenerabilẽ. Ex illo puto Pippinũ ſedi apoſtolicę fauiſſe. Poſt hoc Deſyderius rex iterum illas ciuitates, aut earũ aliquas, tẽpore Adriani ui cępit. Adrianus papa multis miſſis ad eum legatis, repetijt ius ſancti Petri, impetrare nõ potuit. tunc Carolus magnus inuocatus per Adrianum, recuperauit. & iterum donauit ſancto Petro ſolenni donatione, quę in geſtis eiuſdem Adriani papæ continetur. Ex iſtis conſtat Cõſtantinum imperium per exarchatum Rauennatem, urbẽ Romam, & occidentem minime papę dediſſe. Vnde continue legitur, Imperatores uſq; ad tẽpora præfata ſicut prius, pleno iure Romam, Rauennam, & Marchiam cum alijs locis poſſediſſe. & probat textus. xcvi. diſtin. bene quidam. ubi dicit de Patritio præfecto nomine Adoacris regis. &. lxiii. diſtin. Agatho. xcvi. diſt. cum ad uerum. cum ſimilibus: &

Romanos pōtifices legimus Imperatores fateri dominos.
Scribit enim Agatho papa ad Imperatorem Conſtantinū,
qui ſextam Synodum congregauit,& multis annis ſecutus
eſt primum, quomodo urbs Roma ſit ipſius Imperatoris
ſeruilis urbs. Et Bonifacius papa ad Honorium, qui dicit,
ꝙ eccleſiæ Romanæ ipſe habet regere ſacerdotium,ſed Im
perator humanas res. Et in fine dicit Romam eſſe urbem
ſuæ manſuetudinis.hic textus habetur.xci.diſt. eccleſiæ.&
ut breuiter dicam,nullibi contrarium legi quin uſqꝫ ad illa
præfata Pippini tempora Imperator remāſerit in poſſeſſio-
ne locorum prætactorū.Nec unqꝫ legi aliquem Romano
rum pontificum uſqꝫ ad tempora Stephani ſecundi, in illis
locis nomine ſancti Petri aliquid iuris præſumpſiſſe habe-
re.Hæc credo uera eſſe,nō obſtante famigera opinione de
contrario,quæ in palea habetur Conſtantinus. xcvi.diſtin.
quoniā abſqꝫ dubio,ſi nō fuiſſet illud dictamē apocryphū,
Gratianus in ueteribus codicibus,& canonum collectioni
bus inueniſſet.& quia nō inuenit,nō poſuit.Vnde quę po
ſtea addidit,pro palea ita illam confictam ſcripturā poſuit,
ſicut multa alia inueniūtur ex apocryphis libris noſtris in-
ſcripta.Ego etiam ad longum hanc ſcripturam in quodam
libro inueni,quæ multo plus continet,qꝫ ea quæ in decre-
to ponitur loco præallegato,& diligenter eam examinans
reperi ex ipſamet ſcriptura,argumenta manifeſta confictio
nis & falſitatis,quæ pro nunc longum & inutile foret his
inſerere.Etiam eſt aduertendum,ꝙ tex. Cōſtantinus. xcvi.
diſtin.eſt ex legenda ſancti Syluestri extractus,& fundat il
le qui impoſuit decreto,autoritatem ipſius textus in appro-
batione Gelaſij in Synodo.Rogo uideat. xv. diſtin.ſancta
Romana illa approbatio,& inueniet pauci roboris, quia di
cit autorem ignorari,& tamen per catholicos legi,& ea pro

autor ignoratur, quam textus nõ dicit ueram, ſed legi poſſe, nec dicit in illa hoc cõtineri. Etiam antiqua decreta non habent textum, niſi uſq ad .§. Item decreta Romanorum pontificum incluſiue. & ſic non inuenitur in illis libris iſte .§. de hiſtoria Syluestri. Quinta etiã uniuerſalis Synodus, quę de approbatis doctorum omnium, & ſcripturarum approbatarum libris mentionem facit, ac etiã ipſa Synodus Martini papæ, quæ fuit contra aſſerentes unam uoluntatem in Chriſto, ſcilicet contra Petrum & Sergium, renouans approbatas ſcripturas, ut egomet uidi, nullam de iſtis hiſtorijs faciunt mentionem, nec quiſq approbatus, aut nominatus inter ueridicos, quem unquam uidi. Ego legi in Vincentio hiſtoriarum. xxiiij. libro in fine, ſecundum ſanctum Hieronymum, Conſtantinum uxorem Fauſtam, & filium Criſpum crudeliter occidiſſe, & in extremo uitæ ab Euſebio Nichomediæ epiſcopo baptizatum, in Arrianam hæreſim declinaſſe. A quo tempore, inquit Hieronymus, eccleſiarum rapinæ, & totius orbis diſcordia ſecuta eſt uſq in præſens tempus. Iſta libro de actibus Sylueſtri, quem Vincentius dicit a quodã, cuius nomen ignorat, e græco tranſlatum, ut eodem libro cap. ix. habetur, manifeſte contradicunt. Quis non crederet potius Hieronymo approbato, quã ignoti autoris ſcripturis, quæ apocryphæ dicuntur quando autor ignoratur? Textus etiam qui aſſcribitur Melchiadi papæ, qui habetur. xij. q. i. futurã, qui uidetur huic dicto aliquantulum obſtare, non eſt Melchiadis papæ ſecundum gloſſam quandam, & etiam rei ueritatem, quia Melchiades præceſſit Sylueſtrũ, ut patet in cathalogo Romanorũ pontificum. Et ſi Conſtantinus fuit baptizatus a Sylueſtro ſecundum cõmune dictum, tunc patet titulum illius textus falſum, quia loquitur de baptiſmo Conſtantini. Et etiam ſi Melchiadis foret ille textus, adhuc nõ haberetur argumentum ex eo contra præmiſſa, quia nõ dicit aliud quã Conſtantinum ſedem Romanã imperialem reliquiſſe, & Petro, &

ſucceſſoribus

ſucceſſoribus conceſſiſſe.hoc eſt, ꝙ ubi fuit ſedes imperia- lis, ꝙ ibi ſit modo papalis, quod non negatur. Et uerum eſt Conſtantinum imperatorem tempore Melchiadis papæ fuiſſe, & tunc Chriſtianum, ut per Auguſtinū in multis locis hoc habetur, & maxime in epiſtola ad Glorium, & Eluſiū, & quibus hoc gratum eſt, quæ incipit, Dixit quidem apoſtolus, & hoc concordat cum Hieronymo. Vidi etiam decretum Leonis papæ in Synodo Romana cum ſubſcriptione epiſcoporum, & clericorum, & ciuium Romanorum, ubi Leo papa Othoni primo reſtituit omnia loca per Pipinū, & Carolum, & Robertum reges ſancto Petro data. & nominantur in eodem decreto omnia loca, & nullam facit de donatione Conſtantini mentionē. Sunt meo iudicio illa de Conſtantino apocrypha.

ANTONINVS ARCHIEPISCOPVS Florentinus primæ partis hiſtorialis tit. 8. c. 2. §. 8. ſic inquit.

TErtium dubium eſt de donatione facta eccleſiæ a Conſtantino, de qua habetur in decretis diſtin. 96. Conſtantinus. Sed illud cap. non habetur in antiquis decretis. Quid ergo & quantum donauerit, non eſt bene certum, uidetur tamen ſaltem illud quod Ludouicus rex Francorū, & Imperator promittit ſub iureiurando Paſchali Papæ & ſucceſſoribus eius, de quo habetur diſtin. 63. Ego Ludouicus. Et Otto Theutonicorum primus Imperator confir-

magis confirmant. Et quia non fuit ſimplex donatio, ſed potius reſtitutio eccleſiæ facta iuris ſui, cũ omnia ſint de Chriſti dominio, cuius papa eſt uicarius in terris, cætera uero dimiſit dominis temporalibus.

RAPHAEL VOLATERRANVS in uita Conſtantini Magni ſic ſcribit.

De dono Conſtantini, aut conceſſione apud nullos extat autores, prætereꝗ in libro decretorum, idq; in antiquis uoluminibus minime contineri autor eſt Antoninus præſul Florentinus in Chronicis.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE